

[वेळ: २.३० तास]

[गुण: ८०]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

- प्र. १ अ) बदलत्या समाज जीवनाचे विविध संदर्भ साहित्याकृतीतून व्यक्त होत असतात, या विधानाची चर्चा करा. (२०)
किंवा
ब) समाजाच्या जडणघडणीत साहित्याचाही महत्वाचा वाटा असतो हे सप्रमाण सिद्ध करा.
- प्र. २ अ) दलित साहित्याचे स्वरूप स्पष्ट करून मराठीतील दलित नाटकांचा ऐतिहासिक अंगाने आढावा घ्या? (२०)
किंवा
आ) 'भाई तुम्ही कुठे आहात!' या नाटकात मांडलेल्या समस्यांची सांगोपांग चर्चा करा.
- प्र. ३ अ) स्त्रीवादातून बदललेल्या जीवनमूल्यांचे भान 'तिचा अवकाश' या कथासंग्रहातून कशाप्रकारे चित्रित झाले आहे (२०)
ते सांगा?
किंवा
आ) स्त्रीच्या जगण्याचा विविधांगी आविष्कार हे 'तिचा अवकाश' या कथासंग्रहाचे बलस्थान आहे हे सोदाहरण स्पष्ट करा?
- प्र. ४) टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) (२०)
- १) म. ना. वानखेडे यांचे दलित जाणीवेसंदर्भातील विचार
 - २) ललित वाङ्मयातील सामाजिक जाणीव
 - ३) 'भाई तुम्ही कुठे आहात !' नाटकातील मिलिंद
 - ४) 'भाई तुम्ही कुठे आहात !' नाटकाची भाषा
 - ५) 'पाऊस आला मोठा ' मधील सावित्रीचा संघर्ष
 - ६) 'निर्वाणाची स्वगते' मधील नर्मदा

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B.:

- 1. Attempt any Five questions.**
- 2. All questions carry equal marks.**

1. Explain the significance of MGNREGA in generating rural employment. **20**
2. Discuss the role of NABARD in providing rural credit. **20**
3. Outline the issues and problems in Rural Banking. **20**
4. Show how NGOs have helped in addressing the issues of rural areas and its people. **20**
5. Explain the meaning, types, history and critique of rural co-operatives. **20**
6. Analyze the impact of globalization on the agrarian sector. **20**
7. Explain land and livelihood problems faced by women and tribals in rural areas. **20**
8. Explain why farmer suicides have become a serious issue in India. Suggest measures to solve the problem. **20**
9. Elaborate on the causes of agrarian unrest. **20**
10. Write short notes on (any two):- **20**
 - a) Case study of a rural NGO
 - b) G M crops
 - c) Agri patents
 - d) Mega projects

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

Please check whether you have got the right question paper.

सुचना.:

१. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहे.
३. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. ग्रामीण रोजगार निर्मितीतील मनरेगाचे महत्व स्पष्ट करा. २०
२. ग्रामीण पतपूरवठ्यातील नाबार्डची भूमिका यावर चर्चा करा. २०
३. ग्रामीण कोषातील (Rural Banking) मुद्दे आणि समस्या अधोरेखित करा. २०
४. ग्रामीण विभाग आणि त्यांच्या लोकांच्या समस्यांचे निराकरण करण्यात अशासकीय संघटनांनी कशी मदत केली आहे ते दर्शवा. २०
५. ग्रामीण सहकाराचा अर्थ, प्रकार, इतिहास आणि चिकित्सा स्पष्ट करा. २०
६. कृषी क्षेत्रावरील जागतिकीकरणाच्या प्रभावांचे विश्लेषण करा. २०
७. ग्रामीण भागातील महिला आणि आदिवासींना भेडसावणारे जमीन आणि उपजीविकेचे प्रश्न विषद करा. २०
८. भारतात शेतकरी आत्महत्या ही एक गंभीर समस्या का बनली आहे, ते स्पष्ट करा. या समस्येच्या निराकरणासाठी उपाय सुचवा. २०
९. कृषक असंतोषाची कारणे सविस्तर लिहा. २०
१०. थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन) २०
 - अ) ग्रामीण अशासकीय संघटनांचे व्यष्टि अध्ययन
 - ब) जनुकीयदृष्ट्या विकसित पिके
 - क) कृषी बौद्धिक संपदा
 - ड) महाकाय प्रकल्प

Time: 2½ hours

Total Marks: 80

- Note : 1. Ensure that you have received the correct question paper.
2. All questions are compulsory.
3. All questions carry equal marks.

Q. 1) Answer the following (Any Two) (20)

- A) Explain the features of the Indian money market.
- B) Review the role of the Reserve Bank of India.
- C) Examine the segments and participants of the Debt market.

Q. 2) Answer the following (Any Two) (20)

- A) Examine the role of the Capital market.
- B) Review the reforms in the primary segment of the capital market.
- C) Write an explanatory note on the Listing of securities.

Q. 3) Answer the following (Any Two) (20)

- A) What are Derivatives? Describe the significance of Derivatives.
- B) Discuss the various types of derivatives.
- C) Write a note on NCDEX.

Q. 4) Answer the following (Any Two) (20)

- A) Explain the various advantages of Mutual funds.
 - B) Analyse the scope of Merchant banking.
 - C) Discuss Credit rating agencies in India.
-

मराठी रूपांतर

वेळ: 2½ तास

एकूण गुण: ८०

सूचना :

१. आपणास योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे याची खात्री करून घ्या.
२. सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
३. प्रत्येक प्रश्नाला समान गुण आहेत.

प्र. १) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

(२०)

१. भारतीय नाणे बाजाराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
२. भारतीय रिझर्व बँकेच्या भूमिकेचा आढावा घ्या.
३. ऋण बाजाराच्या विभाग आणि सहभागी यांचे परीक्षण करा.

प्र. २) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

(२०)

१. भांडवली बाजाराच्या भूमिकेचे परीक्षण करा.
२. भांडवली बाजाराच्या प्राथमिक विभागातील सुधारणांचा आढावा घ्या.
३. सिक्युरिटीची सूची या विषयावर स्पष्टीकरणात्मक टीप लिहा.

प्र. ३) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

(२०)

१. डेरिव्हेटिव्हज् म्हणजे काय ? डेरिव्हेटिव्हज् चे महत्व वर्णन करा.
२. डेरिव्हेटिव्हज् च्या विविध प्रकारांची चर्चा करा.
३. टीप लिहा - नॅशनल कमोडिटी आणि डेरिव्हेटिव्ह एक्स्चेंज लिमिटेड (एनसीडीईएक्स).

प्र. ४) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

(२०)

१. म्युच्युअल फंडाचे फायदे स्पष्ट करा.
२. व्यापारी बँकांच्या व्याप्तीचे विश्लेषण करा.
३. भारतीय क्रेडिट रेटिंग एजन्सीज् या विषयावर चर्चा करा.

Duration: 2½ hrs

Max Marks: 80

- N.B i) Attempt all questions
ii) All questions carry equal marks

Q1 A What is motivation ? Discuss Control theory and Action theory of motivation. **20**

OR

B Explain the Justice and Fairness theories of motivation **20**

Q2 A Write a detailed note on Counterproductive Work Behavior involving Withdrawal. **20**

OR

B Discuss in detail the environmental and personality related characteristics of job satisfaction. **20**

Q3 A Differentiate between work groups and work teams. Describe the important group and team concepts. **20**

OR

B Discuss women's role in leadership positions and cross cultural issues in leadership. **20**

Q4 A What is organizational development? Discuss the process in organizational development. **20**

OR

B Describe the role of Open systems theory and Theory X and Theory Y in OD. **20**

वेळ: २½ तास

गुण: ८०

- सूचना i) सर्व प्रश्नांचा प्रयत्न करा
ii) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत

प्र. १ अ प्रेरणा म्हणजे काय? प्रेरणाच्या नियंत्रण सिद्धांत आणि कृती सिद्धांतावर चर्चा करा. २०

किंवा

ब प्रेरणाचे न्याय आणि निष्पक्षता सिद्धांत स्पष्ट करा. २०

प्र. २ अ प्रतिउत्पादक कामाच्या वर्तनावर तपशीलवार टीप लिहा ज्यामध्ये माघार घेणे समाविष्ट आहे. २०

किंवा

ब नोकरीच्या समाधानाच्या पर्यावरण आणि व्यक्तिमत्त्वाशी संबंधित वैशिष्ट्यांची तपशीलवार चर्चा करा. २०

प्र. ३ अ कार्य गट आणि कार्य संघ यांच्यात फरक करा. महत्त्वाच्या गट आणि संघ संकल्पनांचे वर्णन करा. २०

किंवा

ब नेतृत्वाच्या पदांवर महिलांच्या भूमिकेवर चर्चा करा आणि नेतृत्वातील सांस्कृतिक समस्यांवर चर्चा करा. २०

प्र. ४ अ संघटनात्मक विकास म्हणजे काय? संघटनात्मक विकास प्रक्रियेची चर्चा करा. २०

किंवा

ब OD मधील खुली प्रणाली सिद्धांत आणि सिद्धांत X आणि सिद्धांत Y च्या भूमिकेचे वर्णन करा. २०

Time 3.00 hrs.

Marks 100

- Note- 1) All questions are compulsory.
2) All questions carry equal marks.

Q.1 Give an account of the causes and consequences of the Cultural Revolution of China

OR

Discuss the various measures undertaken by China under the leadership of Deng Xiaoping in achieving Economic Progress.

Q.2 Give an account of the occupation of Japan by the United States after the World War-II.

OR

Evaluate the relationship between Japan and the United States from 1945 and 2000.

Q.3 Trace the freedom struggle in Vietnam and point out the impact of Cold war on it.

OR

Give an account of the Guided Democracy introduced by Sukarno in Indonesia

Q. 4 Trace the Circumstances that led to Revolution of 1979 in Iran.

OR

Write a detailed note on OPEC.

Q. 5 Write short notes on any two of the following.

- a) Foreign policy of China with USSR
- b) Economic Miracle in Japan
- c) ASEAN
- d) Arab -Israel conflict

[वेळ: 3 तास]

[गुण: 100]

- सुचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्रश्न १. चीनच्या सांस्कृतिक क्रांतीची कारणे आणि परिणामांची माहिती द्या.

किंवा

डेंग झियाओपिंग यांच्या नेतृत्वाखाली चीनने आर्थिक प्रगती साधण्यासाठी केलेल्या विविध उपाययोजनांची चर्चा करा.

प्रश्न २. दुसऱ्या महायुद्धानंतर अमेरिकेच्या जपानवरील अधिपत्याचा आढावा घ्या .

किंवा

१९४५ ते २००० दरम्यान जपान आणि अमेरिका यांच्यातील संबंधांचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न ३. व्हिएतनाममधील स्वातंत्र्य लढ्याचा मागोवा घ्या आणि त्यावर शीतयुद्धाचा प्रभाव स्पष्ट करा.

किंवा

इंडोनेशियामध्ये सुकार्णो यांनी सुरू केलेल्या मार्गदर्शक लोकशाहीचा आढावा घ्या.

प्रश्न ४. इराणमध्ये १९७९ च्या क्रांतीला कारणीभूत असलेल्या परिस्थितीचा मागोवा घ्या.

किंवा

ओपेक (OPEC) वर तपशीलवार नोंद लिहा.

प्रश्न ५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीप लिहा.

- अ) चीनचे रशिया संदर्भात परराष्ट्र धोरण
ब) जपानमधील आर्थिक चमत्कार
क) आसियान
ड) अरब-इस्त्रायल संघर्ष

TIME –03 Hrs.

Marks: 100

Note: 1. All questions are compulsory and carry equal marks.

2. Use of Map stencil is allowed.

3. Draw sketches and diagrams wherever necessary.

Q.1. Give the Definition of Tourism Geography and explain the nature and scope of Tourism Geography. 20

OR

Explain the geographical and socio-cultural factors of tourism development. 20

Q.2 Discuss new trends of Tourism in detail. 20

OR

Discuss the positive impacts of Tourism on Environment, Socio-culture and Economy in detail. 20

Q.3 Describe different types of accommodation in detail and explain it's need in tourism development. 20

OR

A) Explain the role of travel agency in tourism development. 10

B) Write a note on Documentation and Ticketing. 10

Q.4 Discuss the need of Tourism Planning and explain the elements of tourism planning. 20

OR

Write notes on – 20

A) IATA & I T D C.

B) Incredible India Campaign

Q.5 – Explain the potential of Coastal Tourism and Heritage Tourism in Maharashtra. 20

OR

Write notes on –

A) Adventure tourism in Sahyadri 10

B) Tourism Policy of Maharashtra state. 10

मराठी भाषांतर

वेळ: 3 तास.

गुण: 100

सूचना- 1. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत आणि त्यांना समान गुण आहेत.

2. नकाशा स्टॅन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

3. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

प्र. १ पर्यटन भूगोलाची व्याख्या सांगा आणि पर्यटन भूगोलाचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा. २०

किंवा

पर्यटन विकासाचे भौगोलिक, सामाजिक -सांस्कृतिक घटक स्पष्ट करा.

प्र. २ पर्यटनाचे नविन कल/ प्रवाह सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

पर्यावरण , समाज-संस्कृती आणि अर्थव्यवस्थेवर होणा-या पर्यटनाच्या सकारात्मक परिणामांची चर्चा करा .

प्र. ३ निवासाच्या विविध प्रकारांचे सविस्तर वर्णन करा आणि पर्यटन विकासात त्याचे महत्व स्पष्ट करा. २०

किंवा

अ) पर्यटन विकासात प्रवासी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा . १०

ब) दस्तऐवज आणि तिकीट यावर टीप लिहा. १०

प्र. ४ पर्यटन नियोजनाची गरज सांगा आणि पर्यटन नियोजनाची अंगे स्पष्ट करा. २०

किंवा

खालील टीपा लिहा . - २०

अ) आंतरराष्ट्रीय हवाई वाहतूक संघटना (IATA) & भारतीय पर्यटन विकास महामंडळ (I. T.D. C.)

ब) अतुल्य भारत मोहीम

प्र. ५ महाराष्ट्रातील किनारी पर्यटन आणि वारसा पर्यटनाची क्षमता स्पष्ट करा. २०

किंवा

खालील टीपा लिहा . - २०

अ) सहयाद्री मधील साहसी पर्यटन

ब) महाराष्ट्राचे पर्यटन धोरण

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N. B: 1. **All** question are **Compulsory**.
2. **All** questions carry **equal** marks.

Q.1 A) Discuss the salient features of the Indian constitution.

OR

B) Examine the various social reforms introduced during Nehru Era (1947-1964)

Q.2 A) Give an Account of the rise of Mrs. Indira Gandhi in Indian politics.

OR

B) Write the detailed note on the Emergency of 1975.

Q.3 A) Review the Political Developments during (1984 CE to 2000 CE).

OR

B) Comment on the India's relations with its neighbouring countries

Q.4 A) Write a detailed note on the Separatist Movements.

OR

B) Explain the women Empowerment Movement in India.

Q.5 A) Attempt **any two** of the following.

- Integration of Indian States.
- Janata Government
- Liberalization
- Progress of Science and Technology

(मराठी रूपांतर)

(वेळ: ३ तास)

एकूण गुण: १००

सुचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र. १ अ. भारतीय राज्य घटनेच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

किंवा

ब. नेहरू युगातील (१९४७ — १९६४) विविध सामाजिक सुधारणांचे परिक्षण करा.

प्र. २ अ. भारतीय राजकारणात श्रीमती इंदिरागांधी यांच्या उदयाची माहिती द्या.

किंवा

ब. १९७५ च्या आण्णिबाणिवर सविस्तर टिप लिहा.

प्र. ३ अ. इ.स. १९८४ ते २००० या काळातील राजकीय विकासाच्या घडामोडिचा आढावा घ्या.

किंवा

ब. भारताचे शेजारिल राष्ट्राबरोबरील संबंधावर भाष्य करा.

प्र. ४ अ. फुटिरतावादी चळवळीवर सविस्तर टिप लिहा.

किंवा

ब. भारतातील महिला सबलीकरण चळवळ स्पष्ट करा.

प्र. ५. खालील पैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा.

अ. भारतीय राज्यांचे एकिकरण.

ब. जनता सरकार

क. उदारिकरण

ड. विज्ञान आणि तंत्रज्ञानातील प्रगती

[Time : 3 Hours]

[Marks : 100]

Please check whether you have got the right question paper.

N. B: 1. All questions are **Compulsory**.

2. All questions carry **equal** marks.

Q.1 A) Give an account of integration of Indian States.

OR

B) Describe the Socio – Economic Reforms during Nehru Era.

Q.2 A) Explain the work of Lal Bahadur shastri as the Prime Minister.

OR

B) Write a detailed note on the Nationalization of Banks.

Q.3 A) Briefly describe the India's relations with its neighbouring countries.

OR

B) Give an account of liberalization.

Q.4 A) Review the Women Empowerment Movement in India.

OR

B) Explain the Progress in Science and Technology in Independent India.

Q.5 Attempt any **two** short Note of the following.

a) Features of the Indian Constitution.

b) Janata Government.

c) Rajiv Gandhi.

d) Separatist Movement.

(मराठी रूपांतर)

(वेळ: ३ तास)

एकूण गुण: १००

सुचना: १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र. १ अ. भारतीय राज्याच्या एकिकरणाची माहिती द्या.

किंवा

ब. नेहरुयुगातील सामाजिक व आर्थिक सुधारनांचे वर्णन करा.

प्र. २ अ. पंतप्रधान म्हणून लालबहादूर शास्त्रीचे कार्य स्पष्ट करा.

किंवा

ब. बँकांच्या राष्ट्रीयीकरणावर सविस्तर टिप लिहा.

प्र. ३ अ. भारताचे शेजारिल राष्ट्राबरोबरच्या संबंधाचे थोडक्यात वर्णन करा.

किंवा

ब. उदारिकरणाची माहिती द्या.

प्र. ४ अ. भारतातील महिला सबलीकरण चळवळीचा आढावा घ्या.

किंवा

ब. स्वातंत्र्य भारतातील विज्ञान आणि तंत्रज्ञानातील प्रगती स्पष्ट करा.

प्र. ५ खालील पैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा.

अ. भारतीय राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये

ब. जनता सरकार

क. राजीव गांधी

ड. फूटिरतावादी चळवळ

[Time: 2½ Hours]

[Total Marks: 80]

Please check whether you have got the right question paper.

N. B. 1) All the questions are compulsory.

2) Figures to the right indicate full marks.

1. Solve **any two** questions of the following: **20**
 - a) Discuss the characteristics of the Indian labour market.
 - b) Suggest measures to solve the problems of female labours in India.
 - c) Give the Globalization and its impact on the Indian Labours.

2. Solve **any two** questions of the following: **20**
 - a) Explain the Various Functions of Trade Union.
 - b) Analyse Historical Evolution of Trade Unions in India and their Present Status.
 - c) Explain the role of Outside Leadership in trade unions in India.

3. Solve **any two** questions of the following: **20**
 - a) Analyse the Settlement Mechanism of Industrial Disputes.
 - b) What is the meaning of Collective Bargaining? Explain its features.
 - c) Discuss the conditions and lifestyle of Indian workers.

4. Solve **any two** questions of the following: **20**
 - a) Write down the various Principles of Labour Welfare.
 - b) Explain Role of the Labour Welfare Officer.
 - c) Discuss Social Assistance and Social Insurance.

मराठी भाषांतर

वेळ : २^१/_२ तास

एकूण गुण: ८०

- सूचना:- १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

२०

- अ) भारतीय श्रम बाजाराच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
ब) भारतातील स्त्री कामगारांच्या समस्या सोडविण्याकरिता उपाय सुचवा.
क) जागतिकीकरण आणि त्याचा भारतीय कामगारांवर होणारा परिणाम सांगा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

२०

- अ) कामगार संघटनांची विविध कार्ये स्पष्ट करा.
ब) भारतातील कामगार संघटनांची ऐतिहासिक उत्क्रांती आणि त्यांची सद्यः स्थिती यांचे विश्लेषण करा.
क) भारतातील कामगार संघटनांतील बाह्य नेतृत्वाची भूमिका स्पष्ट करा.

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

२०

- अ) औद्योगिक विवादांच्या सोडवणूकीच्या यंत्रणेचे विश्लेषण करा.
ब) सामूहिक सौदेबाजीचा अर्थ काय आहे? त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
क) भारतीय कामगारांची परिस्थिती आणि जीवनशैली यावर चर्चा करा.

४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:

२०

- अ) कामगार कल्याणाची विविध तत्वे लिहा.
ब) कामगार कल्याण अधिकाऱ्याची भूमिका स्पष्ट करा.
क) सामाजिक सहाय्य आणि सामाजिक विमा याबाबत चर्चा करा.

2 ½ Hours

Marks - 80

N.B: 1) All questions are compulsory.

2) All questions carry equal marks.

- 1a. Describe the role of different government agencies to develop tourism in Maharashtra. 20
OR
- 1b. Discuss prominent Heritage Precincts and Sites in Maharashtra.
- 2a. Explain with examples how National parks in Maharashtra preserve heritage and boost tourism. 20
OR
- 2b. Narrate the importance of Hill Stations as a popular tourist destinations with examples from Maharashtra.
- 3a. Examine the significance of Caves as Architectural Heritage of Maharashtra. 20
OR
- 3b. Write a note on various Monuments and Public Buildings of Maharashtra.
- 4a. Elaborate various Pilgrim Sites of Maharashtra. 20
OR
- 4b. Bring out the importance of Fairs and Festivals as Cultural Heritage of Maharashtra.
-

वेळ : २ ½ तास

गुण-८०

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१.अ.) महाराष्ट्रामधील पर्यटनाच्या विकासात सरकारी संस्थांचे कार्य विशद करा.

२०

किंवा

प्र.१. ब) महाराष्ट्रातील महत्वाच्या वारसा स्थळांची चर्चा करा.

प्र.२.अ) महाराष्ट्रातील राष्ट्रीय उद्याने नैसर्गिक वारश्याचं जतन व पर्यटनाचा विकास कसा करतात हे उदाहरणाने स्पष्ट करा.

२०

किंवा

प्र.२.ब) थंड हवेच्या ठिकाणांचे पर्यटन स्थळ म्हणून महत्व ह्यावर उचित उदाहरणे देऊन टीप लिहा.

प्र.३.अ) वास्तुशास्त्रीय वारसा म्हणून महाराष्ट्रातील लेण्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

२०

किंवा

प्र.३. ब) महाराष्ट्रातील विविध स्मारके आणि सार्वजनिक इमारतींच्या विशेष संदर्भात वास्तुशिल्पीय वारश्याची चर्चा करा.

प्र.४.अ) महाराष्ट्रातील विविध तीर्थ क्षेत्रांची माहिती द्या.

२०

किंवा

प्र.४. ब) महाराष्ट्रातील पर्यटनात जत्रा आणि उत्सवांचे सांस्कृतिक वारसा म्हणून महत्त्व सांगा.

(2 ½ Hours)

(Total Marks: 80)

Please check whether you have got the right question paper

N.B : 1) Attempt all questions

2) All questions carry equal marks

Q1 A) Explain the importance and need of Radio in today's world.

20

OR

B) Explain various program formats on Television and its impact on women.

Q2 A) Explain the Functions and Responsibility of Public Relation Officer.

20

OR

B) Critically examine the definition of Advertising and its importance to society.

Q3 A) Explain in detail about Social Media.

20

OR

B) Discuss the various Cyber Laws for the protection of online frauds

Q4 A) Explain the impact of Media on Society.

20

OR

B) Explain the Challenges faced by Media due to Global Competition.

मराठी भाषांतर

(वेळ: 2 ½ तास)

(एकूण गुण: ८०)

सुचवा : १) सर्व प्रश्न सोडवा

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र१. अ) आजच्या जगात रेडिओचे महत्त्व आणि गरज समजावून सांगा.

२०

किंवा

ब) दूरदर्शनचे विविध कार्यक्रमांचे स्वरूप आणि त्याचा महिलांवर होणारा परिणाम स्पष्ट करा.

प्र२ अ) जनसंपर्क अधिकाऱ्याची कार्ये आणि जबाबदारी स्पष्ट करा.

२०

किंवा

ब) जाहिरातींची व्याख्या आणि समाजासाठी त्याचे महत्त्व तपासा.

प्र३. अ) सोशल मीडियाबद्दल सविस्तर माहिती द्या.

२०

किंवा

ब) ऑनलाइन फसवणुकीच्या संरक्षणासाठी विविध सायबर कायदांची चर्चा करा.

प्र४. अ) समाजावर प्रसार माध्यमांचा प्रभाव स्पष्ट करा.

२०

किंवा

ब) जागतिक स्पर्धेमुळे माध्यमांसमोरील आव्हाने स्पष्ट करा.

(2 ½ Hours)

(Total Marks: 80)

Please check whether you have got the right question paper

N.B: 1) Attempt all questions

2) All questions carry equal marks

Q1 A) Write in brief, the History of A.I.R. and Vividh Bharati. 20

OR

B) Discuss the potential of T.V for National Development in our Country.

Q2 A) Examine the Role of Public Relations in Industry and Government. 20

OR

B) Define Advertising and discuss its various Forms.

Q3 A) What is the Internet? Trace its Historical Development. 20

OR

B) What are the Media Laws in our Country?

Q4 A) Discuss the Impact of Media on Youth. 20

OR

B) Write an essay on the role of Media to protect Human Rights.

मराठी भाषांतर

(वेळ: 2 ½ तास)

(एकूण गुण: ८०)

सुचवा : १) सर्व प्रश्न सोडवा

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत

प्र१. अ) आकाशवाणी आणि विविध भारती या बदलचा इतिहास थोडक्यात लिहा.

२०

किंवा

ब) आपल्या देशात राष्ट्रीय विकासासाठी टीव्ही च्या संभाव्यतेची चर्चा करा.

प्र२. अ) उद्योग आणि सरकारमधील जनसंपर्काच्या भूमिकेचे परीक्षण करा.

२०

किंवा

ब) जाहिरातीची व्याख्या करा आणि त्याच्या विविध स्वरूपांवर चर्चा करा.

प्र३. अ) इंटरनेट काय आहे? त्याच्या ऐतिहासिक विकासाचा मागोवा घ्या.

२०

किंवा

ब) आपल्या देशात माध्यमांचे कायदे काय आहेत?

प्र४. अ) तरुणाईवर माध्यमांच्या प्रभावांची चर्चा करा.

२०

किंवा

ब) मानवी हक्कांचे संरक्षण करण्यासाठी माध्यमांच्या भूमिकेवर एक निबंध लिहा.

Time: 2 ½ hours

Marks: 80

- N.B: 1. All questions are compulsory.
2. All questions carry equal marks.

1. a) Explain the duties and responsibilities of curator in Museum. 20
OR
b) Describe the various types of Museums with suitable examples.
2. a) Explain the methods of collection of objects in a museum. 20
OR
b) Elucidate the in-house and out-reach activities of a museum.
3. a) Define “Archival Science”. Discuss the scope and value of records as source of history. 20
OR
b) State the classification of records in Archives.
4. a) Give an account of the methods of conservation and preservation of records in archives. 20
OR
b) Discuss the utility of digital sources.

मराठी रूपांतर

वेळ -2 ½ तास

गुण ८०

सूचना - 1. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत

१ वस्तुसंग्रहलयातील अभिरक्षकाच्या जबाबदऱ्या आणि कर्तव्ये स्पष्ट करा. २०

किंवा

१ समर्पक उदाहरणे देऊन विविध प्रकारच्या वस्तु संग्रहलयांचे वर्णन करा.

२ वस्तु संग्रहलयामध्ये वस्तु संग्रह करण्याच्या पद्धती लिहा. २०

किंवा

२ वस्तु संग्रहलयाची अंतर्गत आणि बाह्य कार्ये स्पष्ट करा.

३ अभिलेख शास्त्राची व्याख्या करा आणि इतिहासाचे संदर्भ साधन म्हणून अभिलेखांची चर्चा करा. २०

किंवा

३ अभिलेखागारातील अभिलेखांचे वर्गीकरण करा.

४ अभिलेखागारातील अभिलेखांचे जतन आणि संवर्धन करण्याच्या पद्धतींचा आढावा घ्या. २०

किंवा

४ डिजिटल साहित्याची उपयोगितेची चर्चा करा.

Time: 2 ½ hours

Marks: 80

- N.B: 1. All questions are compulsory.
2. All questions carry equal marks.

1. Define Museology. Write in brief the history of museum movement in India from 1784 to 1928. 20

OR

1. "A curator is the living force of the museum". Comment.
2. Critically examine the care and caution that should be taken by a museum to preserve the rich cultural heritage of the country. 20

OR

2. Elaborate the changing role of Museum's in modern India.
3. Evaluate the value of archives as source of history. 20

OR

3. State how archival records are preserved.
4. Write a note on retention of archives. 20

OR

4. Examine the issues and challenges of Digital archives.

मराठी रूपांतर

वेळ -2 ½ तास

गुण ८०

सूचना - 1. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. वस्तुसंग्रहालयशास्त्राची व्याख्या लिहून १७७४ ते १९२८ या काळातील भारतीय वस्तुसंग्रहालय चळवळीचा थोडक्यात इतिहास लिहा. २०

किंवा

१. “अभिरक्षक हा वस्तुसंग्रहालयाची जिवंत शक्ति असते “ भाष्य करा.

२. देशाचा समृद्ध सांस्कृतिक वारसा जतन करण्यासाठी वस्तुसंग्रहालयातील वस्तूंची कश्या प्रकारे काळजी व निगा ठेवली जाते याचे सटीक परीक्षण करा. २०

किंवा

२. आधुनिक भारतातील वस्तुसंग्रहालयाच्या बदलत्या भूमिकेचे विवेचन करा.

३. ऐतिहासिक संदर्भ साधने म्हणून अभिलेखांचे परीक्षण करा. २०

किंवा

३. अभिलेख कश्या प्रकारे संवर्धित केले जातात ते सांगा.

४. अभिलेखांचे संग्रहण कसे राखतात यावर टिपण लिहा. २०

किंवा

४. डिजिटल साधनांच्या समस्या व आव्हानांचे परीक्षण करा,

Time: 2 ½ Hours

Marks: 100

N.B. 1) All the questions are compulsory.

2) Figures to the right indicate full marks.

Q. 1 Answer **any two** from the following. 20

- a) What is International Banking? State reasons for growth of International Banking.
- b) Discuss in detail the recent trends in international banking.
- c) What are the advantages and disadvantages of cryptocurrency?

Q. 2 Answer **any two** from the following. 20

- a) What are the functions of international banking?
- b) Explain the concept of correspondent banking.
- c) Discuss in detail the concept of Islamic banking.

Q. 3 Answer **any two** from the following. 20

- a) Explain international remittance and its method.
- b) Explain phases and types of load syndication.
- c) Discuss the role of international credit rating agencies.

Q. 4 Answer **any two** from the following. 20

- a) What is risk management? What are the types of risks?
- b) Explain internal and external hedging.
- c) Explain derivative instruments for risk management.

वेळ: २:३० तास

गुण: १००

एन.बी. १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्रश्न १ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- अ) आंतरराष्ट्रीय बँकिंग म्हणजे काय? आंतरराष्ट्रीय बँकिंगच्या वाढीची कारणे स्पष्ट करा.
ब) आंतरराष्ट्रीय बँकिंगमधील अलीकडील घडामोडींची दिशा याची तपशीलवार चर्चा करा.
क) क्रिप्टोकरन्सीचे फायदे आणि तोटे काय आहेत?

प्रश्न २ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- अ) आंतरराष्ट्रीय बँकिंगची कार्ये काय आहेत?
ब) प्रतिनिधी बँकिंगची संकल्पना स्पष्ट करा.
क) इस्लामिक बँकिंगच्या संकल्पनेची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न ३ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- अ) आंतरराष्ट्रीय रेमिटन्स आणि त्याची पद्धत स्पष्ट करा.
ब) लोड सिंडिकेशनचे टप्पे आणि प्रकार स्पष्ट करा.
क) आंतरराष्ट्रीय पतमापन एजन्सीच्या भूमिकेची चर्चा करा.

प्रश्न ४ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- अ) जोखीम व्यवस्थापन म्हणजे काय? जोखीमीचे प्रकार काय आहेत?
ब) अंतर्गत आणि बाह्य हेजिंग स्पष्ट करा.
क) जोखीम व्यवस्थापनासाठी व्युत्पन्न साधने स्पष्ट करा.

Duration: 3 hrs

Total marks: 100

- Note: 1. Attempt all questions
2. All questions carry equal marks

Q.1 Attempt any one from below (20 marks)

- a. Is imagery same as visual perception? Explain with help of researches of imagery and visuo-spatial processing overlaps.

OR

- b. Explain functional approaches to forgetting

Q2. Attempt any one from below (20 marks)

- a. Explain Information processing approach to Problem Solving

OR

- b. What is incubation? How might incubation work? Explain with help of research conducted by Dijksterhuis, A., & Meurs, T. (2006)

Q3. Attempt any one from below (20 marks)

- a. Explain with help of research, how availability heuristic and representative heuristic affects the subjective probability judgements?

OR

- b. Explain three different decision approaches for multi attribute alternatives. Explain in detail Payne's study (1976) to test the multi attribute choice models

Q4. Attempt any one from below (20 marks)

- a. What is syllogistic reasoning and what are the basic research findings in the syllogistic reasoning tasks? Explain atmosphere effect and conversion errors as explanation for basic findings in syllogistic reasoning.

OR

- b. What are pragmatic reasoning schemas? Explain social contract theory.

Q5. Attempt any two from below (20 marks)

- a. Explain how Mnemonics can improve memory?
b. What are problems? How is it different from thinking? What are different types of problems?
c. What is decision making? Explain different approaches to decision making? What are different types of decision making problems? Explain with help of examples.
d. Explain belief bias and Dual system theory with the help study done by Evans et al (1983) on believability, validity effects of arguments.

मराठी भाषांतर

वेळ: २.३० तास

गुण: १००

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२. प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

- प्र१ अ. प्रतिमासृष्टी दृष्टीसंवेदनासारखी आहे का? संशोधनाच्या आधारे प्रतिमा सृष्टी आणि दृष्टी-
अवकाशी प्रक्रिया परस्परव्यापी आहेत हे स्पष्ट करा. २०
किंवा
- ब. विस्मरणविषयक विविध दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- प्र२ अ. समस्या परिहार विषयक माहिती प्रक्रिया दृष्टीकोन स्पष्ट करा. २०
किंवा
- ब. अंतःपोषण/उबवण म्हणजे काय? अंतःपोषण कसे कार्य करू शकते? दिजकस्टरहुइस ए.
आणि मेऊर्स टी. यांच्या संशोधनाच्या आधारे स्पष्ट करा.
- प्र३ अ. संशोधनाच्या आधारे उपलब्धी ह्युरीस्टिक (आखाडे) आणि प्रातिनिधिक ह्युरीस्टिक २०
(आखाडे) प्रभाव यांचा संभाव्यता निर्णय प्रक्रियेवर कसा परिणाम होतो ते स्पष्ट करा?
किंवा
- ब. बहु वैशिष्ट्ये पर्यायासंबंधी तीन निर्णय विषयक दृष्टीकोन स्पष्ट करा. पायने (१९७६) यांच्या
अभ्यासाच्या आधारे बहु वैशिष्ट्ये प्रारूप सविस्तर स्पष्ट करा.
- प्र४ अ. संवाक्यात्मक युक्तिवाद म्हणजे काय? संवाक्यात्मक युक्तिवाद कार्यातील मुलभूत निष्कर्ष २०
काय आहेत? संवाक्यात्मक युक्तिवादामधील मुलभूत निष्कर्षाचे स्पष्टीकरण म्हणून
वातावरणाचा प्रभाव आणि रूपांतरण त्रुटी स्पष्ट करा.
किंवा
- ब. व्यावहारिक युक्तीवादामधील आकृतिबंध काय आहेत? सामाजिक संपर्क सिद्धांत स्पष्ट करा.
- प्र५ कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडवा २०
- अ. स्मृतीसुधार विद्यामुळे स्मरण कसे सुधारू शकते ते स्पष्ट करा.
- ब. समस्या म्हणजे काय? ती विचार प्रक्रीयेपेक्षा वेगळी कशी आहे? समस्यांचे प्रकार स्पष्ट करा.
- क. निर्णय प्रक्रिया काय आहे? निर्णय प्रक्रीयेविषयक वेगवेगळे दृष्टीकोन स्पष्ट करा. निर्णय
प्रक्रीयेसंबंधी वेगवेगळ्या समस्या योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- ड. एव्हान्स एट. अल. (१९८३) यांनी युक्तिवादाच्या विश्वासाहता, वैधता प्रभावावर केलेल्या
अभ्यासासह विश्वासाहता पूर्वग्रह आणि दुहेरी प्रणाली सिद्धांत स्पष्ट करा.

Time: 2 ½ Hours

Total Marks: 80

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B.:** (1) All questions are compulsory.
(2) All questions carry equal marks.

Q.1. a) Discuss the various steps in historical research. (20)

OR

b) Explain the methods of critical enquiry of historical sources.

Q.2. a) Review the components in writing of local history. (20)

OR

b) Highlight the utility of Digital Sources in historical research.

Q.3. a) Describe the characteristics of the Feminist approach to history writing. (20)

OR

b) Give an account of the Post-Modern approach to history.

Q.4. a) Evaluate the contribution of Nationalist school of Indian Historiography. (20)

OR

b) Write in detail about Marxist school of Indian Historiography.

(मराठी रुपांतर)

वेळ: २.३० तास

एकूण गुण: ८०

सूचना: (१) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१. अ) ऐतिहासिक संशोधनातील विविध पायऱ्यांची चर्चा करा. (२०)

किंवा

ब) ऐतिहासिक साधनांचे टीकात्मक परीक्षण करण्याच्या पद्धती स्पष्ट करा.

प्र.२. अ) स्थानिक इतिहास लेखनातील घटकांचा आढावा घ्या. (२०)

किंवा

ब) डिजीटल साधनांची ऐतिहासिक संशोधनातील उपयुक्तता अधोरेखित करा.

प्र.३. अ) इतिहास लेखनातील स्त्रीवादी दृष्टीकोनाच्या वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा. (२०)

किंवा

ब) इतिहासविषयक उत्तर-आधुनिकतावादी दृष्टिकोनाची माहिती लिहा.

प्र.४. अ) भारतीय इतिहासलेखनशास्त्रातील राष्ट्रवादी विचारप्रणालीच्या योगदानाचे मूल्यमापन करा. (२०)

किंवा

ब) भारतीय इतिहासलेखनशास्त्रातील मार्क्सवादी विचारप्रणालीविषयी सविस्तर लिहा.

[Time: 3 hours]

[Total Marks: 100]

- N.B. :** (1) All questions are compulsory.
(2) All questions carry equal marks.

Q1. When the Arab league was formed and what were its objectives and mission? Who are the members of the League and state their role. 20

OR

Do you agree that the African Union is an integrating regional organisation with a structure and objectives?

Q2. Trace the history and the working of the NATO. 20

OR

“Regional Organizations have become actors in their own right” Discuss this statement in the light of the growing regionalism in the world today.

Q3. Discuss how organizations like the BIMSTEC have gained strength through regional cooperation. 20

OR

Analyse the working and the relevance of the IOR-ARC (Indian Ocean Rim- Association for Regional Cooperation)

Q4. Do you agree that the G8 is a group of like-minded countries that share a belief in free enterprise as the best route to growth? Discuss. 20

OR

Evaluate the working and success of the BRICS

Q5. Write short notes on any two of the following: 20

- Southern Common Market
- Shanghai Cooperation Organisation(SCO)
- India and Regional Organizations
- Group of 77

वेळ : तास

गुण १००

सूचना .(१):सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत

(२): सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

Q1. अरब लीगची कधी स्थापन झाली आणि त्याची उद्दिष्टे काय होती ? लीगचे सदस्य कोण आहेत आणि त्यांची भूमिका मांडा

२०

किंवा

आफ्रिकन युनियन ही एक रचना आणि उद्दिष्टे असलेली एकीकरण करणारी प्रादेशिक संघटना आहे हे तुम्हाला मान्य आहे का ?

Q2. नाटोचा इतिहास आणि कामकाजाचा मागोवा घ्या

२०

किंवा

"प्रादेशिक संघटना स्वतःमधेच एक घटक बनल्या आहेत" - आजच्या जगातील वाढत्या प्रादेशिकवादाच्या संदर्भात या विधानाची चर्चा करा.

Q3. BIMSTEC सारख्या संघटनांनी प्रादेशिक सहकार्याद्वारे कसे बळ प्राप्त केले आहे यावर चर्चा करा

२०

किंवा

IOR-ARC (इंडियन ओशन रिम- असोसिएशन फॉर रिजनल कोऑपरेशन) च्या कामकाजाचे आणि प्रासंगिकतेचे विश्लेषण करा

Q4. तुम्ही सहमत आहात का कि G8 हा समविचारी देशांचा एक गट आहे जो वाढीचा सर्वोत्तम मार्ग म्हणून मुक्त उपक्रमावर विश्वास ठेवतो - चर्चा करा.

२०

किंवा

BRICS च्या कार्याचे आणि यशाचे मूल्यमापन करा

Q5. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांवर टीप लिहा

२०

अ) दक्षिणी समान बाजारपेठ

b) शांघाय कोऑपरेशन ऑर्गनायझेशन (SCO)

c) भारत आणि प्रादेशिक संघटना

ड) ७७ चा गट

Duration: 3 Hours

Marks: 100

- Note: 1. All questions are Compulsory.
 2. All questions carry equal marks and internal Options.
 3. Simple calculator permitted for statistical calculation
 4. Numbers on right side indicate full marks of questions.

Q1. Attempt any one of the following: (20 Marks)

- A. Explain various scaling methods used in test development.
 B. i) State the uses and limitations of correlation.
 ii) Calculate correlation of the following set of scores with the help of rank order method:

X	30	37	32	29	32	40	34	42	45	35
Y	71	76	80	78	82	74	83	86	81	73

Q2. Attempt any one of the following: (20 Marks)

- A. Write a detailed note on SB5.
 B. Explain the types of skewness and discuss the methods used for measuring skewness.

Q3. Attempt any one of the following: (20 Marks)

- A. Discuss how personality assessments are structured and conducted.
 B. Evaluate Thematic Apperception Test (TAT) as a projective method of personality assessment.

Q4. Attempt any one of the following: (20 Marks)

- A. Identify the merits, limitations and uses of various measures of variability.
 B. Calculate standard deviation of the following distribution of scores.

CI	101-110	91-100	81-90	71-80	61-70	51-60	41-50	31-40	21-30
f	5	8	10	12	14	11	10	7	3

N=80

Q5. Attempt any two of the following: (20 Marks)

- A. Write a note on item-difficulty index.
 B. Describe the components of CHC model.
 C. Describe in detail what is assessed when a personality assessment is conducted.
 D. Calculate the percentile rank for the score 32 from the following distribution of scores.

CI	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19	0-9
f	2	4	5	7	8	6	5	3

N=40

कालावधी ३ तास.

गुण.१००

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत

२. प्रत्येक प्रश्नाला समान गुण आहेत प्रत्येकी २० गुण.
३. सांख्यिकीय प्रक्रियेतील सर्व पायऱ्या व्यवस्थित अचूकपणे स्पष्ट लिहा.
४. साधे गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.
५. प्रत्येक प्रश्नास अंतर्गत पर्याय आहेत.
६. उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न १. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

२०.

अ) चाचणी/ कसोटी विकासातील विविध मापन पद्धती व त्यांचे उपयोग सविस्तर स्पष्ट करा.

ब) i) सहसंबंधाचे उपयोग आणि मर्यादा सांगा.

५.

ii) खालील प्राप्तांक संचातील सहसंबंध हा श्रेणी अंतर पद्धतीने काढा.

१५.

क्ष.	३०.	३७,	३२,	२९,	३२,	४०,	३४,	४२,	४५,	३५
य.	७१,	७६,	८०.	७८,	८२,	७४,	८३,	८६,	८१,	७३.

प्रश्न २. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

२०.

अ) SB ५ वर सविस्तर टिप्पणी लिहा.

ब) शिखरदोष व त्याचे प्रकार स्पष्ट करा आणि शिखरदोष मापनात वापरात येणाऱ्या पद्धतींची चर्चा करा.

प्रश्न ३. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

२०.

अ) व्यक्तीमत्त्व मूल्यमापनाची रचना आणि पद्धती कशी असते चर्चा करा.

ब) व्यक्तीमत्त्व मूल्यमापनाच्या प्रक्षेपण पद्धतीतील TAT (अर्थबोध चाचणी) याचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न ४. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

२०.

अ) विचालनशिलतेच्या विविध परिमाणांच्या फायदे, मर्यादा आणि उपयोग हे ओळखा आणि लिहा.

ब) खालिल प्राप्तांक वितरणाचा चतुर्थक विचलन काढा.

प्राप्तांक X.	१०१-११०	९१-१००	८१-९०	७१-८०	६१-७०	५१-६०	४१-५०	३१-४०	२१-३०
वारंवारता f	५,	८,	१०,	१२,	१४,	११,	१०,	७,	३.
	N=८०.								

प्रश्न ५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

अ. घटक काठीण्य निर्देशांकावर टिप्पणी लिहा.

ब. CHC प्रारूप चे घटक विषद करा.

क. जेव्हा व्यक्तीमत्त्व मूल्यमापन केले जाते तेव्हा कशाचे मूल्यमापन होते सविस्तर स्पष्ट करा.

ड. खालिल प्राप्तांक श्रेणीचा PR ३२ आणि P६८ काढा.

प्राप्तांक X.	७०-७९	६०-६९	५०-५९	४०-४९	३०-३९	२०-२९	१०-१९	००-०९.
वारंवारता f.	२,	४,	५,	७,	८,	६,	५,	३.
	N=४०.							

Time 3 hours

Total Marks 100

Instructions:

1. All Questions are compulsory
2. All Questions carry equal marks
3. Figures to the right indicate marks

Q. 1 A) How did you grasp the problem of feudalism in India through Hindi Films?

Or

B) The idea of Nehruvian socialism is best reflected in Hindi films of the post-independent era. Comment with reference to the particular scenes from the films that you have viewed.

Q. 2 A) Discuss the various aspects of development as depicted in the films in the period after independence.

Or

B) How is the economic transition of India in the post independent period reflected in Hindi films?

Q. 3 A) Discuss the causes of the emergence of Narmada Bachao Aandolan, as explained in the documentaries.

Or

B) Has your awareness about Right to Information improved after viewing the related documentaries and films ?

Q. 4 A) Evaluate the causes of naxalism through the films you have seen.

Or

Q. 4 B) Terrorism is a threat to internal and external security. Give the examples from various movies that you have seen.

Q. 5 Write notes on **any two** of the following

- A] Obstacles to the national integration
- B] Debates of development
- C] Chipko Movement
- D] Types of terrorism

वेळ ३ तास

एकूण गुण १००

सुचना:

1. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत
2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत
3. डावीकडील अंक गुण दर्शवतात

- प्र. १ अ) हिंदी चित्रपटांच्या माध्यमातून भारतातील सरंजामशाहीची समस्या आपण कशी समजून घेऊ शकता? २०
किंवा
ब) नेहरूवादी समाजवादाची कल्पना स्वातंत्र्योत्तर काळातील हिंदी चित्रपटांतून उत्तम प्रकारे दिसून येते. आपण पाहिलेल्या चित्रपटांमधील विशिष्ट दृश्यांच्या संदर्भात टिप्पणी करा.
- प्र. २ अ) स्वातंत्र्यानंतरच्या काळात चित्रपटांमध्ये दाखवल्याप्रमाणे विकासाच्या विविध पैलूंची चर्चा करा. २०
किंवा
ब) स्वातंत्र्योत्तर काळात भारताच्या आर्थिक स्थित्यंतराचे प्रतिबिंब हिंदी चित्रपटांतून कसे उमटले आहे?
- प्र. ३ अ) माहितीपटांमध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे नर्मदा बचाओ आंदोलनाच्या उदयाच्या कारणांची चर्चा करा. २०
किंवा
ब) माहितीच्या अधिकारासंबंधित माहितीपट आणि चित्रपट पाहिल्यानंतर माहितीच्या अधिकाराबद्दलची तुमची जागरूकता सुधारली आहे का?
- प्र. ४ अ) आपण पाहिलेल्या चित्रपटांद्वारे नक्षलवादाच्या कारणांचे मूल्यांकन करा. २०
किंवा
ब) दहशतवाद हा अंतर्गत आणि बाह्य सुरक्षेला धोका आहे. आपण पाहिलेल्या विविध चित्रपटांमधील उदाहरणे द्या.
- प्र. ५ खालीलपैकी कोणत्याही दोन वर नोट्स लिहा २०
अ) राष्ट्रीय एकात्मतेत अडथळे
ब) विकासाचे वादविवाद
क) चिपको आंदोलन
ड) दहशतवादाचे प्रकार

Time: 3 Hours

Marks: 100

- NB:** 1. Attempt any five questions.
2. All questions carry equal marks
3. Figures to the right indicate full marks

1. Discuss briefly the characteristics and principles of an organisation. 20
2. Explain formal organization and highlight the functions of tall and flat organisation 20
3. What is organisational socialization? Discuss the stages of organisational socialization. 20
4. Describe the roles, goals and effectiveness of leadership in an organisation. 20
5. Discuss the process of organisation planning with emphasis on demand forecasting. 20
6. Briefly discuss the causes of conflict and effective ways to resolve conflict. 20
7. What is organizational culture? Discuss the characteristics and dimensions of organisational culture. 20
8. Briefly discuss the nature, process with methods for enhancing creativity in an organization. 20
9. Discuss the significance of group and team dynamics in an organization. 20
10. Write short notes on **any two** of the following. 20
 - a. Importance of informal organization
 - b. Types of training
 - c. Process of OD (Organizational Development)
 - d. Innovation process

मराठी रूपांतर

कालावधी: 3 तास

एकूण गुण: १००

- सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

- प्र.१. संघटनेची वैशिष्ट्ये आणि तत्वे यावर थोडक्यात चर्चा करा. २०
- प्र.२. औपचारिक संघटन स्पष्ट करा आणि उंच, सपाट संघटनेची प्रकार्ये अधोरेखित करा. २०
- प्र.३. संघटनात्मक सामाजिकरण म्हणजे काय? संघटनात्मक सामाजिकरणाच्या अवस्थांची चर्चा करा. २०
- प्र.४. संघटनेतील नेतृत्वाची भूमिका, ध्येये आणि प्रभावीपणा वर्णन करा. २०
- प्र.५. मागणी अंदाज यावर भर देत संघटनात्मक नियोजनाच्या प्रक्रियेची चर्चा करा. २०
- प्र.६. संघटनेतील संघर्षाची कारणे आणि संघर्ष निवारणाचे प्रभावी उपाय यावर थोडक्यात चर्चा करा. २०
- प्र.७. संघटनात्मक संस्कृती म्हणजे काय? संघटनात्मक संस्कृतीची वैशिष्ट्ये आणि पैलुंची चर्चा करा. २०
- प्र.८. संघटनेतील सृजनशिलतेस चालना देण्यासाठीच्या पद्धतीसह त्याचे स्वरूप आणि प्रक्रिया यांची चर्चा करा. २०
- प्र.९. संघटनेतील समूहाचे महत्व आणि संघ गतीत्व याची चर्चा करा. २०
- प्र.१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा . २०
- अ) अनौपचारिक संघटनेचे महत्व
ब) प्रशिक्षणाचे प्रकार
क) संघटनात्मक विकास
ड) नवप्रवर्तन प्रक्रिया

(Time: 3 Hours)

(Marks: 100)

Instructions:

1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.
3. Draw neat Diagrams wherever necessary.

- Q. 1.** Answer **any Two** of the following. (20)
- A) Analyse the aggregate supply curve in detail.
 - B) Discuss the Long run relationship between inflation and unemployment.
 - C) What is a rational expectation? Describe the concept of rational expectation in detail.
- Q. 2.** Answer **any Two** of the following. (20)
- A) Describe in detail the various Phases of the Trade cycles.
 - B) Critically Examine Hawtrey's theory of Trade Cycles.
 - C) Discuss in detail monetary measures for controlling trade cycles.
- Q. 3.** Answer **any Two** of the following. (20)
- A) Discuss in detail the concept of Managed Exchange Rate.
 - B) Comment on "Convertibility of Currency."
 - C) What is the Currency Crisis? Discuss the various Causes Currency Crisis.
- Q. 4.** Answer **any Two** of the following. (20)
- A) What are the various reasons for Breakdown of the Bretton Woods? Discuss in detail.
 - B) Analyse the various Causes of the Global Economic Crisis.
 - C) Explain the Performance of the New Development Bank (BRICS Bank).
- Q. 5.** Write notes (**Any Two**). (20)
- A) The combined equilibrium aggregate demand and aggregate supply curves
 - B) Features of Trade Cycles.
 - C) Concept of Balance of payment
 - D) The objectives and functions of Asian Development Bank (ADB).

OR

- Q. 5.** Choose the correct alternatives of the following. (20)
1. An shows the total spending on domestic goods and services at each price level.
 - A) Aggregate Demand Curve
 - B) Demand Curve
 - C) Aggregate Supply Curve
 - D) Supply Curve

2. The Aggregate Demand-Aggregate Supply Model (AD-AS) is a way of illustrating the determination of
 - A) national income and changes in the expenditure level.
 - B) National income and changes in the Consumption level.
 - C) National income and changes in the price level.
 - D) National income and changes in the saving level.

3. According to Milton Friedman and Phelps, No trade-off between in the long run.
 - A) Inflation and Consumption
 - B) Inflation and unemployment
 - C) Inflation and Investment
 - D) Inflation and saving

4. Tobin's Phillips curve is
 - A) Vertical
 - B) Kinked-shaped
 - C) Negative slope
 - D) Positive slope

5. The idea of rational expectations was popularized by economistsin the 1970s.
 - A) Robert Lucas and T. Sargent
 - B) Prof. J. B. Clark
 - C) Adam Smith
 - D) John F. Muth

6. A trade cycle refers to in economic activities specially in employment, output and income, prices, profits etc.
 - A) Increase
 - B) Fluctuations
 - C) Decrease
 - D) Equality

7.denotes the turning point of the business cycle from depression to prosperity.
 - A) Recovery
 - B) Depression or Contraction
 - C) Prosperity or Expansion
 - D) Recession.

8. Generally, a trade cycle is composed of
 - A) Six phases.
 - B) Three phases.
 - C) Four phases.
 - D) Seven phases.

9. The trade cycle is a part of the ----- economy.
 - A) Capitalism
 - B) Democracy
 - C) Socialist
 - D) Dictatorship

10. Hawtrey believes that are the basic causes of the trade cycle.
- A) Expansion and contraction of Taxation
 - B) Expansion and contraction of Price
 - C) Expansion and contraction of Cost
 - D) Expansion and contraction of money
11. In a cleanfloat, exchange rate is determined by-----
- A) Government
 - B) Central bank
 - C) Market force
 - D) Commercial bank
12. When there is unfavorable balance of Payment?
- A) $\text{Export} > \text{Import}$
 - B) $\text{Export} = \text{Import}$
 - C) $\text{Export} < \text{Import}$
 - D) $\text{Saving} > \text{Investment}$
13. The Balance of Payment (BOP) is one of the oldest and the most important for any country, especially the more open economies.
- A) Psychological Statement
 - B) Statistical statement
 - C) Historical statement
 - D) Scientific statement
14. ----- causes a currency crisis.
- A) Sharp increase in the value of a country's currency
 - B) Stable country's currency
 - C) Sharp fall in the value of a country's currency
 - D) Slight fall in the value of a foreign currency
15. is the rate at which one currency is exchanged for another currency.
- A) Interest Rate
 - B) Foreign exchange rate
 - C) Bank Rate
 - D) Price Level
16. New Development Bank (NDB) is a established by BRICS countries.
- A) Single development bank
 - B) Individual development bank
 - C) Multilateral development bank
 - D) Jointed development bank

17. Asian Development Bank (ADB) provides an average of more than annual assistance to its developing member countries.
- A) \$50 billion
 - B) \$30 billion
 - C) \$60 billion
 - D) \$80 billion
18. The European Union was formed under which of the following treaties?
- A) Rome treaty
 - B) Amsterdam treaty
 - C) New York treaty
 - D) Maastricht treaty
19. What is full form of AIIB?
- A) Air India International Board
 - B) Asian Infrastructure Investment Bank
 - C) Asian International Indian Bank
 - D) All Indian International Banks
20. Asian Development bank's headquarter is situated incountry.
- A) India
 - B) China
 - C) Nepal
 - D) Philippines

मराठी रुपांतर

(वेळ: ३ तास)

(गुण: १००)

सूचना :-

१. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
३. आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढा.

प्रश्न १. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- अ) समग्र पुरवठा वक्राचे सविस्तर विश्लेषण करा.
- ब) स्फिती (भाववाढ) आणि बेरोजगारी यांच्यातील दीर्घकालीन सममूल्यनाची चर्चा करा.
- क) विवेकी अपेक्षा म्हणजे काय? विवेकी अपेक्षा या संकल्पनेचे सविस्तर वर्णन करा.

प्रश्न २ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्नसोडवा.

(२०)

- अ) व्यापार चक्राच्या विविध अवस्थांचे सविस्तर वर्णन करा.
- ब) हॉट्टेच्या व्यापार चक्र सिद्धांताचे टीकात्मक परीक्षण करा.
- क) व्यापार चक्रे नियंत्रणासाठीच्या मौद्रिक उपायांची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न ३ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- अ) व्यवस्थापित विनिमय दराच्या संकल्पनेची सविस्तर चर्चा करा.
- ब) "चलनाची परिवर्तनीयता" यावर भाष्य करा.
- क) चलन आपत्ती म्हणजे काय? चलन आपत्तीच्या विविध कारणांची चर्चा करा.

प्रश्न ४ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- अ) ब्रेटन वुड्सच्या अपयशाची (बिधाडाची) विविध कारणे कोणती आहेत? सविस्तर चर्चा करा.
- ब) जागतिक आर्थिक संकटाच्या विविध कारणांचे विश्लेषण करा.
- क) नवीन विकास बँकेची (ब्रिक्स बँक) कामगिरी स्पष्ट करा.

प्रश्न ५ टीपा लिहा (कोणतेही दोन).

(२०)

- अ) समग्र मागणी आणि समग्र पुरवठा वक्र यांचा एकत्रित समतोल
 - ब) व्यापार चक्रांची वैशिष्ट्ये
 - क) व्यवहारशेषाची संकल्पना
 - ड) आशियाई विकास बँकेची (ADB) उद्दिष्टे आणि कार्ये
- किंवा

प्र. ५. खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडा.

(२०)

1.प्रत्येक किंमत पातळीस देशांतर्गत वस्तू आणि सेवांवर होणारा एकूण खर्च दर्शवितो.

- अ) समग्र मागणी वक्र
- ब) मागणी वक्र
- क) समग्र पुरवठा वक्र
- ड) पुरवठा वक्र

2. समग्र मागणी-समग्र पुरवठा प्रतिमान (Aggregate Demand -Aggregate Supply Model) हे

..... दर्शविण्याचा एक मार्ग आहे.

- अ) राष्ट्रीय उत्पन्न आणि खर्चाच्या पातळीतील बदल.
- ब) राष्ट्रीय उत्पन्न आणि उपभोग पातळीतील बदल.
- क) राष्ट्रीय उत्पन्नाचे निर्धारण आणि किंमत पातळीतील बदल.
- ड) राष्ट्रीय उत्पन्न आणि बचत पातळीतील बदल.

3. मिल्टन फ्रीडमन आणि फेल्ट्स यांच्या मते, दीर्घकालावधीत यामध्ये सममूल्यन असत नाही.

- अ) स्फिती आणि उपभोग
- ब) स्फिती आणि बेरोजगारी
- क) स्फिती आणि गुंतवणूक
- ड) स्फिती आणि बचत

4. टोबिनचा फिलिप्स वक्र आहे.

- अ) अनुलंब उताराचा
- ब) विकुंचित आकाराचा
- क) नकारात्मक उताराचा
- ड) सकारात्मक उताराचा

5. तर्कसंगत अपेक्षांची कल्पना 1970 च्या दशकात अर्थशास्त्रज्ञ यांनी लोकप्रिय केली.

- अ) रॉबर्ट लुकास आणि टी. सार्जेंट
- ब) प्रा. जे. बी. क्लार्क
- क) अँडम स्मिथ
- ड) जॉन एफ. मुथ

6. व्यापार चक्र म्हणजे आर्थिक कार्यांमध्ये विशेषतः रोजगार, उत्पादन आणि उत्पन्न, किंमती, नफा इत्यादी मधील होय.

- अ) वाढ
- ब) चढउतार
- क) घट
- ड) समानता

7.व्यापार चक्रातील घसरण (उदासीनता) आणि समृद्धीकडे वळण्याचा बिंदू दर्शवते.

- अ) पुनर्रचना किंवा पुनरुज्जीवन
- ब) मंदी किंवा संकोच
- क) तेजी किंवा समृद्धी
- ड) घसरण किंवा अपसरण

8. सामान्यतः व्यापार चक्र बनलेले असते.

- अ) सहा अवस्थांनी (टप्प्यांनी)
- ब) तीन अवस्थांनी (टप्प्यांनी)
- क) चार अवस्थांनी (टप्प्यांनी)
- ड) सात अवस्थांनी (टप्प्यांनी)

9. व्यापारचक्र हे ----- अर्थव्यवस्थेचे अंग आहे .

- अ) भांडवलशाही
- ब) लोकशाही
- क) समाजवादी
- ड) हुकुमशाही

10. मुद्रेचा ही व्यापारचक्राची मूळ कारणे आहेत, असे हॉट्टेचे मत आहे.

- अ) कर आकारणीचा विस्तार आणि आकुंचन
- ब) किमतीचा विस्तार आणि आकुंचन
- क) खर्चाचा विस्तार आणि आकुंचन
- ड) मुद्रेचा विस्तार आणि आकुंचन

11. शुद्ध तरलता (Clean Float) मध्ये, विनिमयदर-----द्वारे निर्धारित केला जातो.

- अ) सरकार
- ब) मध्यवर्ती बँक
- क) बाजारशक्ती (Marketforce)
- ड) व्यापारी बँक

12. प्रतिकूल व्यवहारशेष केंव्हा असतो?

- अ) निर्यात > आयात
- ब) निर्यात = आयात
- क) निर्यात < आयात
- ड) बचत > गुंतवणूक

13.व्यवहारशेष (BOP)हे कोणत्याही देशासाठी, विशेषतः अधिक खुल्या अर्थव्यवस्थांसाठी सर्वात जुने आणि सर्वात महत्त्वाचेआहे.

- अ) मानसशास्त्रीय विधान
- ब) सांख्यिकी विधान
- क) ऐतिहासिक विधान
- ड) वैज्ञानिक विधान

14.----- झाल्यामुळे चलन संकट उद्भवते.

- अ) देशाच्या चलनाच्या मूल्यात तीव्र वाढ
- ब) देशाच्या चलनाच्या मूल्यात स्थिरता
- क) देशाच्या चलनाच्या मूल्यात तीव्र घट
- ड) देशाच्या चलनाच्या मूल्यात किंचित घट

15. म्हणजे असा दर आहे की, ज्या दराने एका चलनाची दुसऱ्या चलनात देवाणघेवाण केली जाते.

- अ) व्याजदर
- ब) परकीय चलन दर
- क) बँक दर
- ड) किंमत पातळी

16.नवीन विकास विकास बँक (NDB) ही ब्रिक्स देशांनी स्थापन केलेलीआहे.

- अ) एकल विकास बँक
- ब) वैयक्तिक विकास बँक
- क) बहुपक्षीय विकास बँक
- ड) संयुक्त विकास बँक

17. आशियाई विकास बँक (ADB) ही तिच्या विकसनशील सदस्य देशांना सरासरी पेक्षा जास्त वार्षिक मदत पुरविते.

- अ) \$50 अब्ज
- ब) \$30 अब्ज
- क) \$60 अब्ज
- ड) \$80 अब्ज

18.खालीलपैकी कोणत्या करारानुसार युरोपियन युनियनची स्थापना झाली?

- अ) रोम करार
- ब) आम्सटरडॅम करार
- क) न्यूयार्क करार
- ड) मास्ट्रीचकरार

19. AIIB चे पूर्ण रूप काय आहे?

- अ) Air India International Board
- ब) Asian Infrastructure Investment Bank
- क) Asian International Indian Bank
- ड) All Indian International Banks

20. आशियाई विकास बँकेचे मुख्यालय देशात आहे.

- अ) भारत
- ब) चीन
- क) नेपाळ
- ड) फिलिपाईन्स

(3 Hours)

(Total Marks : 100)

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B.: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

1. A. Discuss any five structural and functional brain abnormalities affecting Schizophrenia. **20**
- OR**
- B. Which are the different approaches used to treat Schizophrenia?
2. A. Write a detailed note on Suicide. **20**
- OR**
- B. Explain the various types of treatments for Mood Disorders.
3. A. Describe any five types of Paraphilias. **20**
- OR**
- B. Discuss in detail Incest and Rape as primary types of Sexual Abuse.
4. A. Outline the DSM V personality disorders and write a detailed note on Antisocial Personality Disorder. **20**
- OR**
- B. Describe the key clinical features of Cluster C Personality Disorders.
5. Attempt any two of the following. **20**
- A. Other Psychotic disorders.
- B. Beck's Cognitive Model of Depression
- C. Sexual Dysfunctions in Women
- D. Schizoid and Schizotypal Personality Disorder.

(२.५ तास)

(एकूण गुण : ८०)

- सूचना : १) कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.
२) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
३) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. अ. छिन्नमनस्कतेवर परिणाम करणाऱ्या कोणत्याही पाच संरचनात्मक आणि कार्यात्मक मेंदूच्या विकृतींची चर्चा करा. २०

किंवा

ब. छिन्नमनस्कतेवर उपचार करण्यासाठी कोणत्या विविध पध्दती वापरल्या जातात?

२. अ. आत्महत्येवर तपशीलवार नोंद लिहा. २०

किंवा

ब. भावस्थिती विकारांसाठी विविध प्रकारचे उपचार सांगा.

३. अ. पॅराफिलियाचे कोणतेही पाच प्रकार सांगा. २०

किंवा

ब. लैंगिक शोषणाचे प्राथमिक प्रकार म्हणून निषिद्ध समागम आणि बलात्काराची तपशीलवार चर्चा करा.

४. अ. DSM V व्यक्तिमत्व विकारांची रूपरेषा रेखाटा आणि असामाजिक व्यक्तिमत्व विकारावर तपशीलवार नोंद लिहा. २०

किंवा

ब. वृंद सी व्यक्तिमत्व विकारांच्या मुख्य चिकित्सालयीन वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.

५. खालील टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) २०

अ. इतर दुर्मनस्क विकार.

ब. बेकचे अवसादाचे बोधात्मक प्रतिमान.

क. महिलांमधील लैंगिक अपकार्य दोष.

ड. मनोविदल आणि स्किझोटाइपल व्यक्तिमत्व विकार.

3 Hours

Total Marks-100

NB:

1. All questions are compulsory
सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2. Each questions carry 20 marks.
प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

Q.1 Define Foreign Policy and discuss various factors that influence making of foreign policy in India
परराष्ट्र धोरण म्हणजे काय ? भारतातील परराष्ट्र धोरणावर प्रभाव टाकणाऱ्या विविध घटकांवर चर्चा करा.

OR/ किंवा

Discuss in detail factors responsible for changing nature of Diplomacy in the modern world
आधुनिक जगात राजनयाचे स्वरूप बदलण्यास जबाबदार असलेल्या घटकांची सविस्तर चर्चा करा

Q.2 Trace the major areas of cooperation in India-Russia relationship
भारत-रशिया संबंधांमधील सहकार्याच्या प्रमुख क्षेत्रांचा मागोवा घ्या.

OR/ किंवा

Examine the problems and prospects in India-US relationship
भारत-अमेरिका संबंधातील समस्या आणि संधींचे परीक्षण करा

Q.3 Critically analyze the role of SAARC in achieving regional cooperation
प्रादेशिक सहकार्य साध्य करण्यासाठी सार्कच्या भूमिकेचे चिकित्सक विश्लेषण करा

OR/ किंवा

Comment on India-Pakistan relationship with emerging issues of cooperation and conflicts in it.

भारत-पाकिस्तान संबंधातील सहकार्य प्रस्थापनेच्या आणि संघर्षाच्या मुद्द्यांवर भाष्य करा.

Q.4 Examine the contribution of India in the functioning of United Nations
संयुक्त राष्ट्रसंघातील भारताच्या योगदानाचे परीक्षण करा

OR/ किंवा

Bring out in detail contribution of ASEAN in the development of the region.
प्रादेशिक विकासातील आसियानचे योगदान तपशीलवार सांगा.

Q.5 Write short notes on any two of the following

- a. Functions of Diplomacy
राजनयाची कार्ये
- b. Emerging areas of conflict in India-Bangladesh relationship
भारत बांगलादेश संबंधातील संघर्षाचे उभरते मुद्दे
- c. Major issues in India-China relations
भारत-चीन संबंधातील प्रमुख समस्या
- d. India's Act East Policy
भारताचे पूर्व कृती धोरण

3 Hours

Total Marks-100

- NB 1. All questions are compulsory
सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2. Each questions carry 20 marks.
प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.
- Q.1 Discuss in detail major elements that determine Indian Foreign Policy.
भारतीय परराष्ट्र धोरण ठरवणाऱ्या प्रमुख घटकांची तपशीलवार चर्चा करा.
OR/ किंवा
Discuss how changing nature of Diplomacy has impacted its role in the contemporary world.
समकालीन जगावर राजनयाच्या बदलत्या स्वरूपाचे कसे परिणाम झाले याची चर्चा करा.
- Q.2 Analyze the areas of cooperation and conflict between India and Russia.
भारत आणि रशियामधील सहकार्य आणि संघर्षाच्या मुद्द्यांचे विश्लेषण करा.
OR/ किंवा
Examine various issues in the relationship between India and China.
भारत आणि चीन संबंधामधील विविध प्रश्नांचे(मुद्द्यांचे) परिक्षण करा.
- Q.3 Comment on the role and future of SAARC in view of emerging power politics in the South Asian region.
दक्षिण आशियाई क्षेत्राच्या उदयोन्मुख सत्ता राजकारणातील सार्कची भूमिका आणि भविष्य यावर भाष्य करा
OR/ किंवा
Analyze India-Pakistan relationship with all major areas of cooperation and irritants in it.
भारत - पाकिस्तान संबंधातील सहकार्य आणि संघर्षाच्या प्रमुख मुद्द्यांचे विश्लेषण करा.
- Q.4 Comment on India's role in the United Nations with special reference to the area of Peacekeeping.
शांततारक्षक म्हणून संयुक्त राष्ट्र संघातील भारताच्या भूमिकेवर भाष्य करा.
OR/ किंवा
Discuss in detail India's relations with the ASEAN countries.
आसियान देशांसोबत भारताच्या संबंधांची सविस्तर चर्चा करा.
- Q.5 Write short notes on any two of the following
खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.
- Changing nature of India-US relationship
भारत - अमेरिका संबंधांचे बदलते स्वरूप
 - India-Bangladesh relationship
भारत- बांगलादेश संबंध
 - Types of Diplomacy
राजनयाचे प्रकार
 - Objectives of Foreign Policy
परराष्ट्र धोरणाची उद्दिष्ट्ये

(वेळ -३ तास)

[एकूण गुण: १००]

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र. १) अ) शाहिरी वाङ् मयाचे स्वरूप विशद करून 'पोवाडा' या काव्यप्रकाराची वैशिष्ट्ये साधार स्पष्ट करा. २०

किंवा

आ) अनंत फंदी आणि होनाजी बाळा यांच्या शाहिरी लेखनाचा आढावा घ्या.

प्र. २) अ) दत्त आणि नाथ पंथीयांच्या लिखित साहित्याचे स्वरूपविशेष सोदाहरण स्पष्ट करा. २०

किंवा

आ) समर्थ रामदास यांच्या साहित्यलेखनाचा थोडक्यात आढावा घ्या.

प्र. ३) अ) ख्रिस्ती धर्मियांनी मध्ययुगीन मराठी साहित्याला दिलेले योगदान सोदाहरण स्पष्ट करा. २०

किंवा

आ) हुसेन अंबरखान आणि शहा मुंतोजी या इस्लामी संतकवींच्या वाङ् मयीन कार्याचा सविस्तर आढावा घ्या.

प्र. ४) अ) बखरीतील कथारचनेची वैशिष्ट्ये सांगून शिवपूर्वकालीन बखरींचा परिचय करून द्या. २०

किंवा

आ) बखर वाङ् मयाचे स्वरूपविशेष सांगून दोन पेशवेकालीन बखरींची सविस्तर माहिती द्या.

प्र. ५) खालीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. २०

१. लावणीची ठळक वैशिष्ट्ये

२. नाथ संप्रदायाचे कार्य

३. ख्रिस्तपुराण

४. सभासदाची बखर

24348

(वेळ -३ तास)

[एकूण गुण: १००]

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्रश्न १) अ) 'शाहिंरांनी लौकिक जीवनावरील कविता लिहिली', या विधानाची चर्चा शाहिंरांनी लिहिलेल्या लावणी व पोवाडे यांच्या आधारे करा. (२०)

किंवा

आ) होनाजी बाळा, राम जोशी, प्रभाकर या शाहिंरांच्या काव्यलेखनाची वैशिष्ट्ये सविस्तर लिहा.

प्रश्न २) अ) नाथ व दत्त पंथीयांनी निर्माण केलेल्या साहित्यामागील प्रमुख प्रेरणांची चर्चा करा. (२०)

किंवा

आ) समर्थ व लिंगायत पंथीयांनी निर्माण केलेल्या साहित्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्रश्न ३) अ) ख्रिस्ती धर्मियांच्या मराठी साहित्य निर्मितीचे स्वरूप सांगून या साहित्याचे गुणात्मकदृष्ट्या मूल्यमापन करा. (२०)

किंवा

आ) इस्लामी धर्मियांनी निर्माण केलेल्या मराठी साहित्याची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न ४) अ) बखर वाङ्मयाची स्वरूपवैशिष्ट्ये सांगून शिवकालीन बखरींची सविस्तर चर्चा करा. (२०)

किंवा

आ) बखर वाङ्मयामागील प्रेरणांची चर्चा करून पेशवेकालीन बखरींचा चिकित्सक परामर्श घ्या.

प्रश्न ५. टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन) (२०)

१. अनंत फंदी
२. मनाचे श्लोक
३. फादर स्टीफन्स
४. सभासदाची बखर

(Duration: 3 Hours)

(Marks: 100)

- N.B.** 1. All questions are compulsory.
 2. Each question carries 20 marks.
 3. Use of simple calculator is allowed.

Q.1 Attempt any two of the following:

20

- A** Discuss on the Scatter diagram
B Compute Spearman's Coefficient of Rank Correlation for the following data.

X	60	30	37	30	42	37	55	45
Y	50	25	33	27	40	33	50	42

- C** Compute four years moving averages for the following data.

Year	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Savings (In Crores Rs)	51	53	56	55	58	62	61	65

Q.2 Attempt any two of the following:

20

- A** Discuss on the Limitation of index numbers.
B Calculate Laspeyre's and Paache's index number for the following data:

Commodity	Base Year		Current Year	
	Price (Rs.)	Quantity	Price (Rs.)	Quantity
A	5	50	10	40
B	4	10	9	2
C	3	5	8	1

- C** Calculate the Cost of living index number for the following data:

Commodity	Price in 2015	Price in 2020	Weight
A	52	62	10
B	65	58	12
C	85	82	8
D	30	36	10
E	100	120	11

Q.3 Attempt any two of the following:

20

- A** What are the types of hypothesis?
B Explain the role of hypothesis in research.
C Discuss various criteria of a good hypothesis

Q.4 Attempt any two of the following:

20

- A** Explain the types of research report.
B Discuss the concept plagiarism in research
C Discuss the principles of Research Report.

Q. 5 A) Answer the following questions.

20

- A Explain the Components of time series
- B Explain the Uses of index numbers
- C Write a note on Level of Significance.
- D Explain the various steps in writing a Research Report.

OR

Q.5. B) Multiple choice questions.

20

- 1 When an increase or decrease in one of the elements has no effect on the other variable, it is called ----- correlation.
A) Negative B) Positive C) Zero D) Linear
- 2 When a correlation is observed using only two variables at the same time, it is called -----
- correlation.
A) Non-linear B) Linear C) Simple D) Partial
- 3 In the regression equation,, bxy is -----
A) Regression coefficient of x on y B) Regression coefficient of y on x C) Regression coefficient of a on b D) Regression coefficient of b on a
- 4is an important factor in causing seasonal variation
A) year B) month C) atmosphere D) Time
- 5 The study of ----- is very important in time series analysis
A) Index numbers B) Correlation C) Demand D) Seasonal variation
- 6 Consumer's Price index number is also known as _____.
A) Fisher's index number B) Laspeyre's Index number C) Paasche's Index number D) Cost of living index number
- 7 Index numbers are not used to measure changes in _____.
A) cost of living B) wholesale prices C) quality D) real income
- 8 If the income is Rs. 4200 and index number (IN) = 140 for the year 2019, then the real income for the year would be = _____.
A) 300 B) 350 C) 3000 D) 3500
- 9 In _____ index number, the current year of an index number is the base year for the next year.
A) Chain base B) Price C) simple D) weighted
- 10 Index number is also called as _____.
A) economic barometer B) parameter C) constant D) slope
- 11 The following statement is true regarding hypothesis.
A) The hypothesis should be clear B) Hypothesis requires empirical. C) The hypothesis should be complicated D) Option 1 and option 2
- 12 The hypothesis is useful for -----conclusions in research.
A) Analytical B) logical C) Applied D) Exploratory
- 13 _____hypotheses are based on social values.
A) Empirical B) Research C) Scientific D) General

- 14 Alternative hypotheses are represented by -----.
- A) H B) H₂ C) H₀ D) H₁
- 15 A ----- is a type of statistical hypothesis that proposes that no statistical significance exists in a set of given observations.
- A) Alternative Hypothesis B) Null Hypothesis C) Assumption D) None of these
- 16 Research objectives should be ----- in the research report.
- A) Optimum B) More C) Limited D) Inconsistent with Subject
- 17 ----- is required to understand the context in the research report.
- A) Index B) Footnotes C) Page Number D) Presentation
- 18 From the research method, the reader gets an ----- idea of the researcher's research work.
- A) Blurred B) primary C) wide D) Detailed
- 19 The maps in the research report show the distribution of -----information.
- A) Political B) educational C) cultural D) regional
- 20 In informal report, they are:
- A) Less detailed B) Complicated detailed C) In-structured any way D) All of these

मराठीत रूपांतर

वेळ 3 तास

(गुण: १००)

- सूचना १) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२) प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत
३) साधा कॅलक्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.

प्र. १ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

अ वितरण किंवा पसरण आकृती वर चर्चा करा.

ब खालील तथ्यासाठी स्पिअरमनचा श्रेणी सहसंबंध सहगुणकाची गणना करा.

X	६०	३०	३७	३०	४२	३७	५५	४५
Y	५०	२५	३३	२७	४०	३३	५०	४२

क पुढील तथ्यासाठी चार वर्षीय सरकती सरासरी काढा.

वर्ष	२०११	२०१२	२०१३	२०१४	२०१५	२०१६	२०१७	२०१८
बचत (कोटी रु.)	५१	५३	५६	५५	५८	६२	६१	६५

प्र. २ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

अ निर्देशांकाच्या मर्यादा वर चर्चा करा.

ब) खालील माहितीवरून लासपेअरचा आणि पाश्चेचा निर्देशांक काढा.

वस्तु	पायाभूत वर्ष		चालू वर्ष	
	किंमत(रु)	परिमाण	किंमत (रु)	परिमाण
अ	५	५०	१०	४०
ब	४	१०	९	२
क	३	५	८	१

क खालील माहितीवरून राहणीमान खर्च निर्देशांकाचे मापन करा.

वस्तु	किंमत २०१५	किंमत २०२०	भार
अ	५२	६२	१०
ब	६५	५८	१२
क	८५	८२	८
ड	३०	३६	१०
इ	१००	१२०	११

प्र. ३ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

अ गृहीतकृत्याचे प्रकार कोणते आहेत ?

ब गृहीतकृत्याची संशोधनातील भूमिका स्पष्ट करा.

क चांगल्या गृहीतकृत्याच्या विविध निकषांची चर्चा करा.

प्र. ४ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- अ संशोधन अहवालाचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब संशोधन क्षेत्रातील वाडमय चौर्य या संकल्पनेची चर्चा करा.
क संशोधन अहवालाच्या तत्वांची चर्चा करा.

प्र. ५ अ) खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या.

२०

- अ कालश्रेणीचे घटक स्पष्ट करा.
ब निर्देशांकाचे उपयोग स्पष्ट करा.
क लक्षणिय पातळी यावर टीप लिहा.
ड संशोधन अहवाल लिहिण्याच्या विविध पायऱ्या स्पष्ट करा.

किंवा

५. ब) बहुपर्यायी प्रश्न

२०

- १ जेव्हा कोणत्याही एका घटकात होणारी वाढ किंवा घट यांचा दुस-या चलावर कोणत्याही प्रकारचा परिणाम होत नाही तेव्हा त्याला ----- सहसंबंध म्हणतात.
अ) ऋण ब) धन क) शून्य ड) रेखीय
- २ जेव्हा एकाच वेळी दोन चलांचा वापर करून सहसंबंध लक्षात घेतला जातो तेव्हा तो ----- सहसंबंध असतो.
अ) अरेखीय ब) रेखीय क) साधा ड) आंशिक
- ३ समाश्रयण समीकरणातील bxy म्हणजे
अ) x चलाचा y चलावर समाश्रयण गुणांक ब) y चलाचा x चलावर समाश्रयण गुणांक क) a चलाचा b चलावर समाश्रयण गुणांक ड) b चलाचा a चलावर समाश्रयण गुणांक
- ४ मोसमी विचरण घडवून आणणारा महत्वाचा घटक म्हणजे ----- होय.
अ) वर्ष ब) महिना क) वातावरण ड) काळ
- ५ कालश्रेणीच्या विश्लेषणात ----- चा अभ्यास अतिशय महत्वाचा ठरतो.
अ) निर्देशांक ब) सहसंबंध क) मागणी ड) मोसमी बदल
- ६ _____ हा उपभोक्त्याचा किंमत निर्देशांक म्हणून देखील ओळखला जातो.
अ) फिशरचा निर्देशांक ब) लास्पेअरचा निर्देशांक क) पाशेचा निर्देशांक ड) राहणीमानाचा निर्देशांक
- ७ निर्देशांक _____ मधील बदल मोजण्यासाठी वापरले जात नाहीत.
अ) राहणीमान ब) घाऊक किंमती क) गुणवत्ता ड) वास्तव उत्पन्न
- ८ जर २०१९ या वर्षासाठी उत्पन्न रुपये ४२०० आणि निर्देशांक = १४० असेल तर त्या वर्षीचे वास्तव उत्पन्न = _____ असेल.
अ) 300 ब) 350 क) 3000 ड) 3500

- ९ _____ निर्देशांकात निर्देशांकाचे चालू वर्ष हे पुढील वर्षाचे पायाभूत वर्ष असते.
अ) साखळी ब) किंमत क) साधा ड)भारांकित
- १० निर्देशांक _____ म्हणून ओळखले जातात.
अ) आर्थिक मापनदंड ब) मापदंड क) स्थिरांक ड) उतार
- ११ परीकल्पने संदर्भात खालील विधान सत्य आहे.
अ) परीकल्पना स्पष्ट असावी. ब) परीकल्पनेत अनुभव सिद्धता हवी.
क) परिकल्पना क्लिष्ट हवी. ड) पर्याय १ आणि पर्याय २
- १२ परिकल्पना संशोधनातील -----निष्कर्षासाठी उपयुक्त ठरते.
अ) विश्लेषणात्मक ब) तर्कसंगत क) उपयोजित ड) अन्वेषणात्मक
- १३ _____ परिकल्पना सामाजिक मूल्यावर आधारित असतात.
अ) अनुभवजन्य ब) संशोधनात्मक क) शास्त्रीय ड) सर्वसामान्य
- १४ वैकल्पिक परिकल्पना -----ने दर्शवितात .
अ) H ब) H2 क) H0 ड) H1
- १५ ----- हा सांख्यिकीय गृहीतकांचा एक प्रकार आहे जो प्रस्तावित करतो की दिलेल्या निरीक्षणांच्या संचामध्ये सांख्यिकीय महत्त्व अस्तित्वात नाही.
अ) पर्यायी परिकल्पना ब) शून्य परिकल्पना क) गृहीतक ड) यापैकी नाही
- १६ संशोधन अहवालात संशोधन उद्दिष्टे-----असावीत.
अ) पर्याप्त ब) अधिक क) मर्यादित ड) विषय विसंगत
- १७ अहवालातील संदर्भ समजण्यासाठी-----ची आवश्यकता आहे .
अ) अनुक्रमणिका ब) तळटीपा क) पृष्ठसंख्या ड) सादरीकरण
- १८ संशोधन पद्धतीवरून,वाचकास संशोधकाच्या संशोधन कार्याची -----कल्पना येते.
अ) पुसट ब)प्राथमिक क) व्यापक ड) विस्तृत
- १९ संशोधन अहवालातील नकाशे -----माहितीचे वितरण दर्शवितात.
अ)राजकीय ब) शैक्षणिक क) सांस्कृतिक ड) प्रादेशिक
- २० अनौपचारिक अहवालात, ----- असतात.
अ) कमी तपशीलवार ब) गुंतागुंतीचे तपशीलवार क) कोणत्याही प्रकारे इन-स्ट्रक्चर्ड ड) वरील सर्व

(Time: 2:30 Hours)

(Marks: 80)

- =====
- N.B.**
1. All questions are compulsory.
 2. All questions carry equal marks.
 3. Draw neat diagrams where necessary.
- =====

Q. 1 - Solve any two sub-questions from the following.

- a) Discuss the Drain Theory of Dadabhai Naoroji.
- b) Briefly review the major economic ideas of G.G.Agarkar.
- c) Explain the Ranade's ' Case on Economic Protection'.

Q. 2 - Solve any two sub-questions from the following.

- a) Explain the Mahatma Phule's approach regarding to agriculture.
- b) Outline the Mahatma Gandhi's concept of ' Self-Sufficient Village.'.
- c) 'Mahatma Gandhi's approach to labor dignity is based on labor equality.'
Discuss.

Q. 3 - Solve any two sub-questions from the following.

- a) Explain the Dr. Babasaheb Ambedkar's 'State Socialism'.
- b) Describe the Three Steps suggested by Dr. Manmohan Singh to prevent financial crisis in India.
- c) Explain the Gokhale's view on economic development.

Q. 4 - Solve any two sub-questions from the following.

- a) Explain the Amartya Sen's views on welfare economics and social choice.
- b) Make a note on 'Economics of Information' by Joseph Stiglitz.
- c) Discuss the paradigm proposed by Robert Mundell for open economy.

(Time: 2:30 Hours)

(Marks: 80)

- =====
- N.B. 1. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3. आवश्यक तेथे सुयोग्य आकृती काढा.
- =====

प्रश्न १ - खालीलपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडावा.

- अ) दादाभाई नौरोजी यांच्या आर्थिक निःस्सारण सिद्धांताची चर्चा करा.
ब) गो.ग.आगरकरांच्या प्रमुख आर्थिक विचारांचा थोडक्यात आढावा घ्या.
क) रानडे यांच्या 'आर्थिक संरक्षणवादा'चे स्पष्टीकरण द्या.

प्रश्न २ - खालीलपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडावा.

- अ) महात्मा फुले यांचा शेतीविषयक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
ब) महात्मा गांधी यांच्या 'स्वयंपूर्ण खेडी' संकल्पनेची मांडणी करा.
क) 'महात्मा गांधी यांचा श्रम प्रतिष्ठा दृष्टिकोन श्रम समतेवर आधारित आहे.' चर्चा करा.

प्रश्न ३ - खालीलपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडावा.

- अ) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा 'राज्य समाजवाद' स्पष्ट करा.
ब) भारतातील आर्थिक संकट रोखण्यासाठी डॉ. मनमोहन सिंग यांनी सुचवलेली त्रिसूत्री विशद करा.
क) गोखले यांचा आर्थिक विकासविषयक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

प्रश्न ४ - खालीलपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडावा.

- अ) अमर्त्य सेन यांचे कल्याणकारी अर्थशास्त्र आणि सामाजिक निवडीसंदर्भातील विचार स्पष्ट करा.
ब) जोसेफ स्टीग्लिट्झ यांच्या 'माहितीचे अर्थशास्त्र' यावर टिपण तयार करा.
क) रॉबर्ट मुंडेल यांनी खुल्या अर्थव्यवस्थेसाठी मांडलेल्या प्रतिमानाची चर्चा करा.

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

NB.

1. Attempt any five.
2. Figures to the right indicate full marks.

1. Briefly discuss the urbanization process and features in the colonial period. **20**
2. Highlight the urbanization phases in the post –independence period **20**
3. Evaluate the features of government initiative program AMRUT for urban development. **20**
4. Describe efforts to resettle and rehabilitate slum dwellers through Ahmedabad RiverfrontRenewal Program. **20**
5. Write an essay on Hitech city Telangana as an IT Park of India. **20**
6. Trace the evolution of Bangalore as an industrial city and its transformation into an IT hub. **20**
7. Examine the ecological challenges and discuss the need for sustainable development in India **20**
8. Analyse ten scenarios probable in the cities of the 21st century. **20**
9. Critically evaluate Swachch Bharat Urban Mission as a government initiative in urban development. **20**
- 10 Write Short Notes on (Any 2) **20**
 - a. Recent trends of urbanization in India
 - b. Technourbs
 - c. Gated communities
 - d. Gentrification

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास

गुण १००

सूचना :

१. सर्व प्रश्नांपैकी कुठलेही पाच प्रश्न सोडवा.
२. उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

- प्र.१ वसाहतीमधील नागरीकरण प्रक्रिया आणि वैशिष्ट्यांची थोडक्यात चर्चा करा. २०
- प्र.२ स्वातंत्र्योत्तर काळातील नागरीकरणाचे टप्पे आधारेखित करा. २०
- प्र.३ AMRUT (पुनरुज्जीवन आणि शहरी परिवर्तनासाठी अटल मिशन) शहर विकाससाठी असणाऱ्या सरकारी उपक्रमाच्या वैशिष्ट्यांचे मूल्यमापन करा. २०
- प्र.४ अहमदाबाद रिव्हरफ्रंट नूतनीकरण कार्यक्रमातून झोपडपट्टीतील रहिवाशांचे पुनस्थापना आणि पुनर्वसन करण्याच्या प्रयत्नांचे वर्णन करा. २०
- प्र.५ भारताचे आयटी पार्क म्हणून उच्च तंत्रज्ञान (हायटेक) शहर तेलंगणावर एक निबंध लिहा. २०
- प्र.६ औद्योगिक शहर म्हणून बंगलोरच्या उत्क्रांतीचा आयटी हब मध्ये परिवर्तन याचा मागोवा घ्या. २०
- प्र.७ भारतातील शाश्वत विकास गरज व पर्यावरणीय आव्हानांचे परीक्षण करा. २०
- प्र.८ एकविसव्या शतकातील शहरांमध्ये संभाव्य दहा परिस्थितींचे विश्लेषण करा. २०
- प्र.९ स्वच्छ भारत शहरी मिशन या सरकारी योजनेचे शहरी विकासात पुढाकार म्हणून गंभीरपणे मूल्यांकन करा. २०
- प्र.१० कोणत्याही दोन वर लहान टिपा लिहा. २०
- अ. भारतातील नागरीकरणाचा अलीकडील कल (ट्रेंड)
- ब. टेक्नोबर्स
- क. गेट्ज समुदाय
- ड. उच्च मध्यमवर्गीय पुनर्वसन (जॅट्रीफिकेशन)

(3.00 Hours)

Total Marks: 100

Please check that you have received a correct question paper.

N.B.: Attempt all five questions.

Answers should be relevant to the questions set.

Figures to the right indicate full marks.

- Q.1** Write short notes on **any two** of the following. **20**
- i) Classicism
 - ii) Romanticism
 - iii) Realism
 - iv) Aestheticism
- Q.2** A) Elaborate on the tenets of New Criticism? **20**
OR
B) Archetypal Criticism interprets a literary text by focusing on recurring myths and archetypes. Elucidate.
- Q.3** A) What are the basic tenets of feminist criticism? **20**
OR
B) Discuss in detail, the major concerns of Postcolonial Criticism.
- Q.4** Write short notes on **any two** of the following. **20**
- i) 'Structure' in Structuralism
 - ii) Psychoanalytic Criticism
 - iii) Ecocritical approach to literature
 - iv) Marxist Literary Criticism
- Q.5** Attempt a critical appreciation of the following poem. **20**

If We Must Die

If we must die, let it not be like hogs
Hunted and penned in an inglorious spot,
While round us bark the mad and hungry dogs,
Making their mock at our accursèd lot.
If we must die, O let us nobly die,
So that our precious blood may not be shed
In vain; then even the monsters we defy
Shall be constrained to honor us though dead!
O kinsmen! we must meet the common foe!
Though far outnumbered let us show us brave,
And for their thousand blows deal one death-blow!
What though before us lies the open grave?
Like men we'll face the murderous, cowardly pack,
Pressed to the wall, dying, but fighting back!

3 Hours

Total Marks: 100

Please check that you received the correct question paper

N.B. 1) Attempt all five questions.

2) Answer should be relevant to the questions set.

3) Figures to the right indicate full marks.

Q.1. Write short note on **Any Two** of the following. 20

- i) Romanticism
- ii) Aestheticism
- iii) Classicism
- iv) Symbolism

Q.2. A) Discuss the theory of 'Structuralism' and explore the Lingual approach in it. 20

OR

B) Discuss the various aspects of Psychoanalytical Criticism. 20

Q.3. A) Illustrate the multifarious characteristics of Marxist Criticism. 20

OR

B) Discuss the development of the theory of Feminist criticism with its exponents 20

Q.4. Write short note on **Any Two** of the following. 20

- i) Major theorists in Eco-Criticism
- ii) Features of Post-colonial criticism
- iii) Archetypal Criticism
- iv) New Criticism

Q.5 Attempt a Critical Appreciation of the following poem. 20

A century Later

The school-bell is a call to battle,
every step to class, a step into the firing-line.
Here is the target, fine skin at the temple,
cheek still rounded from being fifteen.

Surrendered, surrounded, she
takes the bullet in the head

and walks on. The missile cuts
a pathway in her mind, to an orchard
in full bloom, a field humming under the sun,
its lap open and full of poppies.

This girl has won
the right to be ordinary,

wear bangles to a wedding, paint her fingernails,
go to school. Bullet, she says, you are stupid.
You have failed. You cannot kill a book
or the buzzing in it.

A murmur, a swarm. Behind her, one by one,
the schoolgirls are standing up
to take their places on the front line.

Time: 2.30 Hours

Marks: 80

N.B.: 1. Attempt all four questions.

2. Figures to the right indicate maximum marks.

3. Mark all the labels in INK for questions 1 and 2.

4. Use either bracketing or tree diagrams for the grammar questions.

5. Stick to the word limit strictly while answering question 4.

1. Analyze the following clauses by giving form and function labels to the phrases and elements they contain: **20**

i. Madhya Pradesh received a few cheetahs from Namibia.

ii. Rabindranath Tagore is the most famous Indian poet.

iii. Demonetization had crippled small businesses.

iv. Whales are mightier than sharks.

v. Ravi bought a new home for his family.

vi. Surya, will you play cricket with me?

vii. So you are here for fun!

viii. We do sell expensive things.

2.a. Identify the Main Clause, its SPOCA structure and the Subordinate Clause in each of the following sentences. State the function, type and SPOCA of the subordinate clause: **10**

i. You got a place that someone deserved.

ii. Do you know someone who can help me with some money?

iii. This game is more difficult than I thought.

iv. We can't win this game unless the team members play well.

v. My brother was surprised at what he saw.

2.b. Attempt derived structures from the following using the rules as directed. Identify the SPOCA structure of both the basic and derived structures: 10

- i. I can drive a car. (Rule of tag question)
- ii. That the problem has been resolved is relaxing. (Rule of Extraposition)
- iii. Tom asked Rita a favor. (Rule of Substitution of PP for indirect object)
- iv. Ajitha was playing the piano last evening. (Rule of Cleft Sentence)

Q.3. The following passage has some gaps/flaws in the linking and organization of its contents.

- (i) Identify such errors and show them against the respective sentence numbers. **8**
- (ii) Rewrite the passage making appropriate changes to bring in clarity and fluency. **12**

The law of attraction is a philosophy. (S1) It suggesting that positive thoughts bring positive results into a people's life. (S2) Negative thoughts bring negative outcomes. (S3) It is based on the belief that thoughts are a forms of energy (S4). That is the positive energy that attracts success in all areas of life including health. (S5) Also finances. (S6). Also relationships. (S7). It begs the question. (S8) Is the law of attraction real? (S9) It has been generated attention in recent years. (S10) The reason is because of books like "The Secret." (S11) It lacks scientific evidence for its claims (S12). It is generally viewed as a pseudoscience. (S13)

Q.4. Form a thesis statement on any ONE of the given topics and develop into an argumentative/analytical essay of about 150-200 words. Specify the rhetorical structures used by you. 20

- i. Eradicating Poverty
- ii. Career Options for Youth today
- iii. Global Warming

Time: 2.30 Hours

Marks: 80

N.B.: 1. Attempt all four questions.

2. Figures to the right indicate maximum marks.

3. Mark all the labels in INK for questions 1 and 2.

4. Use either bracketing or tree diagrams for the grammar questions.

5. Stick to the word limit strictly while answering question 4.

1. Analyze the following clauses by giving form and function labels to the phrases and elements they contain: **20**

- i. India ranks second in human population.
- ii. Shakespeare had written more poems than plays.
- iii. Demonetization promoted online transactions heavily.
- iv. Sharks are more ferocious than whales.
- v. Shyam bought a new bike for his brother.
- vi. Anurag, will you assist me in this work?
- vii. And now you will teach me!
- viii. We will buy expensive things.

2.a. Identify the Main Clause, its SPOCA structure and the Subordinate Clause in each of the following sentences. State the function, type and SPOCA of the subordinate clause: **10**

- i. Amit informed us that he was unwell.
- ii. Do you know some place which you can recommend?
- iii. This house is more mysterious than I thought.
- iv. If we want to win this match, we have to play well.
- v. My wife was upset at what she said.

2.b. Attempt derived structures from the following using the rules as directed. Identify the SPOCA structure of both the basic and derived structures: 10

- i. She can drive a car. (Rule of tag question)
- ii. That the war is over is encouraging. (Rule of Extraposition)
- iii. Jack bought his sister a laptop. (Rule of Substitution of PP for indirect object)
- iv. Harris gave a powerful speech in the campaign. (Rule of Cleft Sentence)

Q.3. The following passage has some gaps/flaws in the linking and organization of its contents.

- (i) Identify such errors and show them against the respective sentence numbers. 8
- (ii) Rewrite the passage making appropriate changes to bring in clarity and fluency. 12

Meditation is something anyone can do. (S1). You can do it anytime. (S2) You can do it anywhere. (S3) You can even done it someplace loud. (S4) It's easy to learn. (S5) It involves some basic techniques. (S6) Like anything new, we meditate more, we comfortable more spending time with our mind. (S7) It doesn't take long to feel the benefits of meditation. (S8) Research show that it can reduce stress in 10 days. (S9) Thousands of studies have shown mindfulness and meditation can have positive impact. (S10) It can also have impact on mental health. (S11) So no matter why you want to start meditating. (S12) — Whether to feel less stressed, get better sleep, or be more focused. (S13) Or even for improving relationships. (S14) Every meditation is one step closer to a happiest mind. (S15)

Q.4. Form a thesis statement on any ONE of the given topics and develop into an argumentative/analytical essay of about 150-200 words. Specify the rhetorical structures used by you. 20

- i. The Idea of a Happy Life
- ii. Work is worship
- iii. The Indian Film Industry

(03 Hours)

Total Marks: 100

- N.B:** (1) Attempt all five questions.
(2) All questions carry equal marks.

Prescribed Texts:

- (1) Background and important concepts in the Restoration and Neo-Classical Periods.
(2) John Dryden : *All for Love*

OR

Oliver Goldsmith : *She Stoops to Conquer*

- (3) Selected verse from the Puritan Era, the Restoration Period and the 18th Century

- Q. 1 (a) Discuss in detail the characteristics of the Restoration Period with reference to the literature of the time. 20

OR

- (b) Elaborate the literary characteristics of the Neo-classical age in detail.

OR

- (c) Write short notes on any **two** of the following.

- i. Epic and mock-epic
- ii. Rise of the periodical essay
- iii. Diary writing
- iv. Age of satire

- Q. 2 (a) i) Discuss in detail the major features of heroic tragedy with reference to John Dryden's *All for Love*. 20

OR

- ii) What are the major themes reflected in *All for Love*? Discuss in detail.

OR

- Q. 2 (b) i) Evaluate *She Stoops to Conquer* as an example of restoration comedy.

OR

- ii) Discuss the appropriateness of the title, *She Stoops to Conquer* and the sub-title, *The Mistakes of the Night* of the play by Oliver Goldsmith.

- Q. 3 (a) Write the character sketch and describe the personality of Satan as it is reflected in Milton's *Paradise Lost* Book I. 20

OR

- (b) Examine *The Rape of the Lock* as a mock-epic with reference to the prescribed lines of the poem.

- Q. 4 (a) Write short notes on **any two** of the following: 20
- i. Antony in *All for Love*
 - ii. The theme of authority and freedom in *All for Love*
 - iii. Cleopatra in *All for Love*
 - iv. The theme of continuity and change in *All for Love*

OR

- (b) Write short notes on **any two** of the following:
- i. Mrs. Hardcastle in *She Stoops to Conquer*
 - ii. Man-Woman Relations in *She Stoops to Conquer*
 - iii. Tony Lumpkin in *She Stoops to Conquer*
 - iv. Theme of marriage in *She Stoops to Conquer*

- Q. 5 Write short notes on **any two** of the following: 20
- i. The spread of fire in “The Fire of London”
 - ii. Belinda in “The Rape of the Lock”.
 - iii. Literary devices used in “The Fire of London”
 - iv. The baron in “The Rape of the Lock”

(03 Hours)

Total Marks: 100

N.B.: (1) Attempt all five questions.

(2) All questions carry equal marks.

Prescribed Texts:

(1) Background and Important Concepts in the Restoration and Neo-Classical Period.

(2) John Dryden: *All for Love*

OR

Oliver Goldsmith: *She Stoops to Conquer*

(3) Selected Verse from the Puritan Era, the Restoration Period and the 18th Century.

1. (a) Evaluate the major features of the Restoration Period. How were they depicted in the drama of the time? 20

OR

(b) Discuss the growth of periodical essays during the Restoration period.

OR

(c) Write short notes on **any two** of the following:

i) Features of Neo-classical Poetry

ii) Diary Writing

iii) Age of Satire

iv) Heroic Tragedy

2. (a) i) *All for Love* obeys the neoclassical unities of space, time and action. 20
Comment

OR

ii) Discuss the theme of love expressed in *All for Love*.

OR

2. (b) i) *She Stoops to Conquer* has been and will continue to remain one of the greatest faces of restoration comedy. Discuss.

OR

ii) Comment and discuss the social and psychological contrasts in *She Stoops to Conquer*.

3. (a) Comment on Milton's use of the epic form in *Paradise Lost*. 20

OR

(b) John Dryden through his poem *The Fire of London* suggests that the Great

Fire was part of a year of miracles rather than a year of disasters, he

emphasized the fact that the city of London was rebuilt from the ashes.

Comment.

4. a) Write short notes on **any two** of the following: **20**

- (a) *All for Love* as a heroic tragedy
- (b) Justify the title of the play *All for Love*
- (c) Alexa's role in the conflict
- (d) Imagery in *All for Love*.

OR

4. b) Write short notes on **any two** of the following:

- (a) Courtship and love in *She Stoops to Conquer*
- (b) Mrs. Hardcastle
- (c) Kate an example of moderation
- (d) Justify the subtitle of the play *Mistakes of the Night*.

5. Write short notes on **any two** of the following: **20**

- (a) *The Rape of the Lock* as a Mock Epic
- (b) Belinda-the model of the common fashionable ladies of Pope's time
- (c) The description of the Great Fire in *The Fire of London*
- (d) Use of imagery in *Paradise Lost*

(3Hours)

(Total Marks-100)

Please check whether you have go the right question paper

NB :1) All questions are compulsory

2) All questions Carry equal marks.

Q. 1 Describe the situation in India before Babur's invasion?

OR

Review the Humayun-Sher Shah conflict?

Q.2 Write detailed information on Mughal administration?

OR

Explain the nature and merits and demerits of the Mansabdari system of Mughals?

Q.3 Comment on the achievements of Chhatrapati Shivaji Maharaj as an ideal ruler?

OR

Write detailed information on Chhatrapati Shivaji Maharaj's administration?

Q.4 Throw light on the social conditions of Mughal period?

OR

Evaluate the religious situation in the Mughal period?

Q.5 Write short notes on **any two** of the following.

- a. Aurangzeb's religious policy.
- b. Revenue Policy of Mughals.
- c. Chhatrapati Sambhaji Maharaj.
- d. Architecture of the Mughal period.

मराठी रूपांतर

(३ तास)

(एकुण गुण : १००)

सूचना : १) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२)सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१ बाबर आक्रमनापूर्वीच्या भारताच्या परिस्थितीचे वर्णन करा ?

किंवा

हुमायून-शेरशहा संघर्षाचा आढावा घ्या ?

प्र.२ मोगल प्रशासनावर सविस्तर माहिती लिहा ?

किंवा

मोगलांच्या मनसबदारी पद्धतीचे स्वरूप व गुण दोष स्पष्ट करा ?

प्र.३ एक आदर्श राज्यकर्ता या नात्याने छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या कामगिरीवर भाष्य करा ?

किंवा

छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या प्रशासनावर सविस्तर माहिती लिहा?

प्र. ४ मोगल कालखंडातील सामाजिक परिस्थितीवर प्रकाश टाका ?

किंवा

मोगल कालखंडातील धार्मिक परिस्थितीचे मूल्यमापन करा ?

प्र.५ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा .

अ. औरंगजेबाचे धार्मिक धोरण.

ब. मोगलांचे महसूल धोरण.

क. छत्रपती संभाजी महाराज.

ड. मोगल कालखंडातील स्थापत्य.

(3 Hours)

(Total Marks-100)

Please check whether you have go the right question paper

NB : 1) All questions are compulsory

2) All questions Carry equal marks.

Q.1 Explain the achievements of Babur as the founder of Mughal Empire?

OR

Describe the Akbar's Rajput policy?

Q.2 Comments on Mughal administration?

OR

Throw light on the judicial system of Mughals?

Q. 3 Trace the reasons responsible for the rise of Maratha power?

OR

Write detailed information on Chhatrapati Shivaji Maharaj's administration?

Q.4 Discuss the economic situation of Mughal period?

OR

Evaluate the educational conditions during the Mughal period?

Q.5 Write short notes on **any two** of the following.

- a. Jahangir.
- b. Mansabdari system during the Mughal period.
- c. Chhatrapati Rajaram Maharaj.
- d. Art of the Mughal Period.

मराठी रूपांतर

(३ तास)

(एकुण गुण : १००)

सूचना :

१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र. १ मोगल साम्राज्याचा संस्थापक या नात्याने बाबरची कामगिरी स्पष्ट करा ?

किंवा

अकबराच्या राजपूत विषयक धोरणाचे वर्णन करा ?

प्र.२ मोगल प्रशासनावर भाष्य करा ?

किंवा

मोगलांच्या न्यायव्यवस्थेवर प्रकाश टाका ?

प्र. ३ मराठा सत्तेच्या उदयास जबाबदार कारणांचा मागोवा घ्या ?

किंवा

छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या प्रशासनावर सविस्तर माहिती लिहा ?

प्र. ४ मोगल कालखंडातील आर्थिक परिस्थितीवर चर्चा करा ?

किंवा

मोगल कालखंडातील शैक्षणिक परिस्थितीचे मूल्यमापन करा ?

प्र. ५ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा .

अ. जहांगीर.

ब. मोगल कालखंडातील मनसबदारी पद्धती.

क. छत्रपती राजाराम महाराज.

ड. मोगल कालखंडातील कला.

[Time: 2 ½ Hours]

[Marks: 80]

NB.

- 1. All questions carry equal marks.**
- 2. Attempt any four question in all.**
- 3. Figures to the right indicate full marks.**

1. Discuss the nature, characteristics and significance of Qualitative research. Add a note on its critique. **20**
2. Discuss briefly the main preoccupations of a Qualitative research. **20**
3. What are the main steps in conducting Qualitative research? Discuss each briefly. **20**
4. Compare and contrast Qualitative and Quantitative research. **20**
5. How to plan a Case study in Qualitative research? State the advantages and limitations of Case study method. **20**
6. Give an account of the three epistemological positions in Feminist research. Add a note on the critique of Feminist methodology. **20**
7. Discuss in detail **any two types** of Interviews used by Qualitative researchers to collect data. **20**
8. Explain Conversation **OR** Discourse analysis as a method in Qualitative research. **20**

[वेळ: २ ¼ तास]

[गुण: ८०]

१. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
२. खालील पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
३. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. गुणात्मक संशोधनाचे स्वरूप, वैशिष्ट्ये आणि महत्त्व यावर चर्चा करून टीकात्मक टीप लिहा. २०
२. गुणात्मक संशोधकांच्या मुख्य अभिप्रायांची / विचारांची थोडक्यात चर्चा करा. २०
३. गुणात्मक संशोधनातील मुख्य टप्पे कोणते आहेत? प्रत्येक टप्प्याची थोडक्यात चर्चा करा. २०
४. गुणात्मक आणि परिमाणात्मक संशोधनाची तुलना आणि परस्परविरोध स्पष्ट करा. २०
५. गुणात्मक संशोधनात व्यष्टी अध्ययन (केस स्टडी) योजना कशी करावी सांगून व्यष्टी अध्ययन पद्धतीचे फायदे आणि मर्यादा सांगा. २०
६. स्त्रीवादी संशोधनातील तीन ज्ञानशास्त्रीय भूमिकांची माहिती देऊन स्त्रीवादी पद्धतीवर टीकात्मक टीप जोडा. २०
७. गुणात्मक संशोधकांनी तथ्ये गोळा करण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या कोणत्याही दोन प्रकारच्या मुलाखतीची तपशीलवार चर्चा करा. २०
८. गुणात्मक संशोधनातील एक पद्धत म्हणून संभाषण विश्लेषण (Conversation Analysis) किंवा प्रवचन विश्लेषण (Discourse Analysis) स्पष्ट करा. २०

(२ 1/2 तास)

(एकूण गुण : ८०)

Please check whether you have got the right question paper.

सुचना.:

१. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. अ) महाराष्ट्रातील सामाजिक स्थित्यंतराचा मराठी साहित्यावर कसा प्रभाव पडला आहे ते लिहा. २०
किंवा
ब) 'साहित्य म्हणजे सामाजिक सांस्कृतिक स्थितीगतीची अभिव्यक्ती असते' या विधानाची सोदाहरण मांडणी करा.
२. अ) दलित साहित्याचे स्वरूप स्पष्ट करून ऋषीकेश कांबळे यांनी 'भाई तुम्ही कुठे आहात!' या नाटकात कोणत्या समस्येवर भाष्य केले आहे ते सविस्तर लिहा. २०
किंवा
ब) ऋषीकेश कांबळे यांच्या 'भाई तुम्ही कुठे आहात!' या नाटकातून अभिव्यक्त झालेल्या दलित चळवळीचा परामर्श घ्या.
३. अ) 'तिचा अवकाश' हा कथासंग्रह स्त्रियांच्या ठसठसणाऱ्या वेदनांची गाथा आहे.' हे विधान २०
साधार स्पष्ट करा.
किंवा
ब) स्त्रीवादी साहित्याची संकल्पना स्पष्ट करून 'तिचा अवकाश' या कथासंग्रहातील कथांच्या आशयसूत्रांचा आढावा घ्या.
४. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) २०
 - १) शरश्चंद्र मुक्तिबोध यांचे साहित्य-समाज या संबधातील विचार
 - २) म.ना.वानखेडे यांच्या लेखातील दलित जाणीव
 - ३) 'भाई तुम्ही कुठे आहात!' मधील मिलिंद
 - ४) 'भाई तुम्ही कुठे आहात!' मधील दिनकरराव
 - ५) 'आईच्या नावानं' या कथेतील स्मिता
 - ६) 'सुटे गिराण' मधील सुमती

.....

Marks -100

Duration - 3 Hours

N.B:1] All Questions are Compulsory

2] Figures to the right indicate full marks

1. a) Examine the contributions of Justice Ranade to Indian Political Thought (20)
OR
b) Discuss Gandhiji's idea on Swaraj and Sarvodaya.
2. a) Explain Rabindranath Tagore's views on Education (20)
OR
b) Discuss Savarkar's views on cultural nationalism
3. a) Examine Gopal Ganesh Agarkar's views on Social reforms in India. (20)
OR
b) Describe Dr B.R. Ambedkar's contribution to eradicate caste system in India.
4. a) Comment on Pandit Jawaharlal Nehru's idea on Socialism (20)
OR
b) Explain Dr Lohia's ideas on political and economic decentralisation.
5. Write a short note. [Any Two] (20)
 - a) Gandhiji's idea on Purity of Ends and Means
 - b) Tagore's concept of Nationalism
 - c) Agarkar's views on Caste System
 - d) Nehru's commitment to Democracy

गुण:-१००

वेळ - 3 तास

N.B:1] सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत

2]उजवीकडील आकृत्या पूर्ण गुण दर्शवतात

1. a) भारतीय राजकीय विचारांमध्ये न्यायमूर्ती रानडे यांचे योगदान तपासा

(२०)

किंवा

b)गांधीजींच्या स्वराज्य आणि सर्वोदयाच्या कल्पनेची चर्चा करा.

2. a)रवींद्रनाथ टागोरांचे शिक्षणाबद्दलचे मत स्पष्ट करा

(२०)

किंवा

b)सांस्कृतिक राष्ट्रवादावरील सावरकरांच्या विचारांची चर्चा करा

3.a) गोपाळ गणेश आगरकर यांचे भारतातील सामाजिक सुधारणांविषयीचे मत तपासा.

(२०)

किंवा

b)भारतातील जातिव्यवस्था निर्मूलनासाठी डॉ. बी.आर. आंबेडकरांच्या योगदानाचे वर्णन करा.

4. a) पंडित जवाहरलाल नेहरूंच्या समाजवादावरील कल्पनेवर टिप्पणी

(२०)

किंवा

b) डॉ लोहिया यांच्या राजकीय आणि आर्थिक विकेंद्रीकरणावरील कल्पना स्पष्ट करा.

5. टीप लिहा. [कोणतेही दोन]

(२०)

a) प्युरिटी ऑफ एंड्स अँड मीन्स या विषयावर गांधीजींची कल्पना

b) टागोरांची राष्ट्रवादाची संकल्पना

c) जातिव्यवस्थेबद्दल आगरकरांचे मत

d) नेहरूंची लोकशाहीशी बांधिलकी

Time:3 Hours

Total Marks:100

- N.B. 1) All questions are compulsory.**
2) All questions carry equal Marks.

- Q-1.a) Explain Mahadev Govind Ranade's ideas about state. 20
OR
b) Analyze Mahatma Gandhi's ideas on 'Gram Swaraj'.
- Q- 2.a) Explain Ravindranath Tagore's critique of Western nationalism. 20
OR
b) Explain V.D Savarkar's concept of Hindutva.
- Q-3 a) Write a note on reformist ideas of Gopal Ganesh Agarkar. 20
OR
b) Explain Dr. B.R. Ambedkar's thoughts on the Indian society and caste system.
- Q-4 a) Discuss the contribution of Jawaharlal Nehru in the process of National building. 20
OR
b) What are the basic features of socialism as elaborated by Ram Manohar Lohia.
- Q.-5 Write notes on **any two** of the following. 20
- Non- violence.
 - Spiritual Humanism by Tagore.
 - Dr. Babasaheb Ambedkar's views on social transformation.
 - Democratic Socialism.

मराठीत रुपांतर

वेळ- ३ तास

एकुण गुण- १००

सूचना- १) सवव प्रश्न सोडववणे आवश्यक आहे.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्रश्न १.अ) महादेव गोविंद रानडे यांचे राज्य विषयक विचार स्पष्ट करा.

20

किंवा

ब) महात्मा गांधींच्या ग्राम स्वराज्य विषयक विचारांचे विश्लेषण करा.

प्रश्न २.अ) रवींद्रनाथ टागोरांनी पाश्चिमात्य राष्ट्रवादावर केलेली टीका स्पष्ट करा.

20

किंवा

ब) वि. दा. सावरकरांनी मांडलेल्या हिंदुत्वाची संकल्पना विशद करा.

प्रश्न ३.अ) गोपाळ गणेश आगरकर यांच्या सुधारणावादी विचारांबद्दल थोडक्यात लिहा.

20

किंवा

ब) जातीयव्यवस्था आणि भारतीय समाज यासंबंधी डॉक्टर भीमराव रामजी आंबेडकरांचे विचार सांगा.

प्रश्न ४.अ) राष्ट्र उभारणीच्या प्रक्रियेतील जवाहरलाल नेहरूंच्या योगदानाची चर्चा करा.

20

किंवा

ब) राम मनोहर लोहियांनी मांडलेल्या समाजवादाच्या संकल्पनेची ठळक वैशिष्ट्ये काय आहेत ?

प्रश्न ५. खालीलपैकी कोणत्याही दोन वर टिपा लिहा.

20

अ) अहिंसा

ब) टागोर यांचा अध्यात्मिक मानवतावाद.

क) सामाजिक बदलासंबंधीचे डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार.

ड) लोकशाही समाजवाद.

Duration : 3 Hours

Marks: 100

- N.B.** 1) All question are compulsory.
2) Figures to right indicate full marks.
3) Provide Statistical data and digram wherever nessary.

-
- Q.1** Attempt **any two** of the following **20**
a) What are characteristic of rural development.?
b) Explain the significance of rural development
c) What do you mean by rural development? Explain its objectives.
- Q. 2** Attempt **any two** of the following **20**
a) Discuss the Specific and target Group oriented Approach
b) Discuss on the social Justice Approach
c) Explain the Benefits of Integrated Rural Development. Explain the various measures to eradicate the problems of agro based industries
- Q.3** Attempt **any two** of the following **20**
a) Explain the significance of dairy farming in rural development
b) Explain the role of agro based industries in rural development
c) Explain the various measures to eradicate the problems of agro based industries
- Q.4** Attempt **any two** of the following **20**
a) Explain the Aims and Salient features of the Scheme of Provisions of Urban Amenities in Rural Area (PURA)
b) Explain the Major Features of Deen Dayal Antyodaya Yojana – National Livelihoods Mission (NRLM)
c) write a short note on - Employment Guarantee Scheme Job Card and Works carried out under MNREGA
- Q.5** A Attempt the following questions **20**
a) Explain the significance of rural development.
b) Discuss on the social Justice Approach
c) Explain how the technological support is enhancing rural diversification.
d) Write a short note on Microfinance.
- OR**
- Q.5** B Answer the Multiple-Choice Questions (MCQs) by choosing the correct option **20**
given below.
1) In rural areas is considered a major symptom
A. More emphasis on labor-intensive techniques
B. More emphasis on capitalist techniques
C. Both of the above
D. None of this

- 2) Identify the following incorrect statement
 - A. Dependence on the rural economy The economy is the rural economy
 - B. The broader side of rural development is the development of the entire Indian economy
 - C. Rural development can only happen if the service sector is developed
 - D. It would be better to spend on urban areas instead of spending on rural development
- 3) The entire National Rural Employment Scheme for rural development and employment growth was launched on
 - A. 1995
 - B. 2005
 - C. 2010
 - D. 2015
- 4) During the period of economic reforms, development of rural areas remained low due to neglect of Area
 - A. Agriculture
 - B. Industry
 - C. Service
 - D. Health
- 5)is considered to be the most rural population if the total population is divided at the Indian level
 - A. Bihar
 - B. Madhya Pradesh
 - C. Uttar Pradesh
 - D. Rajasthan
- 6) Under _____ approach, a specialized or a target group is undertaken and researched upon for whom special programmes are undertaken.
 - A. Achievements
 - B. Target
 - C. Budget
 - D. none
- 7) "TRYSEM" a programme made for :
 - A. Employment to Rural youths
 - B. Employment to Urban youths
 - C. Development of nutrition intake in the food of poor of the country.
 - D. Providing road connectivity to the villages
- 8) Area development approach emphasis upon the development of _____
 - A. developing country
 - B. Developed region
 - C. backward region
 - D. none

- 9) Mahatma Gandhi had viewed development of rural areas through eradication of_____ .
- A. Poverty
 - B. Education
 - C. Voilance
 - D. none
- 10) Basic needs approach proposed the_____ of basic human needs.
- A. Success
 - B. Unsatisfactory
 - C. satisfaction
 - D. none
- 11) Which of the following is not an agro - based industry?
- A. Vegetable oil industry
 - B. Cotton textile industry
 - C. Fish oil manufacturing
 - D. Leather industry
- 12) Mission of Social Forestry:-
- A. Increasing industrial setup.
 - B. Green belts in urban and industrial areas.
 - C. Generation of ground water.
 - D. Protection of wildlife.
- 13) Achievements of social forestry
- A. Building Infrastructure.
 - B. Education Attainment.
 - C. Increased employment opportunities for the rural poor.
 - D. Fast growing Urban population
- 14) The development of the dairy sector generally results in :-
- A. Infrastructural Development.
 - B. Improved transportation.
 - C. Eradication of Child Labour.
 - D. An increased workload for women, but it also increases women's participation in income-generating activities
- 15) Plantations through social forestry also help :
- A. Population.
 - B. Content of Carbon.
 - C. Productivity variation.
 - D. To create economic capital to the rural poor.
- 16) The top states in the implementation of MGNREGA is _____
- A. Andhra Pradesh
 - B. Madhya Pradesh
 - C. Tamil Nadu
 - D. All of the above

- 17) Under PURA scheme ----- these are considered as centers of potential development.
- A. Municipality
 - B. Tehsil
 - C. Nagar Panchayat
 - D. Gram Panchayat
- 18) When the MGNREGA scheme was officially launched?
- A. 2nd Feb. 2006
 - B. 3rd Mar. 2007
 - C. 2nd Feb. 2009
 - D. 1st Jan. 2011
- 19) Dr. A.P.J. Abdul Kalam introduced the PURA scheme in the book ---
- A. Target 3 Billion
 - B. Vision 2020
 - C. Shakti se Shanti
 - D. Wings of Fire
- 20) Name the Central authority of MGNREGA
- A. Ministry of Rural Development
 - B. Ministry of Finance
 - C. Ministry of Urban Development
 - D. Ministry of Human Resource Development

मराठी रूपांतर

वेळ : ३ तास

एकूण गुण : १००

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

३) आवश्यक तिथे संख्याशास्त्रीय माहिती द्या आणि आकृत्या काढा

- प्र.-१ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- अ) ग्रामीण विकासाचे वैशिष्ट्य काय आहे?
- ब) ग्रामीण विकासाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- क) ग्रामीण विकास म्हणजे काय? त्याची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- प्र.-२ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- अ) विशिष्ट व लक्षित गट आधारित दृष्टिकोन या बदल चर्चा करा.
- ब) सामाजिक न्याय दृष्टिकोनावर थोडक्यात चर्चा करा
- क) एकीकृत ग्रामीण विकासाचे फायदे थोडक्यात स्पष्ट करा
- प्र.-३ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
- अ) दुग्ध शेती व्यवसायाचे ग्रामीण भागातील महत्त्व स्पष्ट करा
- ब) कृषी आधारित उद्योगांची ग्रामीण विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.
- क) कृषी आधारित उद्योगांच्या समस्या दूर करण्यासाठी विविध उपाय योजना स्पष्ट करा
- प्र.-४ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- अ) ग्रामीण भागाला नागरी सुविधांची तरतूद(PURA) योजनेचे ध्येय आणि ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) दीनदयाल अंत्योदय योजनेची(राष्ट्रीय उपजीविका अभियान-NRLM) प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- क) टीप लिहा - रोजगार हमी योजना जॉब कार्ड आणि मनरेगा अंतर्गत केलेली कामे
- प्र.-५ अ खालील प्रश्न सोडवा. २०
- अ) ग्रामीण विकासाचे महत्त्व समजावून सांगा.
- ब) सामाजिक न्याय दृष्टिकोनावर थोडक्यात चर्चा करा.
- क) तांत्रिक सहायतेमुळे ग्रामीण विविधिकरणाला कशी चालना मिळत आहे ते स्पष्ट करा
- ड) टीप लिहा- सूक्ष्म वित्त

किंवा

- प्र.-५ ब खालील दिलेला योग्य पर्याय निवडून बहुपर्यायी प्रश्नांची (MCQs) उत्तरे द्या. २०
- १) ग्रामीण भागामध्ये हे प्रमुख लक्षण मानले जाते
- A. पायाभूत सुविधांचा विकास करणे
B. भांडवल प्रधान तंत्रावर अधिक भर
C. वरील दोन्ही
D. यापैकी नाही
- २) खालील चुकीचे विधान ओळखा
- A. ग्रामीण अर्थव्यवस्थेवर अवलंबित्व अर्थव्यवस्था म्हणजे हे ग्रामीण अर्थव्यवस्था होय
B. ग्रामीण विकासाचा विस्तृतपणा म्हणजे संपूर्ण भारतीय अर्थव्यवस्थेचा विकास होय
C. सेवा क्षेत्राचा विकास केला तरच ग्रामीण विकास होऊ शकतो
D. ग्रामीण विकासावर खर्च करण्याऐवजी शहरी भागावर खर्च करणे हिताचे ठरेल
- ३) ग्रामीण विकास आणि रोजगार वाढीसाठी संपूर्ण राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार योजना रोजी सुरू करण्यात आली.
- A. 1995
B. 2005
C. 2010
D. 2015
- ४) आर्थिक सुधारणा कालखंडात क्षेत्र दुर्लक्षित मानले गेल्याने ग्रामीण भागाचा विकास कमी राहिला
- A. शेती
B. उद्योग
C. सेवा
D. आरोग्य
- ५) संपूर्णभारतीय स्तरावर एकूण लोकसंख्या यांची विभागणी केल्यास सर्वाधिक ग्रामीण भागातील लोकसंख्या म्हणून मानली जाते
- A. बिहार
B. मध्य प्रदेश
C. उत्तरप्रदेश
D. राजस्थान
- ६) दृष्टिकोनाच्या अंतर्गत एक विशेषीकृत किंवा लक्ष्य गट हाती घेतला जातो आणि ज्यांच्यासाठी विशेष कार्यक्रम हाती घेतले जातात त्यावर संशोधन केले जाते.
- A. यशप्राप्ती
B. ध्येयप्राप्ती
C. अर्थसंकल्प
D. वरीलपैकी नाही

- ७) “TRYSEM” हा कार्यक्रम कशासाठी तयार केलेला आहे?
- ग्रामीण युवक रोजगारासाठी
 - नागरी युवक रोजगारासाठी
 - देशातील गरिबांच्या अन्नातील पोषक आहाराच्या विकासासाठी
 - गावातील रस्ते जोडण्यासाठी/बांधण्यासाठी
- ८) क्षेत्रीय विकास दृष्टिकोन.....च्या विकासावर अवलंबून आहे.
- विकसनशील देश
 - विकसित प्रदेश
 - अविकसितप्र देश
 - वरीलपैकी नाही
- ९) निर्मूलनाच्या माध्यमातून ग्रामीण भागाचा विकास ‘महात्मा गांधी’यांनी पहिला होता.
- दारिद्र्य
 - शिक्षण
 - हिंसा
 - वरीलपैकी नाही
- १०) मूलभूत गरजांचा दृष्टिकोन मूलभूत मानवी गरजांचे..... प्रस्तावित करतो.
- यश
 - असंतोष
 - समाधान
 - वरीलपैकी नाही
- ११) खालीलपैकी कोणता कृषी आधारित उद्योग नाही?
- भाजीपाला तेल उद्योग
 - कापूस कापड उद्योग
 - मासे तेल उत्पादन
 - चर्मोद्योग
- १२) सामाजिक वनीकरण मिशन आहे
- औद्योगिक उभारणी वाढवणे.
 - शहरी आणि औद्योगिक भागात हरित पट्टा .
 - भूजल निर्मिती.
 - वन्यजीवांचे संरक्षण करणे
- १३) सामाजिक वनीकरणाची उपलब्धी म्हणजे
- पायाभूत सुविधा निर्माण करणे.
 - शिक्षणप्राप्ती.
 - ग्रामीण भागातील गरिबांसाठी रोजगाराच्या संधी वाढल्या.
 - झपाट्याने वाढणारी शहरी लोकसंख्या.

- १४) दुध व्यवसाय क्षेत्राच्या विकासाचा परिणाम म्हणून साधारण
- पायाभूत सुविधांचा विकास
 - सुधारित वाहतूक
 - बालमजुरीचे निर्मूलन
 - महिलांसाठी वाढलेला कामाचा भार, पण त्यामुळे उत्पन्न वाढवणाऱ्या उपक्रमांमध्ये महिलांचा सहभाग वाढणे.
- १५) सामाजिक वनीकरणाद्वारे वृक्षारोपण मदत करते
- लोकसंख्या
 - कार्बनची सामग्री.
 - उत्पादकता भिन्नता.
 - ग्रामीण गरिबांसाठी आर्थिक भांडवल निर्माण करणे
- १६) मनरेगाच्या अंमलबजावणी मध्ये _____ सर्वोच्च राज्य आहे.
- आंध्रप्रदेश
 - मध्यप्रदेश
 - तामिळनाडू
 - वरील सर्व
- १७) PURA योजनेअंतर्गत ----- ही सुप्त विकासाची केंद्रे गणली जातात.
- नगरपालिका
 - तहसील
 - नगरपंचायत
 - ग्रामपंचायत
- १८) मनरेगा योजना अधिकृतपणे कधी सुरू झाली?
- २ फेब्रुवारी २००६
 - ३ मार्च २००७
 - २ फेब्रुवारी २००९
 - १ जानेवारी २०११
- १९) डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांनी _____ या पुस्तकात PURA योजना मांडली.
- Target 3 Billion
 - Vision 2020
 - Shakti se Shanti
 - Wings of Fire
- २०) मनरेगाच्या केंद्रीय प्राधिकरणाचे नाव सांगा.
- ग्रामीण विकास मंत्रालय
 - अर्थमंत्रालय
 - नगरविकास मंत्रालय
 - मनुष्यबळ विकास मंत्रालय

2½ Hours

Marks: 80

Note : i) All questions are compulsory

ii) All questions carry equal marks.

Q. 1) Attempt any two questions of the following. (20)

- A. What are the main features of Co-operation? Discuss.
- B. What is Co-operation? State the Benefits of Co-operation in economic development.
- C. Describe the impact of globalization on Co-operation movement.

Q. 2) Attempt any two questions of the following. (20)

- A. Describe the Structure of Co-operative Finance.
- B. Explain the performance of National Co-operative development corporation (NCDC) in economic development of India.
- C. What are the functions of Urban Co-operative banks? Discuss.

Q. 3) Attempt any two questions of the following. (20)

- A. Explain the role of Co-operative sugar factory in rural development.
- B. What is Co-operative farming? Explain the Importance of Co-operative farming.
- C. State the role of Agro-based Industry in the economic development of India.

Q. 4) Attempt any two questions of the following. (20)

- A. Explain the functions of marketing Co-operative society.
- B. What is Consumer Co-operative Society ? Explain the importance of consumer Co-operative society.
- C. What are the functions of housing Co-operative society ? Describe.

[वेळ: २½ तास]

[गुण: ८०]

- सुचना : i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
ii) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र. १ ला) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- अ) सहकाराचे प्रमुख गुणवैशिष्ट्ये कोणती आहेत ? चर्चा करा.
ब) सहकार म्हणजे काय ? आर्थिक विकासात सहकाराचे फायदे सांगा.
क) जागतिकीकरणाचे सहकारी चळवळीवरील परिणामांचे वर्णन करा.

प्र. २ रा) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- अ) सहकारी वित्त पुरवठ्याच्या रचनेचे वर्णन करा.
ब) भारताच्या आर्थिक विकासात राष्ट्रीय सहकारी विकास महामंडळाची (NCDC) कामगिरी स्पष्ट करा.
क) नागरी (अर्बन) सहकारी बँकांचे कार्ये कोणती आहेत ? चर्चा करा.

प्र. ३ रा) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- अ) ग्रामीण विकासात सहकारी साखर कारखान्याची भूमिका स्पष्ट करा.
ब) सहकारी शेती म्हणजे काय ? सहकारी शेतीचे महत्त्व स्पष्ट करा.
क) भारताच्या आर्थिक विकासात शेती आधारित उद्योगांची भूमिका सांगा.

प्र. ४ था) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(२०)

- अ) सहकारी विपणन संस्थांचे कार्ये स्पष्ट करा.
ब) ग्राहक सहकारी संस्था म्हणजे काय ? ग्राहक सहकारी संस्थेचे महत्त्व सांगा.
क) गृहनिर्माण सहकारी संस्थेची कार्ये कोणती आहेत ? वर्णन करा.

[Time:2½ Hours]

[Marks: 80]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B.: 1) Attempt all questions.

2) Each question carries 20 marks.

1. a) Discuss in detail the politics of co-operative societies in Maharashtra.

OR

1. b) Explain the relationship between industry and politics in Maharashtra.

2. a) Evaluate the origin and present challenges of Shivsena party..

OR

2. b) Write down information about the Bharatiya Janata Party in Maharashtra.

3. a) Discuss the role of farmer unions in the farmers' agitation in Maharashtra.

OR

3. b) Elaborate the issues of tribals in Maharashtra.

4. a) Discuss in detail the Right to Information in Maharashtra.

OR

4. b) Discuss the contribution of any civil society organization in Maharashtra towards environmental awareness.

[मराठी रुपांतर]

[वेळ : 2½ तास]

[८०:गुण]

सूचना- १) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य

२) प्रत्येक प्रश्नांना २० गुण आहेत

१. अ) महाराष्ट्रातील सहकारी संस्थांचे राजकारण यावर सविस्तर चर्चा करा.

किंवा

१. ब) महाराष्ट्रातील उद्योग आणि राजकारण यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.

२. अ) शिवसेना पक्षाची निर्मिती आणि सध्यकालीन आव्हानांचे मूल्यमापन करा.

किंवा

२. ब) महाराष्ट्रातील भारतीय जनता पक्षाविषयी माहिती लिहा.

३. अ) महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या आंदोलनातील शेतकरी संघटनेच्या भूमिकेची चर्चा करा.

किंवा

३. ब) महाराष्ट्रातील आदिवासींचे प्रश्न विशद करा.

४. अ) महाराष्ट्रातील माहितीच्या अधिकाराबाबत सविस्तर चर्चा करा.

किंवा

४. ब) पर्यावरण जागृतीसाठी महाराष्ट्रातील कोणत्याही नागरी समाज संस्थेच्या योगदानाची चर्चा करा.

[Time:2½ Hours]

[Marks: 80]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B.: 1. Attempt all questions.

2. Each question carries 20 marks.

1. a) Examine the relationship between business class and politics in the post-independence period

OR

1 b) Briefly explain the issues of land in urban and rural areas of Maharashtra.

2. a) Discuss the role of NCP in Maharashtra politics

OR

2 b) Review the coalition politics in Maharashtra

3 a) Explain the role of ShetkariShanghatna under Sharad Joshi in Maharashtra.

OR

3. b) Discuss the tribal issues in Maharashtra

4. a) Comment on environmental protection movement in Maharashtra.

OR

4. b) Elaborate on the development of right to information movement in Maharashtra.

[मराठी रूपांतर]

[वेळ: 2½ तास]

[गुण: ८०]

- सूचना : १) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य
२) प्रत्येक प्रश्नांना २० गुण आहेत.

१. अ) महाराष्ट्रातील व्यावसायिक वर्ग आणि राजकीय क्षेत्र यातील स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील परस्पर संबंधांचे परीक्षण करा.

किंवा

- १ ब) महाराष्ट्रातील शहरी आणि ग्रामीण भागातील जमिनीचे प्रश्न थोडक्यात सांगा..
२ अ) महाराष्ट्राच्या राजकारणातील राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्या भूमिकावर चर्चा करा

किंवा

- २ ब) महाराष्ट्रातील पक्षीय आघाड्या किंवा युतीच्या राजकारणाचा आढावा घ्या.
३ अ) महाराष्ट्रात शरद जोशींच्या शेतकरी संघटनेची भूमिका स्पष्ट करा.

किंवा

३. ब) महाराष्ट्रातील आदिवासी समुदायाच्या प्रश्नांची चर्चा करा.
४. अ) महाराष्ट्रातील पर्यावरण संरक्षण चळवळीवर भाष्य करा.

किंवा

४. ब) महाराष्ट्रातील माहितीच्या अधिकाराबाबतच्या चळवळीच्या वाटचालीचे विवेचन करा.

Time: 3 hours

[Total Marks: 100]

N.B.

- i) All questions are compulsory.
- ii) Each question carries 20 marks
- iii) The use of simple calculator is allowed.

Q.1 Attempt any two of the following: (20)

- a) Given $Z = 2x^2 - 5xy + 6y^2$, find all the second-order partial derivatives of Z .
- b) Let the demand function for a commodity X_B be-
 $X_B = 20.3 + 0.11P_1 + 0.12P_2 - 0.31P_3$
 find the partial elasticities of demand for X_B with respect to P_1, P_2 , and P_3 at $P_1=1, P_2=2$ and $P_3=1$.
- c) Find x and y which maximize Z ,
 Where $Z = xy + 2x$
 subject to the constraint $4x + 2y = 60$. (Use Lagrange multiplier)

Q.2 Attempt any two of the following: (20)

- a) Evaluate: (i) $\int \frac{(12x)}{6x^2+12} dx$ (ii) $\int_1^2 x^2 dx$
- b) Compute Total, Average, and Average Variable costs for the marginal cost function $MC = 10 + 4x - 7x^2$, if the total fixed cost is 10.
- c) Given the demand function for a commodity $P = 30 - 2D$ and the supply function $P = 2D$, find the consumer's and producer's surplus at the equilibrium price.

Q.3 Attempt any two of the following: (20)

- a) calculate Spearman's Rank correlation coefficient from the following data:

X	39	65	62	90	82	75	25	98	36	78
Y	47	53	58	86	62	68	60	91	51	84

- b) From the following data, obtain the linear regression equation of Y on X .

X	6	2	10	4	8
Y	9	11	5	8	7

Also, predict Y when $X = 10$

- c) Calculate the trend values by the method of least squares from the data given below and estimate sales for the year 2025.

Year	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sales (in 000)	70	75	90	91	95	98	100

Q.4 Attempt any two of the following: (20)

- a) What are the importance of index numbers?
 b) Calculate Laspeyre's and Paasche's price index numbers for the following data.

Commodity	Base year		Current year	
	Price (in ₹)	Quantity (Kgs)	Price (in ₹)	Quantity (Kgs)
A	8	20	10	22
B	9	15	10	20
C	7	18	11	15
D	10	6	15	6

- c) From the following data, calculate the real income from 2016 to 2019, taking 2016 as the base year. Also, find the year in which the employees have the greatest purchasing power.

Year	Average monthly income (in ₹)	Consumer Price index
2015	109.50	112.8
2016	112.20	118.2
2017	116.40	127.4
2018	125.08	138.2
2019	135.40	143.5
2020	138.10	149.8

Q.5 Attempt any two of the following: (20)

- a) (i) Determine the degree of homogeneity of the function:

$$z = f(x,y) = 2x + 4y.$$
 (ii) Find the total differential of $Z = x^2y^3$
- b) (i) If the $MR = 10 - 7x^2$, find total revenue function
 (ii) Find the area beneath the curve is $y = x^2$ between $x = 0$ and $x = 3$.
- c) You are supplied with the following data.
 Variance of $x = 9s$
 $4x - 5y + 33 = 0$
 $20x - 9y - 107 = 0$
 Find (i) mean values of x and y (ii) co-efficient of correlation between x and y .
- d) Simple random sampling and stratified random sampling

OR

Q.5 Select the correct option and rewrite the statement.

- i) If $U = x + 4xy - xz$ then, $\frac{\partial u}{\partial z} = ?$
- A. $1 + 3x - z$
 B. $3 + 3y - z$
 C. $3 + xy$
 D. $-x$
- ii) The degree of homogeneity for the function $z = f(x, y, z) = \frac{x-y}{z}$ is
- A. 1
 B. 4
 C. not homogeneous
 D. 0
- iii) If the production function is given as $Q = 10L^2K^1$, determine the MP_L at $K=L=1$
- A. -20
 B. 20
 C. 3
 D. -1
- iv) Find f_y for $z = x^2 + xy + y^3$
- A. $12x + 3y$
 B. $x + 3x$
 C. $x + 3xy$
 D. $x + 3y^2$
- v) In the Lagrange function, λ represents--
- A. Constraint
 B. Constraint prices
 C. Optimum value
 D. Lagrange multiplier
- vi) The formula $\int_0^{x_0} f(x)dx - P_0 x_0$ is used for to calculate
- A. Definite integral.
 B. Consumer's surplus.
 C. Area under curve.
 D. Producer's surplus
- vii) $\int \frac{6x^2}{2x^3+1} dx$ is
- A. $\frac{6}{3x} + C$
 B. $\frac{3}{6x+1} + c$
 C. $\frac{12x}{\log 6x}$
 D. $\log (2x^3+1) + c$

- viii) $\int 1 dx$ is
- $0 + c$
 - $1 + c$
 - $x + c$
 - $\frac{x^2}{2} + 1x + c$
- ix) $\int \frac{1}{1+x} dx =$
- $\log(1 + x) + c$
 - $\log x + c$
 - $\log(x - 1) + c$
 - $\log \frac{1}{x} + c$
- x) Given the marginal cost function $MC = x + 5$, Total cost at $x = 8$ is,
- 72
 - 32
 - 40
 - 0
- xi) If $b_{yx} = 0.13$ and $b_{xy} = 0.22$, find the correlation coefficient between x and y
- 0.16
 - 0.16
 - ± 0.6
 - 0.6
- xii) If the correlation coefficient is a positive value, then the slope of the regression line
- must also be positive
 - can be either negative or positive
 - can be zero
 - can not be zero
- xiii) The correlation coefficient lies between -
- 1 to 0.
 - 0 to 1
 - 1 to 1
 - 1 to 2
- xiv) If $y = 12 + 6x$ then value of y intercept is
- 12
 - 6
 - Y
 - X
- xv) The slope of the regression line of Y on X is also called the:
- Correlation coefficient of X on Y
 - Correlation coefficient of Y on X
 - Regression coefficient of X on Y
 - Regression coefficient of Y on X

- xvi) The period for which the index number is determined is known as _____
- A. Current period
 - B. Base period
 - C. Normal period
 - D. Future period
- xvii) If $\sum iw = 20332$ and $\sum w = 100$, then Consumer price index is
- A. 203.32
 - B. 2033.2
 - C. 203
 - D. 203.23
- xviii) The most commonly used mathematical method for measuring the trend is:
- A. Moving average method
 - B. Semi average method
 - C. Method of least squares
 - D. Correlation analysis
- xix) The difference between a statistic and the parameter is called:
- A. Non-random
 - B. Probability
 - C. Sampling error
 - D. Random
- xx) Which of the following is not a type of non-probability sampling?
- A. Quota sampling
 - B. Convenience sampling
 - C. Snowball sampling
 - D. Stratified random sampling

Time: 3 hours

[Total Marks: 100]

N.B.

- i) All questions are compulsory.
- ii) Each question carries 20 marks
- iii) The use of simple calculator is allowed.

Q.1 Attempt any two of the following:

20

A) Given the following probability distribution of Variable X, calculate E(X) and V(X)

X	-2	-1	0	1
P(X)	1/8	1/8	1/4	1/2

B Calculate the covariance of the random variables X and Y given the following joint p.m.f

X/Y	0	1	2
1	0.1	0.1	0
2	0.1	0.1	0.2
3	0.2	0.1	0.1

C) Following is the joint probability mass function of X and Y.

		Y		
		10	11	12
X	0	0.1	0.2	0.1
	1	0.2	0.2	0.2

- Obtain i) marginal probability distributions of X and Y.
- ii) conditional probability distribution of Y when X= 1

Q.2 Attempt any two of the following:

20

A) Define:

- i) Null Hypothesis and Alternative Hypothesis
- ii) Type I error and Type II error

B) i) A company wanted to compare the performance of its call center employees in two different centers located in two different parts of the country – Hyderabad, and Bengaluru, in terms of the number of tickets resolved in a day (hypothetically speaking). The company randomly selected 30 employees from the call center in Hyderabad and 30 employees from the call center in Bengaluru. The following data was collected:

Hyderabad: $\bar{x}_1 = 700, \sigma_1 = 20$

Bengaluru: $\bar{x}_2 = 730, \sigma_2 = 25$

Check at 5% level of significance, whether the performance of employees at two centers is same or not. ($Z_{0.05} = 1.645$)

- ii) A sample of size 10 has arithmetic mean as 65.2 and standard deviation 20. Can it come from the population with mean 50.
($t_{0.05} = 2.262$)

C) In one experiment, two random samples gave the following results:

Sample	Size	Sample mean	Sum of squares of deviations from the mean
1	10	15	90
2	12	14	108

Test the equality of sample variances at 5% level of significance. Table values of F for degrees of freedom 9 and 11 is 2.90 F for degrees of freedom 11 and 9 is 3.10.

Q.3 Attempt any two of the following: 20

- A) Derive the OLS estimators of a linear regression model $Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i$.
- B) The following table includes the price and quantity demanded for the product.

Quantity (in units)	10	6	8	14	16	0
Price (₹)	4	8	6	2	6	10

- (i) Estimate the demand function for the product, $Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i$
(ii) Estimate the average elasticity of demand.

C) What are the assumptions of the Classical Linear Regression Model?

Q.4 Attempt any two of the following: 20

- A) Discuss the implications of multicollinearity.
- B) What are the consequences of heteroscedasticity?
- C) i) For the following data series, confirm if there is auto-correlation.

$$\sum_{t=1}^{20} e^2_t = 7587.9154, \quad \sum_{t=2}^{20} (e_t - e_{t-1})^2 = 8195.2065$$

($d_L = 1.20, d_U = 1.41$ at 5 % level of significance)

- ii) Apply Goldfeld- Quandt test to determine the presence of heteroscedasticity for the following regression equation based on the first 11 observations:

$Y_i = -738.84 + 0.088X_i$, Residual Sum of Squares = 377.17 with 9 degrees of freedom

Regression equation based on last 11 observations:

$Y_i = 1141.07 + 0.029X_i$, Residual Sum of Squares = 1536.8 with 9 degrees of freedom

($F_{0.05} = 3.18$ at 5% level of significance for 9 degrees of freedom)

Answer any two of the following

20

Q.5

- A)** i) What are the properties of Poisson Distribution? (04)
- ii) For a normally distributed random variable (X), mean=200 and S.D. =25. Find $P(175 < X < 215)$. (06)
(Given $0 < Z < 1 = 0.3413$ & $0 < Z < 0.6 = 0.2257$)
- B)** Point estimation and interval estimation
- C)** Co-efficient of determination
- D)** Durbin- Watson 'd' test

Q.5

Multiple Choice Question (Select an appropriate option)

20

A binomial distribution is _____ distribution.

1.
 - A) Continuous
 - B) Discrete
 - C) Normal
 - D) Not discrete
2. A variable whose value depends upon the outcome of a random experiment is known as _____.
 - A) Random Variable
 - B) Static Variable
 - C) Linear Variable
 - D) Sample Variable
3. Bernoulli trials has _____ trials.
 - A) Two
 - B) Three
 - C) Four
 - D) Infinity
4. Number of deaths due to road accidents in a city during a month is said to follow _____ distribution.
 - A) Bernoulli
 - B) Binomial
 - C) Poisson
 - D) Normal

5. The total area under the normal curve is _____.
- A) Zero
 - B) Unity
 - C) Infinity
 - D) Two
6. When population variance is unknown _____ is used for testing sample mean.
- A) Z distribution
 - B) t distribution
 - C) F distribution
 - D) Chi square distribution
7. An assumption regarding a population parameter of a random variable regarding the population is called _____.
- A) Statistical hypothesis
 - B) Statement
 - C) Estimator
 - D) Critical Region
8. Maximum probability of type I error is known as _____.
- A) Level of Insignificance
 - B) Level of Significance
 - C) Critical Region
 - D) Level of Hypothesis
9. A hypothesis is _____ if it specifies only a single value concerning the population.
- A) Simple
 - B) Composite
 - C) Single
 - D) Double
10. _____ is used for testing sample variance with known population variance.
- A) Z test
 - B) t test
 - C) F test
 - D) Chi square test
11. Under the assumptions of OLS the error term is assumed to follow _____ distribution.
- A) Binomial
 - B) Poisson
 - C) Normal
 - D) Bernoulli
12. Given $\sum x_i y_i = 335$ and $\sum x_i^2 = 100$, then $\hat{\beta} =$ ____
- A) 3.35
 - B) 33.5
 - C) 335
 - D) 0.335

- 13 $E(Y/X_i) = f(X_i)$ is referred to as
A) conditional expectation
B) intercept line
C) population regression line
D) linear regression line
- 14 Given $\sum X = 50$, $\sum Y = 60$, $\hat{\beta} = 5$ and $N = 10$ then $\hat{\alpha} =$ ____
A) -19
B) 19
C) 25
D) 6
- 15 The assumption of equal variance of error term u for all the values of explanatory variables is called as _____.
A) Autocorrelation
B) Multicollinearity
C) heteroskedasticity
D) homoskedasticity
- 16 Durbin Watson statistic varies between _____.
A) 1 and 1
B) 0 and 4
C) 0 and 1
D) 0 and 2
- 17 _____ problem exists in the data as economic magnitudes have a tendency to move together over time.
A) Autocorrelation
B) Multicollinearity
C) heteroskedasticity
D) homoskedasticity
- 18 The problem of _____ arises when the variance of the error terms is not the same for all the independent variables.
A) Autocorrelation
B) Multicollinearity
C) heteroskedasticity
D) homoskedasticity
- 19 Dropping variable which is creating multicollinearity is a means to
A) identify multicollinearity
B) response multicollinearity
C) estimate multicollinearity
D) remove multicollinearity
- 20 Auto-correlation _____ in the co-efficient estimates.
A) cause bias
B) does not cause bias
C) standard deviation
D) reverses sign

[Time: 3 Hrs.]

[Marks:80]

N.B.: All Questions are compulsory

All Questions have internal option

Figures at right indicate full marks

Q. 1 A – Describe following – (i) Four requirements for true dialogue, (ii) Basic guidelines for visibly tuning in to clients. **20**

Or

Q. 1 B – Differentiate between poor listening and distorted listening. Explain the forms of poor and distorted listening.

Q. 2 A – Explain following – (i) Basic formula for communicating empathy, (ii) Guidelines for responding accurately to client's feelings, emotions and moods. **20**

Or

Q. 2 B – Explain with examples wise use of empathy to achieve a number of therapeutic goals.

Q. 3 A – Write a detailed note on use of summaries to provide focus and direction to the client. **20**

Or

Q. 3 B – Describe the guidelines for helping clients deal with reluctance and resistance.

Q. 4 A – Elaborate any four principles for helping clients choose issues that will make a difference in their lives. **20**

Or

Q. 4 B – Explain the continuum between first order and second order change and explain the four ways by which goal setting helps client.

वेळ :- ३ तास

गुण :- ८०

सूचना : सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
सर्व प्रश्नांना अंतर्गत पर्याय आहे.
उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्रश्न १ ला अ – खालील बाबींचे वर्णन करा – (i) खऱ्या संवादासाठी चार आवश्यकता, (ii) क्लायंटशी दृष्टीद्वारे जुळवून घेण्यासाठी मूलभूत मार्गदर्शक तत्त्वे. २०

किंवा

प्रश्न १ ला ब - खराब ऐकणे आणि विकृत ऐकणे यातील फरक स्पष्ट करा. खराब आणि विकृत ऐकण्याचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न २ रा अ – खालील स्पष्ट करा - (i) सहानुभूती संप्रेषणासाठी मूलभूत सूत्र, (ii) क्लायंटच्या जाणिवा, भावना आणि मूड यांना अचूकपणे प्रतिसाद देण्यासाठी मार्गदर्शक तत्त्वे. २०

किंवा

प्रश्न २ रा ब - अनेक उपचारात्मक उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी सहानुभूतीचा वापर उदाहरणांसह स्पष्ट करा

प्रश्न ३ रा अ - 'क्लायंटचे मुद्याकडे लक्ष वेधण्यासाठी आणि क्लायंटच्या विचारांना दिशा देण्यासाठी सारांशांच्या वापरावर तपशीलवार टीप लिहा. २०

किंवा

प्रश्न ३ रा ब – क्लायंटची अनिच्छा आणि क्लायंटने केलेला प्रतिकार यांचा सामना करण्यास मदत करणारी मार्गदर्शक तत्त्वे विशद करा.

प्रश्न ४ था अ – क्लायंटला जीवनात बदल घडवून आणण्यासाठी ज्या बाबींवर काम करावे लागेल त्या बाबी निवडण्यास मदत करण्यासाठी वापरता येणारी कोणतीही चार तत्त्वे विशद करा. २०

किंवा

प्रश्न ४ था ब – प्रथम क्रम आणि द्वितीय क्रम बदल यांच्यातील सातत्य स्पष्ट करा आणि लक्ष्य ठरवणे मार्गावर चर्चा करा क्लायंटला कोणत्या चार मार्गांनी मदत करते ते स्पष्ट करा.

[Time: 3 hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B: 1. All Questions are compulsory.
2. Figures to right indicates full marks.

Prescribed Texts:

-
- **Background Topics:** Feminism in Modern Literature, the Psychological Novel, The Rise of Science Fiction, Post World War II Novel, Political Satire/Allegory as rising literary trends, Imperialism and Postcolonialism in Modern British Fiction, Existentialism in Modern British Literature
 - **Novel:** George Orwell: *1984* OR Iris Murdoch: *The Black Prince*
 - **Short Stories:** James Joyce: *Eveline*, Roald Dahl: *Lamb to the Slaughter*, Graham Greene: *The Invisible Japanese Gentlemen*, Angela Carter: *The Courtship of Mr. Lyon*
-

Q.1 A) Comment on the growth of political satire in the 20th Century British literature. (20)

OR

B) Discuss the characteristic features of existentialism and its impact on Modern British Literature.

OR

C) Write short notes on ANY TWO of the following:

- i) Feminist trends in Modern literature
- ii) Impact of Imperialism on the 20th Century British Fiction
- iii) Rise of Science Fiction
- iv) Growth of the Psychological Novel in the 20th Century

Q.2A) a) Critically analyse the plot structure of Orwell's novel *1984*. (20)

OR

b) Write a detailed note on *1984* as a political satire.

OR

Q.2B) a) Discuss the influence of Shakespeare's *Hamlet* in the novel *The Black Prince* by Iris Murdoch.

OR

b) Comment on Bradley Pearson's relationships with the women characters in *The Black Prince*.

Q.3 A) Explain the plot structure and plot devices employed by Roald Dahl in his short story *Lamb to the Slaughter*. (20)

OR

B) Comment on the significance of the 'power of observation' of the narrator in *The Invisible Japanese Gentlemen*.

Q.4 A) Write short notes on **ANY TWO** of the following with reference to George (20)

Orwell's *1984*:

- i) Two Minutes Hate
- ii) Significance of Room 101
- iii) Role of O'Brien in the novel *1984*
- iv) The four Ministries in Oceania

OR

B) Write short notes on **ANY TWO** of the following with reference to *The*

Black Prince by Iris Murdoch:

- i) The setting of the novel *The Black Prince*
- ii) Role of Rachel Baffin
- iii) The climax of the novel
- iv) Francis Marloe

Q.5) Write short notes on **ANY TWO** of the following with reference to the (20)

prescribed short stories:

- i) Character sketch of Eveline in the story *Eveline*
- ii) Use of symbols in *The Courtship of Mr. Lyon*
- iii) Bentley's restaurant in *The Invisible Japanese Gentlemen*
- iv) Significance of the title *Lamb to the Slaughter*

.....

[Time: 2.5 hours]

[Marks:80]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. All Questions are compulsory.
 2. Figures to right indicates full marks.
 3. **Question No. 4.B) on (Unit no: III) poetry is compulsory.**

Prescribed Texts:

Unit I: Protest in Contemporary Regional Writings Background Topics: Marathi Literature, Tamil Literature, Gujarati Literature, Kannada Literature, Hindi Literature, Bengali Literature

Unit II: Novel *Uncle Tom's Cabin* – Harriet Beecher Stowe OR *My Father Baliah* – Y. B. Satyanarayana

Unit III: Poetry Kamala Das: 1. The Looking Glass 2. Forest Fire; Meena Kandasamy: 1. Advaita : The Ultimate Question 2. The Gods Wake Up; Jyoti Lanjewar: 1. The Nameless Ones (anamikas) 2. Caves

Q.1) A) Elaborate upon the themes of protest in Marathi Literature. Give appropriate examples. (20)

OR

B) Comment on the element of Protest in Kannada Literature with reference to the important writers.

OR

C) Write short notes on **ANY TWO** of the following:

- i) Gujarati Dalit Literature
- ii) Protest in Tamil Literature
- iii) Hindi Dalit Literature
- iv) Emergence of Bengali Dalit Literature

Q.2 A) a) Discuss the problem of slavery and reflect upon the treatment of humans as property in the novel *Uncle Tom's Cabin*. (20)

OR

b) Comment on Uncle Tom as the protagonist of Harriet Beecher Stowe's *Uncle Tom's Cabin*.

OR

Q.2 B) a) Discuss *My Father Baliah* by Y. B. Satyanarayana as a biography.

OR

b) Comment on the evils of untouchability as demonstrated in *My Father Baliah* by Y. B. Satyanarayana.

Q.3) A) Elaborate upon the protest against patriarchy in the prescribed poems by Kamala Das. (20)

OR

B) Discuss in detail Meena Kandasamy's poems *Advaita: The Ultimate Question* and *The Gods Wake Up*.

Q.4 A) a) Write a short note on **ANY ONE** of the following with reference to *Uncle Tom's Cabin* (10)

- i) Character sketch of Topsy
- ii) The social role and importance of women in *Uncle Tom's Cabin*

OR

Q.4 A) b) Write a short note on **ANY ONE** of the following with reference to *My Father Baliah*:

- i) Ramaswami from *My Father Baliah*
- ii) Importance of education in *My Father Baliah*

Q.4 B) Write a short note on **ANY ONE** of the following with reference to the prescribed poems: (10)

- i) *The Nameless Ones (anamikas)* by Jyoti Lanjewar
- ii) Theme of female sexuality in *The Looking Glass* by Kamala Das

.....

वेळ : ३ तास

गुण : १००

- सूचना - १) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
२) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न.१ अ) प्लेटोने मांडलेल्या अनुकृती सिद्धांताची सविस्तर चर्चा करा. २०

किंवा

आ) एडगर ॲलन पो, कोर्टहॉप आणि अर्नोल्ड यांनी केलेल्या काव्यव्याख्या स्पष्ट करा.

प्रश्न.२ अ) रूपक आणि प्रतीक या संकल्पनांच्या आधारे साहित्याच्या भाषेचे स्वरूप सोदाहरण उलगडून दाखवा. २०

किंवा

आ) अपरिचितिकरण आणि अनेकार्थता या साहित्यभाषेच्या संदर्भातील संकल्पना साधार स्पष्ट करा.

प्रश्न.३ अ) कोलरिजच्या कल्पनाशक्तीचा सिद्धांत सविस्तर नमूद करा. २०

किंवा

आ) आत्माविष्कार आणि जीवनभाष्य या साहित्यप्रयोजनांचा परिचय करून द्या.

प्रश्न.४ अ) 'कॅथार्सिस' संकल्पनेसंबंधीच्या विरेचनवादी भूमिकेची सविस्तर चर्चा करा. २०

किंवा

आ) रिचर्ड्सने मांडलेल्या प्रेरणासंतुलनाच्या सिद्धांताच्या आधारे साहित्याची आस्वादप्रक्रिया स्पष्ट करा.

प्रश्न ५ पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. २०

अ) वर्डस्वर्थने केलेली काव्यव्याख्या

आ) नियमोल्लंघन - साहित्याच्या भाषेचे वैशिष्ट्य

इ) सामाजिक बांधिलकी - एक साहित्यप्रयोजन

ई) 'कॅथार्सिस' संकल्पनेसंदर्भातील लेसिंगची भूमिका

वेळ : 3 तास

गुण : 100

- सूचना - १) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
२) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न.१ अ) पाश्चात्य साहित्यशास्त्रातील प्लेटोचा अनुकृतिसिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

आ) वर्डस्वर्थ, कोलरिज व कोर्टहॉप यांच्या काव्यव्याख्यांचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

प्रश्न.२ अ) प्रतिमा व रूपक यांचे साहित्यभाषेतील स्वरूप व कार्य विशद करा. २०

किंवा

आ) अनेकार्थता व नियमोल्लंघन या साहित्यभाषेच्या संदर्भातील संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न.३ अ) कोलरिजचा कल्पनाशक्तीचा सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा. २०

किंवा

आ) सामाजिक बांधिलकी म्हणजे काय ते सांगून या साहित्य प्रयोजनाचे स्वरूप थोडक्यात विशद करा.

प्रश्न.४ अ) 'कॅथारिसिस' संकल्पनेसंदर्भातील लेसिंग व बुचर यांनी मांडलेल्या भूमिका थोडक्यात लिहा. २०

किंवा

आ) आय.ए.रिचर्ड्सचा प्रेरणा संतुलनाचा सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न.५) पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. २०

अ) सर्जक अनुकृतीची संकल्पना

आ) अपरिचितिकरण - साहित्यभाषेचे स्वरूप

इ) जीवनभाष्य - एक साहित्यप्रयोजन

ई) कलानुभव व जीवनानुभव यांच्यातील साम्य - भेद

[Time :3 Hours]

[Total Marks:100]

- N.B.** 1.All questions are compulsory.
2.All questions have an internal choice.
3.Figures to the right indicate full marks.

Q.1. Attempt Any Two of the following. 20

- Explain the types of environmental degradation.
- What are the causes of Land Pollution?
- Elaborate Renewable and Non-renewable resources.

Q.2. Attempt Any Two of the following. 20

- Are Economic Assets and Environmental Assets different? Justify your answer with examples.
- What do you understand about Green Business? Explain how it has minimal negative effect on the environment.
- Explain briefly the concept of Green Gross Domestic Product? What are the needs, limitations and major issues in Green GDP?

Q.3. Attempt Any Two of the following. 20

- Discuss in detail the concept of sustainable development with its features.
- Outline the Smart Cities Mission in India.
- Explain the sustainable development goals (SDGs).

Q.4. Attempt Any Two of the following. 20

- Provide an overview of Environmental Laws In India.
- Write about functions of the Central Pollution Control Board.
- Discuss about the Pradhan Mantri Ujjwala Yojana.

Q.5. Write the short notes on. 20

- Effects of water pollution.
- Green Consumerism.
- Strategies adopted by the National Mission for Sustainable Agriculture (NMSA).
- National Green Tribunal.

OR

Q.5 Choose the right answer from the given options and rewrite the statement. 20

- Which among the following is an environmental problem?
A.Deforestation B.Conservation of land C.Reduced pollution D.Decreased population
- Environmental degradation is caused by_____.
A.Conservation of nature B.Over-exploitation of nature C.Preserving ecosystem D.Afforestation
- The extraction and sale of a unit of exhaustible resource today involves an additional cost, called _____.
A.money cost B.real cost C.user cost D.implicit cost

4. The resources that can be easily replenished by natural cycles are known as _____.
- A.Renewable Resources B.Environmental Resources C.Developmental Resources D.Non-Renewable Resources
5. What is the preservation and wise use of natural resources called?
- A.Habitat B.Ecology C.Conservation D.Wastage
6. What is the basic objective of environmental accounting?
- A.Make available true and reliable information about the environment B.Study and analyze environmental assessment, measurement and control processes C.Establish parameters to provide relevant information D. Reveal the degree of impact on the environment
7. The distinction between _____ assets lies at the heart of environmental accounting
- A.Financial and Physical B.Economic and Environmental/ Natural C.Cash and Deposit D.Public and Private
8. The System of Integrated Environmental and Economic Accounting/ SEEA, also called _____, refers to modification of the System of National Accounts (SNA) to incorporate the use or depletion of natural resources.
- A.green accounting B.blue accounting C.sustainable accounting D.clean accounting
9. _____ business decisions are the cornerstone of green businesses.
- A.Socially responsible B.Most profitable C.Strategic D.Operational
10. Green attitude related to the tourists consumption denotes _____
- A. selection of environment place for vacation B.more holidays C.visiting only natural stocks D.be at home always
11. _____ is one of the cities selected in the first round for smart City.
- A.Patna B.Trivandrum C.Gangtok D.New Delhi municipal corporation
12. P M Awas Yojana help in attainment of _____ goal of sustainable development.
- A.Climate Action B.Sustainable cities and Communities C.gender equality D.reduced inequalities
13. Under Greenfield projects there will be _____.
- A.redevelopment of existing city B.extension of city C.transformation of infrastructure D.redevelopment of slums
14. _____ is the fifth goal of sustainable development.
- A.Zero hunger B.No poverty C.Quality education D.Gender equality
15. Agenda for Sustainable Development includes _____ goals.
- A.17 B.15 C.12 D.10

16. _____ is not a component of National Mission for Sustainable Agriculture
A.National Bamboo Mission	B.Soil Health Management	C.Corporate Finance Mission	D.Rainfed Area Development
17. _____ is the apex administrative body in India for regulating and ensuring environmental protection.
A.Ministry of Law	B.Ministry of Finance	C.Ministry of Environment and Forests	D.Home Ministry
18. The Coastal Regulation Zone Notification, 1991 is related to _____
A.Air pollution	B.Water pollution	C.Biodiversity Conservation	D.Forest Conservation
19. Financial support of Rs _____ is provided by the Pradhan Mantri Ujjwala Yojana for each LPG connection for BPL households.
A.2000	B.1600	C.1000	D.800
20. The Ministry of Environment and Forests launched the Environment Education, Awareness and Training Scheme in _____
A.1991	B.1986	C.1983	D.1988

[वेळ : ३ तास]

[एकूण गुण: १००]

- सूचना : १.सर्व प्रश्न अनिवार्य आहे .
 २.सर्व प्रश्नांना अंतर्गत पर्याय आहे .
 ३.उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात .
 ४.मूळ इंग्रजी प्रमाण मानावे .

प्र.१. खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा . २०

- अ) पर्यावरणाच्या न्हासाचे प्रकार स्पष्ट करा.
 ब) जमीन प्रदूषणाची कारणे काय आहेत?
 क) नवीकरणीय आणि नवीकरणीय नसलेली संसाधने विस्तृत करा.

प्र.२. खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा . २०

- अ) आर्थिक मालमत्ता आणि पर्यावरणीय मालमत्ता भिन्न आहेत का? उदाहरणांसह स्पष्ट करा.
 ब) हरित व्यवसाय म्हणजे काय ? त्याचा पर्यावरणावर कमीत कमी नकारात्मक परिणाम कसा होईल हे स्पष्ट करा.
 क) हरित ढोबळ देशांतर्गत उत्पादन म्हणजे काय ? त्याची गरजा, मर्यादा आणि समस्या कोणत्या?

प्र.३. खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा . २०

- अ) शाश्वत विकासाच्या संकल्पनेची त्याच्या वैशिष्ट्यांसह तपशीलवार चर्चा करा
 ब) भारतातील स्मार्ट सिटी मिशनची रूपरेषा स्पष्ट करा.
 क) शाश्वत विकास उद्दिष्टे (SDGs) स्पष्ट करा.

प्र.४. खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा . २०

- अ) भारतातील पर्यावरणविषयक कायद्यांचे विहंगावलोकन करा.
 ब) केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या कार्याबद्दल लिहा.
 क) प्रधानमंत्री उज्ज्वला योजनेबद्दल चर्चा करा.

प्र.५. थोडक्यात टिपा लिहा. २०

- अ) जलप्रदूषणाचे परिणाम.
 ब) हरित ग्राहक
 क) शाश्वत शेतीसाठी राष्ट्रीय धोरण (NMSA).
 ड) राष्ट्रीय हरित न्यायाधिकरण.

किंवा

प्र.५. खालीलपैकी योग्य पर्यायांची निवड करून विधाने पुन्हा लिहा. २०

१. खालीलपैकी कोणती पर्यावरणीय समस्या आहे?

अ.जंगलतोड ब. जमिनीचे संरक्षण क.कमी प्रदूषण ड.घटीत जनसंख्या

२. पर्यावरणाचा न्हास _____ मुळे होतो.

अ.निसर्ग संवर्धन ब.निसर्गाचे अति-शोषण क.पर्यावरणीय जतन ड.वनीकरण

३. संपूर्ण संसाधनांच्या नगाच्या निष्कर्षण आणि विक्रीमध्ये आज अतिरिक्त खर्च समाविष्ट केला जातो, ज्याला ___ म्हणतात.
 अ.मौद्रिक किंमत ब.खरी किंमत क.वापरकर्ता खर्च ड.अंतर्भूत खर्च
४. अशी संसाधने जी नैसर्गिक चक्रांद्वारे सहजपणे पुनर्भरित केली जाऊ शकतात त्यांना ___ म्हणून ओळखले जाते.
 अ.नवीकरणीय संसाधने ब.पर्यावरणीय संसाधने क. विकासीय संसाधने ड.बिगर-नवीकरणीय संसाधने
५. नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे जतन व शहाणपणाने वापर याला काय म्हणतात?
 अ.अधिवास ब.पारिस्थितिकी क.संवर्धन ड.अपव्यय
६. पर्यावरण लेखांकनाचे मूळ उद्दिष्ट काय आहे?
 अ. पर्यावरणाविषयी खरी आणि विश्वासार्ह माहिती उपलब्ध करून द्या
 ब.पर्यावरणीय मूल्यांकन, मापन आणि नियंत्रण प्रक्रियांचा अभ्यास आणि विश्लेषण करा
 क.संबंधित माहिती प्रदान करण्यासाठी मापदंड स्थापित करा
 ड.पर्यावरणावर किती परिणाम होतो ते सांगा
७. _____ मालमत्तेतील फरक पर्यावरणीय लेखांकनाच्या केंद्रस्थानी आहे.
 अ.आर्थिक आणि भौतिक पर्यावरणीय/ नैसर्गिक
 ब.आर्थिक आणि पर्यावरणीय/ नैसर्गिक
 क.रोख आणि ठेव
 ड.सार्वजनिक आणि खाजगी
८. एकात्मिक पर्यावरण आणि आर्थिक लेखा / SEEA ची प्रणाली, ज्याला _____ देखील म्हटले जाते, नैसर्गिक संसाधनांचा वापर किंवा क्षीणता समाविष्ट करण्यासाठी राष्ट्रीय लेखा प्रणाली (SNA) मध्ये बदल करण्याचा संदर्भ देते.
 अ.हरित लेखा ब.नील लेखा क.शाश्वत लेखा ड.स्वच्छ लेखा
९. _____ व्यवसाय निर्णय हा हरित व्यवसायाचा आधारशिला आहे.
 अ.सामाजिकदृष्ट्या जबाबदार ब.सर्वात फायदेशीर क.धोरणात्मक ड.कार्यरत
१०. पर्यटकांच्या उपभोगासाठी हिरवा दृष्टीकोन सूचित करेल की व्यक्ती:-----
 अ.'पर्यावरणीय क्षेत्र " सुट्टी साठी निवडा. ब.अधिक सुट्ट्या घ्या क.फक्त नैसर्गिक साठ्याला भेट द्या ड.नेहमी घरी रहा
११. _____ हे स्मार्ट सिटीसाठी पहिल्या फेरीत निवडलेल्या शहरांपैकी एक आहे.
 अ.पटना ब.त्रिवेंद्रम क.गंगटोक ड.नवी दिल्ली महानगरपालिका

१२. प्रधानमंत्री आवास योजना शाश्वत विकासाचे _____ ध्येय साध्य करण्यात मदत करते.
अ.हवामान क्रिया ब.शाश्वत शहरे आणि समाज क.लिंग समानता ड.असमानता कमी करणे
१३. ग्रीनफिल्ड प्रकल्पांतर्गत —असतील
अ.विद्यमान शहराचा पुनर्विकास ब.शहराचे विस्तार क.पायाभूत सुविधांमधील बद्दल ड.झोपडपट्टी पुनर्वसन
१४. _____ हे शाश्वत विकासाचे पाचवे उद्दिष्ट आहे
अ.शून्य उपासमार ब.दारिद्र्य नष्ट करणे क.गुणवत्ता शिक्षण ड.लिंग समानता
१५. शाश्वत विकासाच्या अजेंड्यामध्ये _____ ध्येये समाविष्ट आहेत.
अ.१७ ब.१५ क.१२ ड.१०
१६. _____ हा शाश्वत शेतीसाठीच्या राष्ट्रीय मिशनचा घटक नाही.
अ.राष्ट्रीय बांबू मिशन ब.मृदा आरोग्य व्यवस्थापन क.कॉर्पोरेट फायनान्स मिशन ड.पावसाधारित क्षेत्रीय विकास
१७. पर्यावरण संरक्षणाचे नियमन आणि खात्री करण्यासाठी _____ ही भारतातील सर्वोच्च प्रशासकीय संस्था आहे.
अ.कायदा मंत्रालय ब.वित्त मंत्रालय क. पर्यावरण आणि वन मंत्रालय ड.गृह मंत्रालय
१८. कोस्टल रेग्युलेशन झोन अधिसूचना, १९९१ _____ शी संबंधित आहे
अ.वायू प्रदूषण ब.जल प्रदूषण क.जैविक विविधता संवर्धन ड.वन संवर्धन
१९. पंतप्रधान उज्ज्वला योजनेद्वारे गरिबी रेखा खालील कुटुंबांना प्रत्येक एलपीजी कनेक्शनसाठी _____ रुपयांचे आर्थिक सहाय्य प्रदान केले जाते.
अ.२००० ब.१६०० क.१००० ड.८००
२०. पर्यावरण आणि वन मंत्रालयाने पर्यावरण शिक्षण, जागरूकता आणि प्रशिक्षण योजना _____ मध्ये सुरू केली
अ.१९९१ ब.१९८६ क.१९८३ ड.१९८८

Time: 2:30 Hours

Total Marks: 80

- Note:** 1.All questions are compulsory.
2. Each question carries 20 marks.

Q.1. Explain in detail the importance of Urban Local Government.

OR

Review the important provisions of the 74th Constitutional Amendment.

Q.2. Explain the mandatory and voluntary functions of Municipal Corporation.

OR

Review the structure and functions of the Cantonment Board.

Q 3. Explain various schemes of Urban Housing.

OR

State the causes of slums and explain the importance of Government schemes in Slum Development.

Q.4. Review the problems faced by Urban Governance due to migration.

OR

Discuss the traffic problem faced by Urban Governance.

वेळ : २.५ तास

एकुण गुण : ८०

सूचना :

१. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत
२. प्रत्येक प्रश्नाला २० गुण आहेत.

प्र. १. शहरी स्थानिक शासनाचे महत्त्व विस्तृतपणे स्पष्ट करा.

किंवा

७४ व्या घटनादुरुस्तीतील महत्त्वाच्या तरतुदींचा आढावा घ्या.

प्र. २. महानगरपालिकेची अनिवार्य व ऐच्छिक कार्ये स्पष्ट करा.

किंवा

कटक मंडळाची रचना व कार्याचा आढावा घ्या .

प्र. ३. शहरी गृहनिर्माणाच्या विविध योजना स्पष्ट करा.

किंवा

झोपडपट्टीची कारणे सांगून झोपडपट्टी विकासातील शासकीय योजनांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र. ४. स्थलांतरामुळे शहरी प्रशासनासमोर उभ्या राहणाऱ्या समस्यांचा आढावा घ्या.

किंवा

शहरी प्रशासनाला भेडसावणाऱ्या वाहतूक समस्येवर चर्चा करा.

[Time: 2^{1/2} Hours]

[Marks: 80]

NB.

- 1. Attempt any four questions.**
- 2. Figures to the right indicate full marks.**

1. Discuss violence against women in virtual spaces with reference to misogyny and trolling on Twitter and Facebook. **20**
2. Discuss the invisible forms of violence against women with reference to domestic violence. **20**
3. Discuss the issue of sexual harassment of women at the workplace and the provisions of the POSH Act, 2013 **20**
4. Comment on the provisions of the Protection of Women from Domestic Violence Act, 2005. **20**
5. Critically discuss the debates on Surrogacy. **20**
6. Discuss the Livelihood struggles of women around water, land and forests. **20**
7. Discuss in detail the Why Loiter campaign. **20**
8. Discuss in detail the Pinjra Tod campaign as the protest movement to secure equal rights for women. **20**

मराठी रूपांतर

[वेळ: 2 1/2 तास]

[गुण: 80]

सुचना: 1) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा

2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवतात.

1. व्हर्च्युअल स्पेसमध्ये महिलांवरील हिंसाचाराबद्दल ट्विटर आणि फेसबुकवर गैरवर्तन आणि ट्रोलिंगच्या संदर्भात चर्चा करा. 20
2. कौटुंबिक हिंसाचाराच्या संदर्भात स्त्रियांविरुद्धच्या हिंसाचाराच्या अदृश्य प्रकारांची चर्चा करा. 20
3. कामाच्या ठिकाणी महिलांच्या लैंगिक छळाचा मुद्दा आणि POSH कायदा, 2013 च्या तरतुदींवर चर्चा करा. 20
4. कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलां संरक्षण कायदा, 2005 च्या तरतुदींवर टिप्पणी लिहा. 20
5. सारोगसीवरील वादविवादांवर टीकात्मक चर्चा करा. 20
6. जल(पाणी), जमीन आणि जंगलासंबंधी महिलांच्या उपजीविकेच्या संघर्षाची चर्चा करा. 20
7. 'व्हाय लोइटर' मोहिमेची सविस्तर चर्चा करा. 20
8. 'पिंजरा तोड' मोहिमेची महिलांना समान हक्क मिळवून देणारे एक निषेध आंदोलन म्हणून सविस्तर चर्चा करा. 20

[Time: 2^{1/2} Hours]

[Marks: 80]

NB. 1. Attempt any four questions.

2. Figures to the right indicate full marks.

1. Discuss violence against women in relation to communal conflicts. **20**
2. Discuss the invisible forms of violence against women with reference to domestic violence. **20**
3. Discuss the issue of sexual harassment of women at the workplace and the provisions of the POSH Act, 2013 **20**
4. Comment on the provisions of the Transgender Persons Act, 2019. **20**
5. Critically discuss the debates on Surrogacy. **20**
6. Explain women's role in the anti-arrack movement in Andhra Pradesh. **20**
7. Discuss the # Me Too movement as a feminist campaign in digital space. **20**
8. Discuss in detail the Pinjra Tod campaign as the protest movement to secure equal rights for women. **20**

मराठी रूपांतर

[वेळ: 21/2 तास]

[गुण: 80]

सूचना .1) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवतात.

1. जमातवादी (धार्मिक) संघर्षाच्या संबंधात महिलांवरील हिंसाचारावर चर्चा करा. 20
2. कौटुंबिक हिंसाचाराच्या संदर्भात स्त्रियांवरील हिंसाचाराच्या अदृश्य प्रकारांची चर्चा करा. 20
3. कामाच्या ठिकाणी महिलांच्या लैंगिक छळाचा मुद्दा आणि POSH कायदा, 2013 च्या 20
तरतुदींवर चर्चा करा
4. ट्रान्सजेंडर व्यक्ती कायदा, 2019 च्या तरतुदींवर टिप्पणी लिहा. 20
5. सारोगसीवरील वादविवादांवर टीकात्मकपणे चर्चा करा. 20
6. आंध्र प्रदेशातील देशी दारूबंदी विरोधी (अॅन्टी अॅरॅक) विरोधी चळवळीत महिलांची 20
भूमिका स्पष्ट करा.
7. डिजिटल क्षेत्रातील “#मी टू” चळवळ हि एक स्त्रीवादी मोहीम म्हणून चर्चा करा. 20
8. ‘पिंजरा तोड’ मोहिम हे एक महिलांना समान हक्क मिळवून देण्यासाठी निषेध 20
आंदोलन म्हणून सविस्तर चर्चा करा.

Time:3hrs

Marks: 100

N.B.

1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.
3. Draw neat Diagrams wherever necessary.

Q.1. Answer any two of the following.

(20Marks)

- a) Explain the meaning, scope and importance of international trade.
- b) Discuss the Smith's theory absolute cost difference
- c) Describe the Heckscher Ohlin theory.

Q.2. Answer any two of the following.

(20 Marks)

- a) What are the different methods to measure the terms of trade.
- b) Explain the meaning and component of balance of payment
- c) Discuss the various gains from International trade.

Q.3. Answer any two of the following.

(20 Marks)

- a) Explain the determination of foreign exchange rate with demand and supply.
- b) Analyse the case for the foreign free trade
- c) Discuss the meaning and operation of managed flexible exchange rate.

Q.4. Answer any two of the following.

(20 Marks)

- a) Discuss the advantages and disadvantages of MNCs
- b) What are the three core functions of IMF
- c) Explain the functions of WTO

Q.5. Write a Short note on any two.

(20 Marks)

- a) Leontief Paradox
- b) SWAP Market
- c) Case for free trade
- d) Write a note on SAARC

Or

Q.5. Multiple choice question, Select an appropriate option

(20 Marks)

- 1) Who proclaimed trade is an 'engine of growth'?
 - a) D.H. Robertson
 - b) Alfred Marshall
 - c) Adam Smith
 - d) J.S. Mill
- 2) Which of the following is not a positive impact of International trade?
 - a) Innovation
 - b) Widen Market
 - c) Optimization of Production
 - d) Pollution

- 3) Direction of trade indicates.....
 - a) Trading partners in export and import
 - b) Trading partners in goods and services
 - c) Trading amount
 - d) Terms of Trade

- 4) World trade is mostly dominated by.....
 - a) Developing countries
 - b) Developed countries
 - c) South Asian Countries
 - d) Under developed countries

- 5) Who explained the concepts of 'absolute cost difference'?
 - a) Adam Smith
 - b) David Ricardo
 - c) Harrod- Domar
 - d) Karl Marks

- 6) Which are the factors of production assumed in the H-O theory?
 - a) Labour and Capital
 - b) Land and entrepreneur
 - c) Capital and Land
 - d) Labour and Land

- 7) Which of the following factor does not influence on reciprocal demand?
 - a) Population
 - b) Income
 - c) Size of Country
 - d) Absence of trade

- 8) Reciprocal demand is expressed in graphical terms through.....
 - a) Offer curves
 - b) Production possibility frontier
 - c) Demand curve
 - d) Supply curve

- 9) Equilibrium terms of trade means.....
 - a) Terms of trade at which export and import is equal
 - b) The ratio between export prices to import prices
 - c) Terms of trade at which price is equal
 - d) Terms of trade at which there is no trade

- 10) Purchasing power theory is developed by-----
- Gustav cassel
 - Heckscher Ohlin
 - Leontief
 - Ricardo
- 11) ----- Currency is universally accepted
- Fiat
 - Vehicle
 - Hard
 - Reserve
- 12) Many IMF members opted Managed flexible exchange rate system from
- 1973
 - 1990
 - 2000
 - 2008
- 13) Foreign Direct Investment referes to
- Loan from IMF
 - Grants from World bank
 - Investment by MNCs
 - Domestic Investment
- 14) IMF was established in -----
- 1991
 - 1944
 - 1996
 - 2000
- 15) Brettonwood Conference resulted in the formation of two institutions
- IMF and IDA
 - IMF and IFC
 - IFC and IBRD
 - IMF and IBRD
- 16) Which of the following crisis is not assisted by IMF
- Balance of Payment crisis
 - Financial Crisis
 - Fiscal crisis
 - Natural disaster
- 17) WTO markes its 25th anniversary in -----
- 2016
 - 2018
 - 2020
 - 2019

मराठी रूपांतर

वेळ: 3 तास

गुण: १००

सूचना -

१. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.
३. आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढा.

- प्रश्न.१. खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडावा. 20
- अ) आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्राचा अर्थ, व्याप्ती आणि महत्व स्पष्ट करा.
 - ब) स्मिथ चा निरपेक्ष खर्च सिद्धांत - चर्चा करा.
 - क) हेकक्षर ओहलीन सिद्धांत स्पष्ट करा.
- प्रश्न.२. खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडावा. 20
- अ) व्यापाराच्या शर्ती मोजण्यासाठी कोणत्या वेगवेगळ्या पद्धती आहेत.
 - ब) व्यवहारशेष चा अर्थ आणि घटक स्पष्ट करा
 - क) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या विविध लाभांवर चर्चा करा
- प्रश्न.३. खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडावा. 20
- अ) मागणी आणि पुरवठ्याच्या आधारे परकीय चलन दराचे निर्धारण स्पष्ट करा.
 - ब) परकीय मुक्त व्यापाराच्या बाजूचे युक्तिवाद स्पष्ट करा
 - क) नियंत्रित लवचिक विनिमय दराचा अर्थ आणि कार्यपद्धती यावर चर्चा करा.
- प्रश्न.४. खालील पैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडावा. 20
- अ) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे फायदे आणि तोटे यांची चर्चा करा
 - ब) IMF ची तीन मुख्य कार्ये कोणती आहेत
 - क) WTO ची कार्ये स्पष्ट करा.
- प्रश्न.५. कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा. 20
- अ) लियोनटिफ विरोधाभास
 - ब) स्वॅप मार्केट
 - क) मुक्त व्यापारासाठी केस
 - ड) सार्कवर टीप लिहा

किंवा

- प्रश्न 5 बहुपर्यायी प्रश्न, योग्य पर्याय निवडा. 20
- 1) व्यापार हे 'वाढीचे इंजिन' आहे असे कोणी घोषित केले?
 - अ) डीएच रॉबर्टसन
 - ब) आल्फ्रेड मार्शल
 - क) अँडम स्मिथ
 - ड) जे.एस. मील

2) खालीलपैकी कशाचा आंतरराष्ट्रीय व्यापारावर सकारात्मक परिणाम होत नाही?

- अ) नवोन्मेष
- ब) विस्तीर्ण बाजारपेठ
- क) उत्पादनाचे पर्याप्तीकरण
- ड) प्रदूषण

3. व्यापाराची दिशा काय दर्शवते

- अ) आयात व निर्यात मधील व्यापार भागीदार देश
- ब) वस्तू आणि सेवा चा व्यापार आकृतिबंध
- क) व्यापाराची रक्कम
- ड) व्यापार शर्ती

4. जागतिक व्यापार कोणाचे वर्चस्व आहे?

- अ) विकसनशील देश
- ब) विकसित देश
- क) दक्षिण आशीयाई देश
- ड) अविकसित देश

5. 'निरपेक्ष खर्च फरक' संकल्पना कोणी विषद केली?

- अ) अडमस्मिथ
- ब) डेविड रिकार्डो
- क) हरोड- डोमर
- ड) कार्ल मार्क्स

6. हेक्सचर ओह्लीन सिद्धांतात उत्पादनाचे कोणते घटक गृहीत धरले आहेत?

- अ) श्रमिक व भांडवल
- ब) भूमी व संयोजक
- क) भांडवल व भूमी
- ड) श्रमिक व भूमी

7. खालीलपैकी कोणता घटक अन्योन्य मागणीवर परिणाम करत नाही

- अ) लोकसंख्या
- ब) उत्पन्न
- क) देशाचा आकार
- ड) व्यापाराचा अभाव

8. अन्योन्य मागणी हे----- चे आकृतीय प्रतिनिधित्व करते.

- अ) देयता वक्र
- ब) उत्पादन शक्यता वक्र
- क) मागणी वक्र
- ड) पुरवठा वक्र

९. संतुलित व्यापार शर्ती म्हणजे
- अ) अश्या व्यापार शर्ती जेथे आयात व निर्यात समान असतात
 - ब) निर्यातीच्या किमतीचे आयातीच्या किमतीला गुणोत्तर
 - क) अश्या व्यापार शर्ती जेथे किंमत समान असते
 - ड) अश्या व्यापार शर्ती जेथे व्यापार होत नाही
- 10) क्रयशक्तीचा सिद्धांत ----- यांनी विकसित केला आहे.
- अ) गुस्ताव कॅसल
 - ब) हेकसचर ओहलिन
 - क) लिओन्टीफ
 - ड) रिकार्डो
- 11) ----- चलन सर्वत्र स्वीकारले जाते
- अ) फियाट
 - ब) वाहक
 - क) हार्ड
 - ड) राखीव
- 12) अनेक IMF सदस्यांनी व्यवस्थापित लवचिक विनिमय दर प्रणालीची निवड या सालापासून केली
- अ) १९७३
 - ब) १९९०
 - क) २०००
 - ड) २००८
- 13) थेट परकीय गुंतवणुकीचा संबंधीत आहे
- अ) IMF कडून कर्ज
 - ब) जागतिक बँकेकडून अनुदान
 - क) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची गुंतवणूक
 - ड) देशांतर्गत गुंतवणूक
- 14) IMF ची स्थापना ----- मध्ये झाली.
- अ) १९९१
 - ब) १९४४
 - क) १९९६
 - ड) २०००
- 15) ब्रेटनवूड परिषदेमुळे या दोन संस्थांची निर्मिती झाली
- अ) IMF आणि IDA
 - ब) IMF आणि IFC
 - क) IFC आणि IBRD
 - ड) IMF आणि IBRD

16) खालीलपैकी कोणत्या संकटाला IMF द्वारे मदत केली जात नाही

- अ) व्यवहारशेष संकट
- ब) आर्थिक संकट
- क) वित्तीय संकट
- ड) नैसर्गिक संकट

17) WTO ची 25 वा वर्धापन दिन ----- मध्ये साजरी करते

- अ) २०१६
- ब) २०१८
- क) २०२०
- ड) २०१९

18) WTO ची स्थापना ----- रोजी झाली.

- अ) १ जानेवारी १९९१
- ब) १ जानेवारी १९९५
- क) १ जानेवारी १९९८
- ड) 1 जानेवारी 2000

19) बौद्धिक संपदा अधिकार म्हणजे?

- अ) बौद्धिक कृतींचा (Intellectual activity) कायदेशीर हक्क
- ब) व्यापाराचा कायदेशीर हक्क
- क) कंपन्याचा कायदेशीर हक्क
- ड) शिक्षण प्राप्त करण्याचा कायदेशीर हक्क

20) सार्क ची स्थापना कुठे झाली.?

- अ) काठमांडू
- ब) दिल्ली
- क) ढाका
- ड) कराची

[Time: 3 hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. All Questions are compulsory.
 2. Figures to right indicates full marks.

Prescribed Texts:

Unit 1: A Background: Effects of Industrial Revolution, Middle class complacency and the rise of the working class, Age of Science, Age of Faith and Doubt (The Victorian Dilemma), Survey of literature of the period: Types, features and development (Novel, Poetry and Prose)

B Concepts: Utilitarianism, Darwinism, Victorian Concept of Morality, Aestheticism, Pre-Raphaelitism, The Oxford Movement, Bildungsroman and the Victorian novel

Unit II: Poetry: Alfred Tennyson: From 'In Memoriam' – 'Dark house...', 'O yet we trust...'; Robert Browning: 'Porphyria's Lover', 'Fra Lippo Lippi'; Elizabeth Barrett Browning: 'Say over again...'; Matthew Arnold: 'The Forsaken Merman'; Dante Gabriel Rossetti: 'The Cloud Confines'; Thomas Hardy: 'Channel Firing', 'Dead Man Walking'

Unit III A Novel: Charles Dickens: 'David Copperfield' **OR B Essays:** John Newman: 'From the Idea of a University', 'Knowledge its Own End'; John Ruskin: 'Of Kings' Treasures', 'From the Queen's Gardens'

Q.1 A) Trace the impact of the Industrial Revolution on the literary works of the Victorian Age. (20)

OR

B) Elaborate on the features of Victorian poetry with reference to the major poets of the age.

OR

C) Write short notes on ANY TWO of the following:

- i) The rise of the working class in the Victorian Age
- ii) Aestheticism
- iii) The Oxford Movement
- iv) The Victorian Dilemma

Q.2 A) Attempt a detailed critical analysis of the poem *Dead Man Walking* by Thomas Hardy. (20)

OR

B) The prescribed poems from *In Memoriam* by Tennyson highlight the themes of death, despair and faith. Elaborate.

Q.3A a) Discuss in detail the autobiographical elements in Dickens' novel *David Copperfield*. (20)

OR

b) Analyse the plot structure of the novel *David Copperfield*.

OR

Q.3B a) Discuss how *Of Kings' Treasures* and *Of Queen's Gardens* by John Ruskin reflect the importance of books and education for men and women.

OR

b) Elaborate on Newman's views as expressed in his essay *Knowledge its own end*.

Q.4) Write short notes on ANY TWO of the following: **(20)**

- i) Use of the sonnet form in Elizabeth Barret Browning's *Say over again...*
- ii) Symbolism in *The Cloud Confines*
- iii) Significance of the title *The Forsaken Merman*
- iv) Use of humor and irony in *Channel Firing*

Q.5 A) Write short notes on ANY TWO of the following with reference to *David Copperfield* by Charles Dickens: **(20)**

- i) Mr. Micawber
- ii) Character sketch of Uriah Heep
- iii) Use of humour in the novel
- iv) The relationship between David and Dora

OR

Q.5 B) Write short notes on ANY TWO of the following with reference to the prescribed essays:

- i) Ideal femininity in Ruskin's *Of Queen's Gardens*
- ii) England's views on art and nature in *Of King's Treasuries*
- iii) Education and its utilitarian values as per Newman's essay
- iv) Importance of university education according to Newman's essay

(Time: 3 Hours)

(Marks : 100)

N.B. : (1) All questions are compulsory and carry equal marks.

(2) Use of map stencil is allowed.

(3) Draw sketches and diagrams wherever necessary.

1. Define Environmental Geography. Explain the nature and scope of Environmental Geography.

OR

Write in detail about the changing relationship between man and environment.

2. What is mean by Ecosystem? Explain various elements of Ecosystem.

OR

Explain in details various types of Ecosystem.

3. What is mean by Biodiversity? explain the various types of Biodiversity.

OR

Explain the Biodiversity in India with special reference to Western Ghat.

4. Define pollution? explain in detail causes and impacts of Water pollution .

OR

Describe causes and measures of Air pollution.

5. Give in detail information of sustainable development.

OR

Discuss on 'Eco-friendly life style.

(मराठी रूपांतर)

(वेळ : 3 तास)

(एकूण गुण : 100)

सूचना: (1) सर्व प्रश्न आवश्यक असून प्रत्येकास समान गुण आहेत.

(2) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

(3) आवश्यक तेथे आराखडे व आकृत्या काढा.

1. पर्यावरण भूगोलाची व्याख्या द्या. पर्यावरण भूगोलाचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.

किंवा

मानव आणि पर्यावरण यांच्यामधील बदलत जाणाऱ्या सहसंबंध विषयी सविस्तर माहिती लिहा .

2. परिसंस्था म्हणजे काय ? परिसंस्थेचे विविध घटक स्पष्ट करा.

किंवा

परिसंस्थांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

3. जैवविविधता म्हणजे काय ? जैवविविधतेचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

किंवा

भारतातील जैवविविधता पश्चिम घाटाच्या संदर्भासह स्पष्ट करा.

4. प्रदूषणाची व्याख्या करा, जल प्रदूषणाची कारणे व परिणाम विशद करा.

किंवा

हवा प्रदूषणाची कारणे व त्यावरील उपाय वर्णन करा.

5. चिरंतन विकासाची सविस्तर माहिती द्या.

किंवा

‘ पर्यावरण पूरक जीवनशैली ‘ चर्चा करा.

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

NB.

1. Attempt any five questions.
2. Figures to the right indicate full marks.

1. Increasing informalization is detrimental. Comment **20**
2. Discuss the structuralist and legalist approach to understand informal sector. **20**
3. Discuss relationship between Covid 19 pandemic and migration. **20**
4. Elucidate the working conditions and wages of home based workers. **20**
5. Explicate the gender dimensions in migration. **20**
6. Discuss the role of MNREGA in organizing the unorganized. **20**
7. To promote sustained, inclusive and sustainable economic growth decent work for all is significant. Comment **20**
8. Critically evaluate the provisions, issues and concerns with reference to the Industrial Relations Code. **20**
9. Write a detailed note on the labour flexibility debate. **20**
10. Write short note (any two) **20**
 - a. Characteristics of labour
 - b. Contract workers
 - c. Microfinance
 - d. Development of labour laws

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

१. खालील पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. कामाचे वाढते अनौपचारिकीकरण हानिकारक आहे. टिप्पणी करा. २०
२. अनौपचारिक क्षेत्र समजून घेण्यासाठीच्या संरचनावादी आणि कायदेशीर दृष्टिकोनावर चर्चा करा. २०
३. कोविड-१९ महामारी आणि स्थलांतर यांच्यातील संबंधांवर चर्चा करा. २०
४. गृह आधारित कामगारांच्या कामाची परिस्थिती आणि वेतन स्पष्ट करा. २०
५. स्थलांतरातील लिंग परिमाणे स्पष्ट करा. २०
६. असंघटितांना संघटित करण्यात मनरेगाच्या (MNREGA) भूमिकेवर चर्चा करा. २०
७. सर्वसमावेशक आणि शाश्वत आर्थिक विकासाला चालना देण्यासाठी सर्वांसाठी सभ्य काम (Decent work) महत्त्वाचे आहे. टिप्पणी करा. २०
८. औद्योगिक संबंध संहितेच्या संदर्भातील तरतुदी, समस्या आणि चिंता यांचे चिकित्सकपणे मूल्यांकन करा. २०
९. श्रम लवचिकता वादावर तपशीलवार टीप लिहा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टीप लिहा. २०
 - अ) श्रमाची वैशिष्ट्ये
 - ब) कंत्राटी कामगार
 - क) सूक्ष्म वित्त
 - ड) कामगार कायदांचा विकास

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

NB.

1. Attempt any five questions.
2. Figures to the right indicate full marks.

1. Examine the concept of informal sector highlighting the features and problems of informal sector. 20
2. 'Informal sector complement and supplement Formal sector'. Examine with reference to any two theories of Informal sector. 20
3. Describe the challenges faced by sanitation workers in the context of working conditions and wages. 20
4. With the help of suitable case explain migration as a livelihood strategy. 20
5. Discuss gender and labour with specific reference to migrant workers. 20
6. Social security is an indispensable factor for any labor scenario. Justify 20
7. What is decent work? Discuss decent work as sustainable development goal. 20
8. Justify the need for labour reforms in the context of labour flexibility debate. 20
9. Critically evaluate the provisions and concerns with reference to the Occupational Safety, health and working conditions code. 20
10. Write short note (any two) 20
 - a. Informalisation of labour
 - b. Agricultural workers
 - c. Objectives of MNREGA
 - d. Industrial Relations code

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

१. खालील पैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

१. अनौपचारिक क्षेत्राच्या संकल्पनेचे परीक्षण करून अनौपचारिक क्षेत्राची वैशिष्ट्ये आणि समस्या अधोरेखित करा. २०
२. 'अनौपचारिक क्षेत्र औपचारिक क्षेत्राला पूरक भूमिका पार पाडते'. ह्या विधानाचे अनौपचारिक क्षेत्रावरील कोणत्याही दोन सिद्धांतांच्या संदर्भात परीक्षण करा. २०
३. स्वच्छता कामगारांच्या कामाची परिस्थिती आणि वेतनाच्या संदर्भात त्यांच्या समोरील आव्हानांचे वर्णन करा. २०
४. स्थलांतर हे उपजीविकेचे धोरण आहे हे योग्य व्यष्टी अध्ययनाच्या (केस स्टडी) मदतीने स्पष्ट करा. २०
५. स्थलांतरित कामगारांच्या विशिष्ट संदर्भात लिंग आणि श्रम यावर चर्चा करा. २०
६. कोणत्याही कामगार परिस्थितीसाठी सामाजिक सुरक्षा हा एक अपरिहार्य घटक आहे. सिद्ध करा. २०
७. सभ्य काम (Decent work) म्हणजे काय? शाश्वत विकास ध्येय (SDG) म्हणून सभ्य कामावर चर्चा करा. २०
८. कामगार लवचिकता वादाच्या संदर्भात कामगार सुधारणांच्या गरजेचे समर्थन करा. २०
९. व्यावसायिक सुरक्षा, आरोग्य आणि कामकाजाच्या परिस्थिती संहितेच्या संदर्भात तरतुदी आणि समस्यांचे गंभीरपणे मूल्यांकन करा. २०
१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टीप लिहा. २०
 - अ) श्रमाचे अनौपचारिकीकरण
 - ब) कृषी कामगार
 - क) मनरेगाची (MNREGA) उद्दिष्टे
 - ड) औद्योगिक संबंध संहिता

[Time: 3 Hrs]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B: 1. All questions are **compulsory**.
2. All questions carry **equal** marks.

Q. 1 a) Discuss the role played by Peshwa Bajirao I in the expansion of Maratha empire. **(20)**

OR

b) Bring out the significance of Maratha confederacy.

Q. 2 a) Evaluate career and achievements of Peshwa Balaji Bajirao (Nansaheb) in consolidation of Maratha power. **(20)**

OR

b) Review the circumstances leading to third battle of Panipat.

Q. 3 a) Describe the contribution of Peshwa Madhav Rao I in revival of Maratha Power. **(20)**

OR

b) Explain the causes of downfall of Maratha power.

Q. 4 a) Examine the salient features of civil & military administration during the Peshwa period. **(20)**

OR

b) Trace the progress of art and architecture during the period of your study.

Q. 5 Write short notes on **(Any Two)** **(20)**

- Peshwa Balaji Vishwanath.
- Significance of Third battle of Panipat.
- Barbhai council.
- Position of women in Peshwa Period.

मराठी रुपांतर

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत

- प्र. १ अ) मराठा साम्राज्याच्या विस्तारातील पेशवे बाजीराव पहिले यांच्या भूमिकेची चर्चा करा. (२०)
किंवा
ब) मराठा मंडळाचे महत्व विशद करा.
- प्र. २ अ) मराठा सत्तेच्या दृढीकरणात पेशवे बाळाजी बाजीराव (नानासाहेब) यांच्या कारकीर्द आणि कामगिरीचे मूल्यमापन करा. (२०)
किंवा
ब) तिसऱ्या पानिपत युद्धास कारणीभूत घटनांचा आढावा घ्या.
- प्र. ३ अ) मराठा सत्तेच्या पुनरुज्जीवनात पेशवे माधवराव पहिले यांच्या योगदानाचे वर्णन करा. (२०)
किंवा
ब) मराठी सत्तेच्या न्हासाची कारणे स्पष्ट करा.
- प्र. ४ अ) पेशवे काळातील मुलकी आणि लष्करी प्रशासनाच्या ठळक वैशिष्ट्यांचे परीक्षण करा. (२०)
किंवा
ब) तुमच्या अभ्यास कालखंडातील कला आणि स्थापत्याच्या प्रगतीचा मागोवा घ्या.
- प्र. ५ टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) (२०)
अ) पेशवे बाळाजी विश्वनाथ.
ब) तिसऱ्या पानिपत युद्धाचे महत्व.
क) बारभाई मंडळ.
ड) पेशवेकालीन समाजातील स्त्रियांचे स्थान.

TIME: 3 hours

MARKS: - 100

NB: i) Attempt any FIVE questions

ii) Figures to the right indicate full marks

- Q1. Explain the field methods in Anthropology. 20
- Q2. Elaborate the nature, scope and sub-disciplines within Anthropology. 20
- Q3. Elucidate the Historical Particularism of Franz Boas. 20
- Q4. Describe Malinowski's theory of Need. 20
- Q5. Expound the Marxian feminism of Eleanor Burke Leacock. 20
- Q6. How does Margaret Mead show the influence of Culture on Personality? 20
- Q7. Explain Interpretive Anthropology in the work of Clifford Geertz's "Thick Description". 20
- Q8. Show how Alpa Shah demonstrates tribal values at conflict with State domination in her article, "Tribe, Egalitarian Values, Autonomy and the State". 20
- Q9. Review Nandini Sundar's article, "Divining Evil: The State of Witchcraft In Bastar. 20
- Q10. Write short notes on (any two): 20
- Relation of anthropology with Sociology
 - Lewis Henry Morgan's Evolutionism
 - Verrier Elvin's methods of a freelance anthropologist
 - Patricia Uberoi's study of romance in popular fiction

मराठी भाषांतर

वेळ: ३ तास

एकुण गुण: - १००

सूचना: १. कोणत्याही पाच प्रश्नांना सोडवण्याचा प्रयत्न करा

२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

- प्र१.. मानववंशशास्त्रातील क्षेत्र पद्धती स्पष्ट करा २०
- प्र.२. मानववंशशास्त्रातील स्वरूप, व्याप्ती आणि उपशाखा विस्तृत करा. २०
- प्र३. फ्रांझ बोआसचे ऐतिहासिक वैशिष्ट्य स्पष्ट करा. २०
- प्र.४. मालिनॉव्स्कीच्या गरजेच्या सिद्धांताचे वर्णन करा. २०
- प्र.५. एलेनॉर बर्क लीकॉकचा मार्क्सवादी स्त्रीवाद स्पष्ट करा. २०
- प्र.६. मागरिट मीड व्यक्तिमत्त्वावर संस्कृतीचा प्रभाव कसा दर्शवते? २०
- प्र.७. क्लिफर्ड गीर्टझच्या "थिक डिक्रिप्शन (वर्णन)" या ग्रंथातील व्याख्यात्मक मानववंशशास्त्र स्पष्ट करा. २०
- प्र.८. अल्पा शाह यांच्या आदिवासी समतावादी मूल्ये, स्वायत्तता आणि राज्य" या लेखातील राज्याच्या वर्चस्वशी संघर्ष करताना आदिवासी मूल्यांचे प्रदर्शन कसे करतात? ते दाखवा. २०
- प्र.९. नंदिनी सुंदर यांच्या डिव्हायनिंग एविल: द स्टेट अँड विचक्राफ्ट इन बस्तर' या लेखाचे पुनरावलोकन करा. २०
- प्र.१०.. कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टिपा लिहा. २०
- अ. मानववंशशास्त्राचा समाजशास्त्राशी संबंध.
- ब. लुईस हेन्नी मॉर्गनचा उत्क्रांतीवाद.
- क. व्हेरिअर एल्विनच्या फ्रीलान्स मानववंशशास्त्रज्ञाच्या पद्धती.
- ड. पॅट्रिशिया उबेरॉय यांचा लोकप्रिय काल्पनिक कथांमधील रोमान्सचा अभ्यास.

Time 3 hours

100 marks

NB: i) Attempt any FIVE questions

ii) Figures to the right indicate full marks

- Q1. Discuss the nature and scope of anthropology with focus on sub-disciplines in Anthropology. 20
- Q2. Examine the field methods in Anthropology. 20
- Q3. Explain Tylor and Morgan's Contribution to Evolutionary theory. 20
- Q4. Evaluate Malinowski's Theory of Need. 20
- Q5. Show how Margaret Mead explains the inter relationship between Culture and Personality in her book, "Coming of age in Samoa". 20
- Q6. Explain Clifford Geertz's contribution to Interpretative Anthropology 20
- Q7. Evaluate Ruth Benedict in the context of Patterns of Culture 20
- Q8. Focus on Nandini Sundar's work - The State and Witchcraft in Bastar. 20
- Q9. Highlight contributions of Alpa Shah as contemporary Indian thinker to anthropological thought. 20
- Q10. Write Short Notes on : (Any Two) 20
- a) Relation of Anthropology with sociology as a discipline
 - b) Verrier Elvin's Methods of a freelance anthropologist.
 - c) Eleanor Burke Leacocke - Marxian Feminism
 - d) Patricia Uberoi – Contemporary Indian Thinker

मराठी भाषांतर

वेळ: ३ तास

एकुण गुण: - १००

सूचना: १ कोणत्याही पाच प्रश्न सोडवा.

२ सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत (प्रत्येकी २० गुण)

- प्र१. मानववंशशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करून मानववंशशास्त्रातील उप-शाखांवर चर्चा करा २०
- प्र२. मानववंशशास्त्रातील क्षेत्र पद्धतींचे परीक्षण करा. २०
- प्र३. टायलर आणि मॉर्गन यांचे उत्क्रांतवादी सिद्धांतामधील योगदान स्पष्ट करा. २०
- प्र४. मालिनॉव्स्की यांच्या गरजेच्या सिद्धांताचे मूल्यांकन करा. २०
- प्र५. मागरेट मीड यांनी त्यांच्या “कमिंग ऑफ एज इन सामोआ” या पुस्तकात संस्कृती आणि व्यक्तिमत्व यांच्यातील परस्पर संबंध कसे स्पष्ट केले ते स्पष्ट करा २०
- प्र६. क्लिफर्ड गीर्ट्झचे व्याख्यात्मक मानववंशशास्त्रातील योगदान स्पष्ट करा २०
- प्र७. रुथ बेंडिक्ट यांच्या संस्कृतीचे नमुन्यांच्या संदर्भात मूल्यांकन करा. २०
- प्र८. नंदिनी सुंदर यांच्या “द स्टेट अँड विचक्राफ्ट इन बस्तर” (राज्य आणि जादूटोणा) कार्यावर प्रकाश टाका. २०
- प्र९. अल्पा शाह यांचे मानववंशशास्त्रीय विचारात समकालीन भारतीय विचारवंत म्हणून योगदान अधोरेखित करा. २०
- प्र१०. थोडक्यात कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा. २०
- अ. मानववंशशास्त्राचा समाजशास्त्राशी एक अभ्यास विषय म्हणून संबंध
- ब. व्हेरिअर एल्विनच्या फ्रीलान्स मानववंशशास्त्रज्ञाच्या पद्धती.
- क. एलेनॉर बर्क लीकोक – मार्क्सवादी स्त्रीवाद
- ड. पॅट्रिशिया उबेरॉय - समकालीन भारतीय विचारवंत